

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1951

ANDRA KAMMAREN

Nr 33

24—28 november.

Debatter m. m.

Lördagen den 24 november.

Sid.

Svar på interpellation av herr Dickson ang. omformulering av den s. k. menageriförordningen	3
Interpellation av herr Hallén ang. storleken av den personal, som utan att vara sysselsatt med legationsarbete formellt är knuten till ryska ambassaden i Stockholm, m. m.	5

Tisdagen den 27 november.

Svar på fråga av herr Nyberg ang. underofficerskåren vid kustartilleriet	7
Svar på interpellation av herr Ericsson i Näs ang. vissa olägenheter i samband med reservofficerarnas repetitionsövningar	8
Interpellation av herr Johansson i Mysinge ang. den av 1948 års riksdag begärda utredningen av frågan om beredande av ersättning åt kommunerna för deras kostnader för släckning av eld i staten tillhörig egendom	10

Onsdagen den 28 november.

Svar på fråga av herr Ericsson i Näs ang. utredningen om folksemester	11
Organ med parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna	12
Främjande av bostadsförsörjningen m. m.	13
Sänkning av skatten å choklad- och konfityrvaror	49
Lag om räntereglering	52

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 28 november.

Statsutskottets utlåtande nr 191, ang. kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna	12
--	----

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 192, ang. främjande av bostadsförsörjningen m. m.	13
— nr 193, ang. försäljning av viss fastighet.....	49
— nr 194, ang. de statliga företagsformerna.....	49
— nr 195, ang. lönetursberäkningen för viss personal vid förstatligade enskilda järnvägar	49
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 63, ang. ändring i kommunal-skattelagen	49
— nr 64, ang. ändrad lydelse av den vid förordningen om varuskatt fogade varuförteckningen	49
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 36, ang. lag om räntereglering m. m. ..	52

Lördagen den 24 november.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 17 innevarande november.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

På begäran intygas härmed, att riksdagsmannen Helge Lindström från Rosshol, Lockne, fr. o. m. den 18/11 1951 är intagen å härvarande med. avd. på grund av magsjukdom.

Östersund den 20/11 1951.

Lennart Arin.

1:e underläkare.

Kammaren beviljade herr Lindström ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 18 innevarande november tills vidare.

Herr talmannen meddelade, att fru Nilsson, som vid kammarens sammanträde den 16 oktober med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad deltaga i riksdagsgöromålen, den 6 november åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Svar på interpellation ang. omformulering av den s. k. menageriförordningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Dickson frågat mig, huruvida jag avser att snart föreslå en omformulering av den s. k. menageriförordningen i syfte att mer effektivt än hittills eliminera företeelser av djurplågerikaraktär.

De grundläggande bestämmelserna om behandling av djur äro upptagna i lagen den 19 maj 1944 om djurskydd.

Huvudregeln är att djur skall behandlas väl och såvitt möjligt skyddas mot lidande. I anslutning härtill stadgas, att stall eller annat förvaringsrum skall erbjuda tillräckligt utrymme och skydd. Vidare innehåller lagen en specialbestämmelse om förevisning av djur. Det säges sålunda i lagens 8 § att djur icke må övas för eller användas vid filminspelning, offentlig föreställning eller annan förevisning på sådant sätt, att det utsättes för ångest eller annat lidande. Närmare bestämmelser om offentlig förevisning av djur skola enligt djurskyddslagen meddelas av Kungl. Maj:t.

Kompletterande bestämmelser om förevisning av djur återfinnas i den s. k. menageriförordningen den 30 december 1916. Enligt 1 § i denna författning — som fortfarande har samma lydelse som vid tillkomsten 1916 — är det förbudet att mot betalning förevisa eller låta förevisa djur, som i s. k. menagerier föras från ort till ort. Emellertid stadgas vidare, att denna bestämmelse icke skall utgöra hinder mot förevisande av djur vid cirkus eller liknande föreställning, där huvudsakligen avses att visa djuren bibragt dressyr.

Enligt vad interpellanten anført brister på detta område djurskyddet främst i följande tre hänseenden. Dressyr av vissa djur, i synnerhet större rovdjur, kan ej ske utan att djuren tillfogas lidande. De förhållanden under vilka cirkusdjuren förvaras och transporteras äro otillfredsställande. Vidare gör undantagsbestämmelsen om rätt att förevisa dresserade djur det möjligt att kringgå menageriförbudet.

I anslutning härtill vill jag nämna, att Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund i skrivelse i april 1947, under åberopande av likartade synpunkter

Svar på interpellation ang. omformulering av den s. k. menageriförordningen.

som dem interpellanten nu anfört, hemställt om förbud mot förevisning av vilda djur såväl i cirkus som i menageri. Över framställningen har veterinärstyrelsen i september 1949 avgivit yttrande. Styrelsen har ifrågasatt, huruvida man ej bör göra skillnad mellan sådana djur, för vilka dressyren, förevisandet och förvaringsförhållandena kunna antagas medföra lidande, och djur, beträffande vilka så ej kan antagas vara fallet. Förbud bör enligt styrelsens mening införas mot att förevisa djur tillhörande den första gruppen. Styrelsen har förordat, att frågan om begränsningar i rätten att i cirkusar förevisa dresserade djur upptages till förnyat övervägande.

För egen del vill jag framhålla, att de förut återgivna bestämmelserna ge vissa möjligheter att ingripa mot missförhållanden av den art interpellanten påtalat, åtminstone om de äro av svårare karaktär. Emellertid delar jag interpellantens uppfattning att rådande ordning på förevarande område icke är tillfredsställande. Utan en närmare utredning av frågan torde det dock icke vara möjligt att komma fram till en lämplig lösning.

Nu ha emellertid utom den föreliggande frågan en rad andra spørsmål rörande djurskyddet aktualiserats, och även dessa kräva utredning. Enligt min mening böra alla dessa frågor upptagas i ett sammanhang. Inom departementet ha också — redan för mer än ett år sedan — vidtagits vissa förberedande åtgärder i detta syfte. Emellertid nödgas jag med beklagande konstatera, att tillgängliga resurser hittills icke medgivit att utredning i ämnet tillsatts. Jag vill endast tillfoga, att djurskyddsfrågorna ligga mig personligen varmt om hjärtat och att jag, så snart det är möjligt med hänsyn till den åtstramning som för närvarande måste ske beträffande kommitté- och utredningsarbete, avser att utverka bemyndigande att tillkalla utredningen.

Härpå yttrade

Herr DICKSON: Herr talman! Jag ber först att till herr talmannen få rikta ett tack för att herr talmannen har medgivit, att en interpellation mot vanligheten fått besvaras på en lördag. Eftersom jag i morgon bittida på riksdagens uppdrag beger mig utomlands och troligen inte återkommer förrän riksdagen är slut, har detta medgivande inneburit den enda möjligheten för mig att själv få mottaga interpellationssvaret.

Jag ber vidare att till justitieministern få framföra mitt tack dels därför att han med hänsyn till omständigheterna har synnerligen snabbt låtit mig få ett svar på min interpellation, dels och framför allt för svarets innehåll. Jag hade kanske inte behövt säga mer än detta. Jag vill emellertid understryka, att jag är fullt förvissad om att justitieministern kommer att göra allt som ligger inom möjligheternas gräns för att uppnå förbättringar i det avseende som det här gäller. Jag tror också att han har alldeles rätt i vad han i interpellationssvaret säger om att det finns flera gränsområden till det, som jag speciellt har berört, vilka också äro i behov av översyn. Jag delar helt justitieministerns uppfattning på den punkten, och jag tror att efter en utredning och efter de beslut, som justitieministern i anledning därav kan komma att fatta, kommer hela problemet att bli bragt ur världen.

Jag är övertygad om att alla ute bland allmänheten, som intressera sig för dessa ting, komma att känna tillfredsställelse över vad justitieministern här har meddelat, och jag ber ännu en gång att få tacka för det svar som justitieministern sålunda givit.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 684 av herr *von Friesen m. fl.*

Interpellation ang. storleken av den personal, som utan att vara sysselsatt med legationsarbete formellt är knuten till ryska ambassaden i Stockholm, m. m.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Pettersson* i Ersbacken vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående förvaltningen av pastoratens boställsskogar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Bästekille vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående antalet ledamöter i familjebidragsnämnd och hemhjälpnämnd.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Interpellation ang. storleken av den personal, som utan att vara sysselsatt med legationsarbete formellt är knuten till ryska ambassaden i Stockholm, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HALLEN, som anförde: Herr talman! I anledning av den senaste spionagehistorien vidtagas som bekant f. n. olika åtgärder för att skydda landets försvarsåtgärder och för att om möjligt förhindra insyn däri från utländsk makt. En känsla av oro och osäkerhet består likväl hos hela vårt folk. Genom tillvaron av en s. k. femte kolonn kan man med säkerhet förutsätta, att dessa personers förbindelser med främmande makt icke äro av ideologisk art utan till stor del bestå i att informera denna makt med upplysningar av sådan art, som icke offentligen äro tillgängliga för menige man.

Därav föranledes man att rikta uppmärksamheten på frågan om omfatt-

ningen av och betingelserna för den omfattande representation, formellt knuten till ryska ambassaden, som f. n. finnes i vårt land. Det är känt, att en i förhållande till vår relativt begränsade handel med Ryssland ovanligt manstark skara ryssar vistas i vårt land. Det vore av värde att veta, huru många dessa äro och i vad omfattning de åtnjuta diplomatisk immunitet.

I samband därmed har det sitt intresse att få veta, i vad mån vår egen ambassad — i likhet med övriga legationer i Moskva — numera har fått sin rörelsefrihet begränsad. I pressen har för några år sedan meddelats, att legationernas personal ej äger rättighet att utan anmälan företaga resor inom landet, liksom att de ej äro berättigade att besöka andra företag eller institutioner än dem, vilka de i sin tjänst ha anledning att kontakta. Även om vårt land såsom ett kulturland ej har anledning att mörklägga någonting eller hindra en lojal insyn av främlingar och alltså ej kan överväga en fullständig reciprocitet i detta avseende, har det likvisst sitt stora värde att få veta vilka restriktioner som i detta avseende råda för vår legation i Moskva samt i vad mån en viss reciprocitet från svensk sida förtjänar övervägas.

Jag utbeder mig därför kammarens tillstånd att till hans excellens utrikesminister Undén få ställa följande frågor:

- 1) Hur stor är den personal, som utan att vara sysselsatt med legationsarbete formellt är knuten till ryska ambassaden, och sker någon prövning, då dylika personer anhålla om inrese- och uppehållstillstånd?
- 2) Kan Ers Excellens meddela kammaren, vilka restriktioner som i fråga om verksamheten, rörelsefriheten m. m. på senare år beslutats mot vår legation (liksom andra länders) i Moskva?

Interpellation ang. storleken av den personal, som utan att vara sysselsatt med legationsarbete formellt är knuten till ryska ambassaden i Stockholm, m. m.

3) Om sådana restriktioner f. n. äro rådande i Moskva mot vår legation, kan man förvänta att till en viss grad liknande bestämmelser komma att övervägas från svensk sida, så pass långt som kan vara skäligt med hänsyn till våra egna intressen?

Denna anhållan bordlades.

§ 8.

Till bordläggning anmälde:

statsutskottets utlåtanden:

nr 191, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett organ med parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss vattenfallsstyrelsen tillhörig fastighet;

nr 194, i anledning av väckta motioner om en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna; och

nr 195, i anledning av väckta motioner om ändrad lönetursberäkning för viss personal, som i samband med för-

statligande av enskilda järnvägar övergått eller övergår i statens järnvägars tjänst;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen, jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.15 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 27 november.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 20 och den 21 innevarande november.

§ 2.

Svar på fråga ang. underofficerskåren vid kustartilleriet.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Nyberg har frågat mig om jag är i tillfälle att meddela huruvida marinens underofficerssakkunniga ha för avsikt att utreda frågan om underofficerskåren vid kustartilleriet i så god tid att förslag kan framläggas för beslut vid 1952 års riksdags vårsession.

Enligt vad jag inhämtat räkna marinens underofficerssakkunniga med att framlägga förslag rörande kustartilleriets underofficerare tidigast vid instundande årsskifte. Förslaget kommer där- efter att i vanlig ordning remissbe- handlas. Huruvida ärendet kan bli- va föremål för behandling av 1952 års riksdag vid dess vårsession är för när- varande omöjligt att bedöma. Detta spörsmål är beroende av tidpunkten då de sakkunniga avgiva förslag samt för- slagets omfattning och därav betingad remisstid och tid för ärendets behand- ling inom Kungl. Maj:ts kansli.

Härpå yttrade

Herr NYBERG: Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för sva- ret på min fråga.

Jag har framställt denna fråga där- för att det har uppstått en viss oro bland kustartilleriets underofficerare över att utredningen angående deras befordringsförhållanden m. m., som ju handhas av marinens underofficerssak- kunniga, har dragit så långt ut på ti- den. Utredningen började sitt arbete 1948 i anslutning till försvarsbeslutet 1947. I våras hade de sakkunniga kom- mit så långt, att riksdagen kunde fatta beslut om en del förbättringar för flot- tans underofficerare, innebärande bland annat att vissa befattningar i Ma 8 inrättades för förvaltare vid flot- tan. Man hade nog inom kustartilleriet hoppats, att beslut för dess underoffi- cerskår skulle ha kunnat fattas lika fort, men detta blev icke fallet. Nu för- modade man i stället att frågan för kustartilleriets del skulle kunna slut- föras under hösten 1951 och komma på riksdagens bord under vårriksdagen 1952. Efter hand som tiden gått har man emellertid blivit allt osäkrare på den punkten, och detta har, som jag sade, åstadkommit en viss oro. Man har också tyckt att de sakkunniga inte behandlat denna fråga med den snabb- het som kunde anses önskvärd.

Jag vågar för min del inte säga nå- gonting på den punkten — jag har ju inte kunnat följa utredningens arbete — men jag anser att det finns skäl att återge den mening som man hyser in- om berörda underofficersgrupp.

Enligt vad som uppgivits skulle de sakkunniga ha fått vissa arbetsuppgif- ter från tjänsteförteckningskommittén — det gäller förslag till inplacering av flottans förvaltare i Ma 8 — och detta har lett till att utredningen beträffande kustartilleriets underofficerare blivit »lagd på is» eller i varje fall fördröjts.

Svar på interpellation ang. vissa olägenheter i samband med reservofficerarnas repetitionsövningar.

Detta har väckt en stark besvikelse bland kustartilleriets underofficerare, som inte anse det vara riktigt att utredningen skulle sammankopplas med och förhindras av andra problem som ha dykt upp under utredningstiden. Man har menat att eftersom det från början gällde att skapa bättre möjligheter inom underofficerskåren att nå befordran till flaggunderofficerare och förvaltare, behövde man inte rimligtvis hålla på så länge som över tre och ett halvt år.

Jag kan som uttryck för den stämning som råder bland kustartilleriets underofficerare citera ett uttalande som gjordes vid underofficersförbundets styrelsesammanträde för någon tid sedan och som jag har fått läsa i förbundets tidning någon tid efter det jag framställde denna fråga: »Kustartilleriets representanter ställde kraftigt understrukna krav på att arbetet med KA-underofficerarnas frågor måtte slutföras av de sakkunniga så tidigt, att det under alla förhållanden kan underställas 1952 års riksdag. Den eftersläpning som för deras del redan föreligger vill man med all rätt ha bruten snarast möjligt. De ha alla skäl att senast vid nästa års riksdag få sina frågor prövade och förda till resultat.»

Detta är alltså vad man anser och med kraft vill understryka bland här berörda underofficersgrupper, och det är detta som givit mig anledning att ställa denna fråga till försvarsministern. Säkerligen finns det även andra grupper inom befälskårerna, som anse sig vara missgynnade. Jag tror dock att det finns starka skäl att påpeka förhållandena inom just den grupp, som min fråga gällde.

Sedan vill jag säga ännu en sak. Jag vill dock göra det som lekman, eftersom jag inte alls är någon fackman på militära frågor. Jag undrar, om det inte är väl många utredningar i gång beträffande det militära befälet. Vi ha ju,

som här nämnts, marinens underofficerssakkunniga, vi ha en utredning angående underbefälet, en utredning om att inrätta en specialofficerskår och vidare enhetsbefälsutredningen, som för övrigt häromdagen lät meddela något om de förslag, som den tänker lägga fram. Det kan nog hända, att alla dessa utredningar äro nödvändiga, men man har en känsla av att det kanske skulle kunna företagas en viss rationalisering. Kanske komma dessa utredningar i viss mån att kollidera med varandra och även hindra varandra.

Nu har ju av statsrådets svar framgått, att det inte är säkert att denna fråga kan komma fram till beslut vid 1952 års riksdag. Detta besked är ju naturligtvis inte så glädjande som man skulle kunna önska. Jag vill sluta med att endast uttala en förhoppning om att statsrådet gör vad som göras kan för att — om det finns möjligheter därtill — få fram ett beslut i denna fråga redan till 1952.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. vissa olägenheter i samband med reservofficerarnas repetitionsövningar.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Ericssons i Näs interpellation ang. vissa olägenheter i samband med reservofficerarnas repetitionsövningar.

Svaret, som före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, upplästes nu av herr statsrådet Torsten Nilsson och var av följande lydelse: Herr talman! i en med andra kammarens medgivande framställd interpellation har herr Ericsson i Näs frågat mig om jag observerat olägen-

Svar på interpellation ang. vissa olägenheter i samband med reservofficerarnas repetitionsövningar.

heterna av att reservofficerare under vissa omständigheter icke kunna inkallas till repetitionsövningarna för de förband, på vilka de äro krigsplacerade, samt om jag är beredd att medverka till en sådan ändring av gällande bestämmelser i reservbefälskungörelserna, att dessa olägenheter undanröjas.

I och med införandet av repetitionsövningar i krigsförband samt den i år beslutade befälsövningen om 10 dagar för allt värnpliktigt befäl, vilken övning fullgöres i direkt anslutning till repetitionsövningen, uppstå såsom interpellanten framhållit vissa olägenheter med nuvarande bestämmelser för reservpersonalens tjänstgöring. Dessa repetitionsövningar avses äga rum i en sexårsrytm, varvid reservbefälet skall tjänstgöra vid sina förband och sedan helst kvarstå krigsplacerade i sex år. Reservpersonalens tjänstgöringsskyldighet är emellertid indelad i treårsperioder. Har en reservofficer vid tiden för sitt förbands repetitionsövning fullgjort honom under treårsperioden åliggande tjänstgöring kan han icke, utan eget åtagande, inkallas till repetitionsövning med förbandet. Härtill kommer, att många reservbefäl — anställda enligt 1927 års reservbefälsförordning — äro över 42 år och alltså fullgjort all dem åliggande fredstjänstgöring.

För att komma till rätta med nu angivna olägenheter har chefen för armén under årets repetitionsövningar bl. a. försökt förmå icke tjänstgöringsskyldig reservpersonal till frivilligt deltagande ävensom beordrat vissa ändringar i krigsplaceringarna. På längre sikt ha dessa åtgärder emellertid bedömts otillräckliga. Med hänsyn härtill påbörjades i våras inom arméstaben en utredning med uppgift att dels söka få en smidigare anpassning av reservbefälets tjänstgöring till det nya systemet för repetitionsövningar, dels åstadkomma en allmän effektivisering av reservper-

sonalens utbildning i övrigt. Enligt vad jag inhämtat beräknas denna utredning föreligga färdig i början av instundande december, varefter chefen för armén avser att inkomma med förslag till ändring av gällande bestämmelser för reservbefälets tjänstgöring.

Vidare anförde

Herr ERICSSON i Näs: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för interpellationssvaret.

Egentligen behövde jag inte tillägga mycket här. Vi äro överens om att de förhållanden, som råda på detta område, inte äro sådana som vi önska. Eftersom vi nu fått höra att en utredning är på väg har jag emellertid bara att uttrycka en förhoppning om att denna utredning skall ge praktiska resultat och att den skall verkställas i så god tid, att de mindre lyckliga förhållanden jag berört i min interpellation bli undanröjda till nästa års repetitionsövningar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 191—195, bevillningsutskottets betänkanden nr 63 och 64, bankoutskottets utlåtande nr 36 och jordbruksutskottets utlåtande nr 47.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Hallén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående storleken av den personal, som utan att vara sysselsatt med legationsarbete formellt är knuten till ryska ambassaden i Stockholm, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Interpellation ang. den av 1948 års riksdag begärda utredningen av frågan om beredande av ersättning åt kommunerna för deras kostnader för släckning av eld i staten tillhörig egendom.

Herr JOHANSSON i Mysinge erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Enligt 1 § första stycket och 9 § andra stycket brandlagen är föreskrivet dels att varje kommun i enlighet med bestämmelserna i nämnda lag skall hålla ett brandförsvär, som tillgodoser skäliga anspråk på trygghet mot skada av brand, dels att ersättning till kommun för släckningshjälp icke kan utgå i annat fall än när kommunen efter framställning av brandchef i annan kommun lämnar släckningshjälp där. Beträffande släckning av skogsbrand kan däremot ersättning lämnas av kommunerna enligt bestämmelserna i kungl. kungörelsen nr 343 av den 30 juni 1947.

Statens egendom är icke brandförsäkrad, emedan staten står självrisk för sådana skador. Detta innebär, jämfört med brandlagens bestämmelser, att kommunerna i förekommande fall själva få bära de kostnader, som uppstå genom deras brandkårers deltagande i släckning av eld i staten tillhöriga byggnader eller annan statens egendom. Dessa kostnader kunna i vissa fall, särskilt då eldsvådorna äro av större omfattning, bli synnerligen kännbara för vederbörande kommuner. Ett flertal kommuner, vilkas brandkårer deltagit i släckning av eldsvådor, som drabbat statlig egendom, ha begärt ersättning för släckningskostnaderna — särskilt ha ersättningskraven riktats till statens järnvägar — men dessa framställningar ha, såvitt jag känner till, icke bifallits. Framställningarna ha avslagits med hänvisning till brandlagens bestämmelser om ersättning åt kommunerna för släckningskostnader.

Vid 1948 års riksdag väcktes motioner, i första kammaren nr 30 och i

andra kammaren nr 75, vari begärdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan om icke kommun borde beredas ersättning för kostnader åsamkade genom kommunal brandkårs deltagande i släckning av brand i staten tillhörig oförsäkrad egendom eller av skogsbrand, som förorsakats av statens järnvägars lok eller vagnpark eller annan staten tillhörig materiel. De tillfälliga utskott, till vilka resp. motioner remitterades, konstaterade, att gällande bestämmelser medgävo rätt för kommun att erhålla ersättning för släckning av skogsbrand men icke för släckning av brand i staten tillhörig egendom. Utskotten tillstyrkte därför skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av frågan om att bereda kommunerna ersättning för släckningskostnaderna i det senare fallet. Riksdagens kamrar biföllo utskottens hemställan.

Det kan förtjäna framhållas, att järnvägsstyrelsen i sitt yttrande över de nämnda motionerna — trots åberopande av rättsprincipen om att kommun i regel icke är befogad att kräva ersättning för sina brandsläckningskostnader — förklarade sig för sin del intet ha att erinra mot att landskommun efter prövning från fall till fall skulle beredas ersättning med skäligt belopp för sina kostnader för eldsläckning av statens järnvägar tillhörig egendom eller egendom, för vilken statens järnvägar svarade.

Huruvida den av riksdagen begärda utredningen verkställdes eller icke är mig obekant. I varje fall kan konstateras, att hittills sådan ändring icke skett i brandlagens bestämmelser, att kommun kan beredas ersättning för kostnader för släckning av eld i staten tillhörig egendom.

Med anledning av vad som sålunda anförts får jag hemställa om kammarens tillstånd att till chefen för inrikesdepartementet få framställa följande fråga:

Kan man förvänta, att den av 1948

Svar på fråga ang. utredningen om folksemester.

års riksdag begärda utredningen av frågan om att bereda kommunerna ersättning för deras kostnader för släckning av eld i staten tillhörig egendom snarast leder till resultat i det syfte, som anges i riksdagens nämnda skrivelse?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 355, till Konungen i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt vid tillverkning och import av personbilar m. m., såvitt propositionen avser medgivande till överskridande av viss anslagspost i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 4.16 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 28 november.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1951 den 28 november sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse en fullmäktig i riksbanken efter herr Klas E. Böök, som från och med den 1 december 1951 erhållit entledigande från sitt uppdrag att vara fullmäktig i riksbanken, jämte en suppleant; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

fullmäktig:

från och med den 1 december 1951 för återstående delen av valperioden 1951—1954:

herr Lemne, Mats Herman,
vice riksbankschef med 41 röster;
suppleant för herr Lemne:

herr Sundén, Otto Ragnar,
f. d. statssekreterare, di-
rektör med 41 röster.

Gottfrid Karlsson. Axel Mannerskantz.
Gust. Elofsson. Gottfr. Fröderberg.

Protokollet lades till handlingarna, och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda dels ock skrivelse till Konungen med anmälan om det försiggångna valet.

§ 2.

Svar på fråga ang. utredningen om folksemester.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade: Herr talman! Herr Ericsson i Näs har frågat mig när resultatet av den av riksdagen beslutade utredningen angående möjligheterna att skapa förutsättningar för en folksemester kan antas vara färdig. Som svar på frågan vill jag meddela följande.

Arbetsmarknadsstyrelsen erhöll den 7 juli 1950 uppdrag att utreda möjlig-

Organ med parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna.

heterna till semester för personer, som icke äro att anse som arbetstagare i semesterlagens mening. Med anledning härav har styrelsen företagit en undersökning, som omfattar frågan om semester för lanthusmödrar och övriga husmödrar, lantbrukare, småföretagare inom detaljhandeln, hantverkare och hemmavarande barn, som arbeta i föräldrarnas företag. Sedan styrelsen genom länsarbetsnämnderna införskaffat visst material, uppgjordes inom styrelsen under våren 1951 en promemoria, som delgavs centrala myndigheter och organisationer. De som beretts tillfälle att yttra sig äro socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen, Svenska lantarbetsgivarförbundet, Svenska lantarbetareförbundet, Riksförbundet Landsbygdens folk, Småbrukarnas riksförbund, Sveriges lantbruksförbund, Hushållningssällskapens förbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund och Jordbrukareungdomens förbund.

Svaren ha inkommit under innevarande höst. Materialet har därefter bearbetats och lagts till grund för konferenser och överläggningar i syfte att ytterligare belysa de speciella problem som här aktualiserats. Utkast till slutgiltig sammanställning av det erhållna materialet är nu utarbetat och förslag kan, enligt vad som upplyses från arbetsmarknadsstyrelsen, förväntas under januari månad 1952.

Härpå anförde

Herr ERICSSON i Näs: Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret som jag fått av socialministern. Det är ju så, att vi äro många som äro intresserade av att denna fråga skall lösas och det så fort som möjligt, och vi ha väntat på denna utredning, som riksdagen beslutade skulle hänskjutas till arbetstidsutredningen men som kom till arbetsmarknadsstyrelsen. Det blev utlovat att vi skulle få ett resultat i september i

år, men nu är det uppskjutet till januari nästa år.

Vi ha naturligtvis ingenting att säga om detta i och för sig. Frågan är omfattande och svår att lösa, och att utredningen tar sin tid förstå vi alla, men jag vill uttrycka den förhoppningen att utredningens resultat — om det nu föreligger i januari månad — också skall kunna resultera i praktiskt handlande under nästa års riksdag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Johansson* i Mysinge vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående den av 1948 års riksdag begärda utredningen av frågan om beredande av ersättning åt kommunerna för deras kostnader för släckning av eld i staten tillhörig egendom.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Organ med parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett organ med parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr HJALMARSON: Herr talman! Den motion, som väckts av herr Svärd i första kammaren och av mig i andra, har i sak ägnats en mycket välvillig behandling i statsutskottets utlåtande, och för detta skall jag be att få uttala min glädje och tillfredsställelse.

Utgångspunkten för motionärernas

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

framstöt har varit det faktum, att en markant positiv inställning till försvaret numera framträder hos det stora flertalet inom riksdagen. Det har då syns oss angeläget att finna former, som kunna underlätta ett samarbete i denna fråga, vilken enligt motionärer- nas uppfattning så långt möjligt bör lösas ovanför partilinjerna.

Jag tror att det är en iakttagelse som vi, som särskilt ha intresserat oss för försvarsfrågorna, ofta ha kunnat göra, nämligen den att det material på försvarsområdet, som ställes till vårt förfogande här i riksdagen, är så överväldigande, att det inte sällan är svårt att överblicka och genomtränga. Jag vill stryka under att detta yttrande icke på något sätt innefattar någon kritik av arbetssättet inom statsutskottet. Tvärtom är det så, att man inom statsutskottet ställer sig utomordentligt tillmötesgående till enskilda utskottsledamöters framställningar om föredragningar i olika ärenden. Och alldeles särskilt skulle jag i detta sammanhang vilja överrätta en liten blomma till ordföranden i statsutskottets första avdelning, som verkligen visar en mycket stor välvilja gentemot avdelningsmedlemmarnas önskemål om att få de olika frågorna så allsidigt belysta som möjligt.

Samtidigt tror jag emellertid, att vi alla äro ense om att det är så knäppt om tiden inom utskottet, att man mera grundligt bara hinner penetrera begränsade delar av de propositioner och motioner, som väckts i de olika försvarsärendena. Det har då syns oss önskvärt att åtminstone en liten krets av särskilt intresserade riksdagsledamöter inom olika partier skulle beredas tillfälle, för det första att mera ingående få sätta sig in i de aktuella försvarsärendena, för det andra att följa utvecklingen av hur redan fattade beslut genomföras i praktiken och för det tredje att tillsammans med försvarsministerna och försvarsledningen få

överlägga om de framtida riktlinjerna i försvarsarbetet, inte minst med hänsyn till de utländska erfarenheterna.

Jag vill understryka att motionärer- nas tanke inte alls har varit, att dessa överläggningar skulle föregripa den grundlagsenliga riksdagsbehandlingen. Motionärerna hade tänkt sig att man i första hand för ändamålet skulle inrätta ett särskilt organ, ett försvarsråd eller hur man nu vill kalla det. Statsutskottet föreslår att man i första hand skall undersöka möjligheten att igångsätta mera formlösa överläggningar. Allt beror ju på hur saken kommer att genomföras. Jag vågar utgå ifrån att försvarsministern strävar efter att visa god vilja i detta sammanhang, så att överläggningarna kunna bli verkligt givande för deltagarna. Sker så tror jag att något väsentligt kan vinnas med detta arrangemang. Man får sedermera avvakta erfarenheterna och se om det är lämpligt att ge dessa överläggningar en mer fast form. Jag tror det är åtskilligt, som talar för att man kommer att göra detta.

Jag har emellertid, herr talman, inte anledning att nu sträcka mina önskingar längre än till vad utskottet har velat vara med om, och jag kan därför sluta med att yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 5.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till statsutskottet hänvisad proposition, nr 217, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

för den 12 oktober 1951, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av departementschefen förordade ändringar i olika avseenden från och med den 1 januari 1952 av grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen;

II. medgiva, att för budgetåret 1951/52 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, måtte få meddelas intill ett belopp av 134 000 000 kronor;

III. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd till Tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet anvisa ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor;

IV. medgiva, att den i avlöningsstaten för bostadsstyrelsen upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1951/52 överskridas med högst 50 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

från första kammaren

I: 510 av herr *Lindblom m. fl.*,

I: 512 av herr *Bengtson m. fl.*,

I: 513 av herr *Svärd m. fl.*,

I: 514 av herrar *Norling* och *Ola Persson*; samt

från andra kammaren

II: 653 av herrar *Wedén* och *Wirtén*,

II: 654 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*,

II: 655 av herr *Lager m. fl.*,

II: 656 av herr *Kyling m. fl.*

I de likalydande motionerna I: 512 och II: 654 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att beträffande ny- och ombyggnadsföretag, som påbörjats

tidigast den 1 juli 1951, en räntefri stående del av egnahemslån borde utgå med ett belopp av 9 000 kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 8 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 513 och II: 656 hade hemställts, att riksdagen med anledning av förevarande proposition måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att 1951 års bostadsutredning skulle anmodas att skyndsamt upptaga frågan om en allmän nyordning av bostadspolitiken, så att proposition i detta ämne kunde föreläggas 1952 års riksdag, samt att de planerade nya bestämmelserna måtte gälla endast till utgången av innevarande budgetår.

I de likalydande motionerna I: 514 och II: 655 hade föreslagits, att riksdagen för sin del måtte besluta, att nya tilläggs-lån motsvarande 6 kronor per m² lägenhetsyta skulle utgå utöver vad gällande bestämmelser medgäve, vilka lån även skulle beviljas kommuner, som för närvarande icke vore inplacerade i subventionsgrupp; att förutom nu utgående generella subventioner till egnahem på 4 000 kronor skulle utgå ytterligare 5 000 kronor i form av en fast, stående räntefri del av egnahemslånet; att kostnaderna för subventioner i form av tilläggs-lån, såväl de hittillsvarande som nyttillkommande, skulle helt bestridas av statsmedel; att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för en utökning av bostadsproduktionen på bekostnad av produktion eller import av lyxvaror eller mindre nödvändiga varor, att 1947 års byggnadsmaterialsakkunniga måtte anmodas att skyndsamt framlägga förslag till åtgärder mot kartellsammanslutningarnas prisfördyrande åtgärder när det gällde byggnadsmaterial, exempelvis genom en planmässig, statlig produktion av material, som betingade uppenbara överpriser och på vilka det rådde brist, att den s. k. behörighetsprövningen måtte av-

skaffas beträffande kommunala och allmännyttiga bostadsföretag samt att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag för riksdagen, syftande till en omedelbar sänkning av byggnadsmaterial- och bränslekostnaderna genom prissänkande bestämmelser i fråga om inhemskt byggnadsmaterial, för vilka prisnivån icke borde få bestämmas av världsmarknadspriserna, samt till en sänkning av bränslekostnaderna, för vilket ändamål en del av exportindustriens extravinsten borde tagas i anspråk.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. beträffande ökning av bostadsbyggandet samt sänkning av byggnadsmaterialpriser och bränslekostnader, i anledning av motionerna I: 514 och II: 655, i vad de avsåge dessa frågor, godkänna vad utskottet anfört;

II. beträffande villkor för provisoriska åtgärder för stöd åt bostadsbyggandet, i anledning av motionerna I: 513 och II: 656 i denna del, godkänna vad utskottet anfört;

III. beträffande tilläggsån för flerfamiljshus, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 514 och II: 655, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

IV. beträffande egnahemsån, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 512 och II: 654 samt I: 514 och II: 655, sistnämnda bägge motioner såvitt de avsåge denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

V. beträffande lån till bostadshus för sjukvårdspersonal, i anledning av motionerna I: 510 och II: 653, godkänna vad utskottet anfört;

VI. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, i vad de ej behandlats under I—V med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 513 och

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

II:656 i denna del, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar att gälla fr. o. m. den 1 januari 1952;

VII. till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor;

VIII. medgiva, att för budgetåret 1951/52 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, måtte få meddelas intill ett belopp av 134 000 000 kronor;

IX. medgiva, att den i avlöningsstaten för bostadsstyrelsen upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1951/52 överskridas med högst 50 000 kronor;

X. besluta, att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de icke blivit ovan under punkterna I—IX särskilt berörda, icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Dovers-torp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande villkor för provisoriska åtgärder för stöd åt bostadsbyggandet, med bifall till motionerna I: 513 och II: 656 i denna del, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att 1951 års bostadsutredning skulle anmodas att skyndsamt upptaga frågan om en allmän nyordning av bostadspolitiken så att proposition i detta ämne kunde föreläggas 1952 års riksdag;

2) av herrar *Pålsson*, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl*, *Pettersson* i Dahl och *Wedén*, vilka ansett, att utskottet beträffande ny- och ombyggnadsföretag, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951, bort tillstyrka höjning av räntefri, stående del av egnahemsån till 9 000 kronor och i enlighet härmed i punkten

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

IV hemställa, att riksdagen måtte beträffande egnahemslån, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 514 och II: 655, såvitt de avsåge denna fråga, samt med bifall till motionerna I: 512 och II: 654, godkänna vad nämnda reservanter anfört;

3) av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Döversorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkten VI bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, i vad de ej behandlats under I—V, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 513 och II: 656 i denna del, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar att gälla fr. o. m. den 1 januari 1952 t. o. m. den 30 juni 1952;

4) av herr *Bergman*, utan angivet yrkande;

5) av herr *Ståhl*, likaledes utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND**: Herr talman! De allra flesta av oss ha nog länge haft en känsla av att vi kommit in i en återvändsgränd med bostadsfrågan och att tidigare löften, att vi någon gång i början av 1950-talet skulle ha klarat av de bostadspolitiska svårigheterna, inte gå att uppfylla; snarast är det väl så att bostadsbristen har ökat. Det var därför med tillfredsställelse som man tog del av statsrådets och chefens för socialdepartementet uttalande i början av förra årets riksdag, att han ämnade tillsätta en särskild utredning, en utredning som också längre fram på året kom till. Den skulle ta upp till omprövning den hyrespolitiska målsättningen men därutöver söka åstadkomma mer genomtänkta riktlinjer för en framtida byggnadspolitik.

Såvitt jag har kunnat erfara, när jag

har försökt forska efter hur utredningen arbetat, var det också utredningens avsikt, när den började sitt arbete, att ta upp själva målsättningen som en huvuduppgift och försöka lägga fram förslag så fort som möjligt; jag tror att man t. o. m. tänkte sig kunna komma med de första riktlinjerna redan hösten 1951. Så har emellertid inte skett. Det kom kontraorder i juli månad från socialdepartementet. Utredningen avbröt de undersökningar som pågingo och det arbete, som var igångsatt rörande de större uppgifterna, för att i stället försöka finna en mera provisorisk lösning av dagens svårigheter, och den till synes lättaste vägen var i det fallet att tillgripa nya subventioner. Jag tror att en sådan lösning i alla händelser inte är något som hjälper fram över. Vi kunna inte i det oändliga betala varandras hyror över skattsedeln.

I rådande läge torde det dock inte vara så mycket att göra, när utredningen alltså inte är färdig med något förslag. Vi ha från högerens håll godtagit den i propositionen föreslagna höjningen av tilläggslånen, men vi ha sagt att vi vilja, att de pengar som här anvisas och de bestämmelser som nu fastställas endast skola avse tiden till den 30 juni 1952, dvs. bara för detta budgetår. Vi ha med detta avsett att man skall försöka få fram ett mera genomtänkt förslag och ett förslag som siktar längre.

Det är från denna utgångspunkt, som högerens reservanter i utskottet ha ställt det yrkandet i anslutning till en avgiven motion, att bostadsutredningen anmodas att verkligen lägga om sin arbetsplan på sådant sätt, att den återgår till de mera centrala frågorna, nämligen själva målsättningen för bostadsförsörjningen. Vad man nu sysslar med är väl inte vad vi skulle kalla oväsentliga frågor men dock inte frågor av samma betydelsegrad. Som det nu ser ut skulle utredningen inte komma med sitt huvudförslag förrän kanske någon

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

gång i slutet av 1952, och man är inte ens säker på att slutlig proposition, byggd på ett sådant förslag, skall kunna föreläggas riksdagen ens till våren 1953. Det måste vara felaktigt att förhåla saken på det sättet, och jag vänder mig i detta sammanhang till socialministern, som är här närvarande, med en anhållan att han verkligen begrundar detta och pressar fram ett arbetsresultat så fort som möjligt.

Medan jag har ordet skulle jag också vilja ta upp några andra synpunkter och skulle gärna vilja höra statsrådets uppfattning om dem. Jag tror för min del att vi måste angripa kostnadsstegringarna, som hota att omöjliggöra ett rationellt bostadsbyggande, från andra utgångspunkter än som hittills vanligtvis skett. Att bara bära de ökade kostnadsstegringarna med nya skattemedel tror jag inte, som jag tidigare sagt, är någon framtidslösning. Jag befarar att vi för närvarande äro inne i ett system, där ingen direkt känner ansvaret för att kostnaderna verkligen hållas tillbaka.

Byggherren, dvs. den som bestämmer ett bostadsbyggande, är i många fall ett s. k. allmännyttigt företag. Det finns kanske också enskilda byggherrar, men de få även, liksom de allmännyttiga företagen, sin kapitalförsörjning i allt väsentligt försträckt av staten. De ha det hoppet när de starta ett bygge, att går det inte ihop så får staten släppa till mera. Vad byggmästarna beträffar ha de inte heller samma intresse som tidigare, när de togo fasta entreprenader, att ovillkorligen se till att byggnadskostnaderna hållas inom en viss ram. De flesta entreprenadkontrakt som avslutas äro ju försedda med en prisklausul, som friskriver dem för de kostnadsökningar som kunna tillkomma i fråga om material, arbetslöner etc. Jag skulle snarast vilja säga, att de kanske många gånger ha utsikt att för egen del tjäna mera på att bygget blir dyrt än billigt.

Gå vi sedan till leverantörerna av byggnadsmaterial skulle jag tro att inte heller de, på grund av den för närvarande relativt oordnade byggnadsmarknaden, alla gånger dra sig för att utnyttja de särskilda möjligheter som finnas att ta bra betalt.

Komma vi så till den tredje gruppen, byggnadsarbetarna, så veta vi att man inte heller där hyser några större betänkligheter — på grund av den överfulla sysselsättningen och bristen på byggnadsarbetare — mot att utnyttja det nuvarande läget. Det har ju från så många håll vittnats om att byggherren får betala ganska betydande kostnader bara för att ett bygge skall komma i gång, och det kan väl inte vara en riktig utväg att använda skattepengar på det sättet.

Komma vi fram till hyresgästerna, ja, då äro de splittrade på så många enheter och bo i stora hyreskomplex, att de inte kunna var för sig inverka på hyressättningen, och särskilt som det är så pass ont om bostäder för närvarande ha de inte heller någon motståndskraft.

Vad t. ex. gäller arbetsmarknaden, kan statsrådet naturligtvis mycket väl säga, att det är främst en uppgift mellan arbetsmarknadens parter att sanera det nuvarande tillståndet. Ja, det är riktigt, och jag vill inte föreslå några onödiga inskränkningar i människornas frihet härvidlag. Men om det är så att staten får ta det verkliga, sista avgörandet här och släppa till pengarna, måste man också från statens sida försöka medverka till att dessa pengar inte användas på ett sätt, som onödigt fördyrar hyrorna för dem som skola bo i bostäderna.

Det var med mycket stor tillfredsställelse som jag för någon dag sedan läste i en tidning, att socialministern var i färd med att underhandla med murarnas organisationer om en bättre och utvidgad yrkesutbildning för att skapa större tillgång på arbetare på det

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

området. Det tycker jag var en mycket lovvärd insats, och med tanke på statsrådets energi tror jag nog han kommer en bit på vägen.

Jag skulle därutöver vilja tillråda att vi, när det gäller tekniska framsteg och möjligheten att genom förbättringar den vägen åstadkomma ett förbilligande av byggnaderna, också verkligen försöka tillvarata vad som därvidlag är möjligt. Så sker inte nu. Sådana förhållandena för närvarande äro tror jag det är ytterst svårt att ute på arbetsplatserna få de förbättringar genomförda, som skulle kunna åstadkommas genom maskinella anordningar och tekniska förbättringar av olika slag. Här finns precis samma skäl för ett ingripande, men det är kanske ett område, som främst bostadsutredningen borde intressera sig för. Det är möjligt att en snabb belysning av hurudana förhållandena verkligen äro skulle kunna framkalla en så pass allmän opinion med kraftiga yrkanden på att här sker en omläggning, att även de, som nu ställa sig tveksamma och inte vilja medverka, skulle komma på bättre tankar.

Detta är, herr talman, några synpunkter som jag starkt vill understryka när vi stå inför behandlingen av en för svenska folket så oerhört angelägen fråga som bostadsfrågan, där vi ha så svårt att finna en vettig lösning. För dagen, herr talman, kommer jag alltså att i anslutning till statsutskottets utlåtande, som föreligger här, yrka bifall till den av herr Mannerskantz, fröken Andersson, herr Birke och mig avgivna reservationen beträffande punkterna II och VI i utlåtandet.

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr talman! Jag kan instämma med herr förste vice talmannen i att svårigheterna i fråga om bostadsproduktionen ha ökat. Jag kan också instämma med honom när han säger, att han inte tror

att det blir möjligt att endast via skattsedlarna klara de ökade kostnaderna, utan att man får tillgripa andra åtgärder.

Herr förste vice talmannen kritiserar bostadsutredningen för att den gått ifrån sin målsättning och menar, att utredningen nu borde ha varit färdig med sitt arbete och kunnat redovisa resultatet för riksdagen. Samma uppfattning framfördes från högerhåll i statsutskottet, när vi behandlade frågan där. Och herr förste vice talmannen säger, att utredningen hade kunnat bli färdig, om det inte kommit kontraorder om att man skulle nöja sig med en tillfällig lösning av frågan.

Ja, herr talman, jag tillhör utredningen, men jag känner faktiskt inte till någon sådan kontraorder. Det är möjligt att den har kommit ändå, men jag har i varje fall inte hört talas om den. Nu ligger det emellertid till så, att medan utredningen har arbetat, så ha byggnadskostnaderna stigit undan för undan. Kostnaderna äro mycket, mycket större nu än när utredningen började. Om man då räknade med en byggnadskostnadsstegring på ungefär 30 procent, så får man nu räkna med en stegring på 45 procent eller någonting dylikt. Ser man på den bostadsproduktion, som nu kan redovisas, finner man också att antalet färdigställda lägenheter är mycket mindre än vad som beräknats. Jag tror alltså att såväl herr förste vice talmannen som andra få finna sig i att innan man kan framlägga några förslag för en ändrad målsättning i denna komplicerade fråga, så måste man vidta många och långa utredningar. I varje fall fanns det ingen rimlig möjlighet att komma fram med ett förslag, som skulle kunna presenteras riksdagen nu, och när det kan bli nästa år, det problemet får väl utredningen brottas med. Jag hoppas att det kan ske så snart som möjligt. För närvarande finns i alla fall ingen annan möjlighet än att ta en tillfällig lösning.

Jag kan även instämma när det säges, att man får angripa problemet på många olika sätt. Vad man särskilt bör försöka få fram är väl, om det finns möjligheter att förbilliga byggnadskostnaderna. Jag har sett i pressen, att det varit ordnat ett diskussionsmöte hos Stockholms byggnadsingenjörsförening på Byggnadsföreningens lokaler med ett flertal deltagare. Av referatet att döma var man där överens om att av den kostnadsökning, som har ägt rum, komma inte mindre än 40 procent på lönerna och 25 procent på materialen. Jag vet nu inte, om dessa siffror äro fullständigt riktiga eller om de kunna kullkastas, men jag skulle tro, att procenttalen ligga någonstans i närheten av dem. Det är självklart, att man under sådana förhållanden måste söka få fram andra byggnadsmetoder. Vid sammanträdet hos Byggnadsingenjörsföreningen rekommenderades, att man i ökad utsträckning skulle gå in för s. k. monteringsfärdiga hus, varvid byggnadskostnaderna kunna nedbringas genom att det mesta arbetet utföres fabriksmässigt. Jag tror, att man på det sättet kan sänka kostnaderna ganska avsevärt. Det är inte otänkbart, att man kan få till stånd en sänkning på en 20 procent eller kanske något mer.

En sak, som man emellertid inte kommer förbi i detta sammanhang, är arbetslönerna. Herr förste vice talmanen var i sitt anförande inne på denna fråga. Han menade, att man på grund av den rådande överfulla sysselsättningen och den stora efterfrågan på byggnadsarbetare betalar arbetarna högre än man egentligen skulle göra. Nu har man ju, som alla veta, gått in för att tillämpa ackordssystemet, inte bara då så att byggnadsarbetarna få en rimlig ersättning per timme, utan efter det att ett hus är färdigt, räknar man fram vad den egentliga arbetskostnaden skulle vara och tar ut också denna av vederbörande byggherre. För närvarande äro ackordslistorna likadana

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

när det gäller monteringsfärdiga hus som när det gäller andra hus. Det är självfallet, att om man mera allmänt skall gå in för monteringsfärdiga hus, så finns det anledning till att ackordssättningen härvidlag blir en annan. Jag skulle vilja hemställa att socialministern där ingriper, i den mån han har möjlighet. Jag tror, att socialministern som gammal fackföreningsman har vissa möjligheter att tala med fackförbunden. Jag skulle inte tänka mig, att de äro omöjliga i detta fall, ty det är ju rent sakliga skäl som ligga till grund för en ändrad ackordssättning.

Vad gäller förslaget om subventionering är detta vad beträffar flerfamiljshus byggt på en utvidgning av tilläggslånen med belopp motsvarande 4 kronor per kvm lägenhetsyta. I fråga om flerfamiljshusen blir detta en ganska stor subvention. Vad beträffar egnahem hade vi i utredningen föreslagit, att de skulle få den räntefria, stående delen av egnahemslånet ökad med 5 000 kronor, alltså från 4 000 till 9 000 kronor. Vi voro på det klara med att egnahemsbyggandet, som mest förekommer på landsbygden, där det i mycket liten grad bygges s. k. hyreshus, man där måste understödja egnahemsbyggandet. De som behöva skaffa sig bostäder på landsbygden kunna sålunda i stort sett inte använda sig av systemet med flerfamiljshus, i varje fall inte i samma utsträckning som de som bo i städer och andra tätorter, utan det blir mest fråga om egnahemsbyggande. Detta har också understrukits av statsrådet. Han säger, att egnahemsbyggande förekommer särskilt på landsbygden och på småorter och att detta inte får eftersättas. Ja, herr talman, det är så riktigt som det är sagt.

Vi voro inom utredningen på det klara med att även om egnahemsbyggarna fingo den ökade subvention på 5 000 kronor, som vi föreslogo, så skulle de i subventionshänseende ligga sämre till än de som bygga flerfamiljshus. Nu

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

har Kungl. Maj:t emellertid prutat ned höjningen från 5 000 till 4 000 kronor, och det skulle alltså bli en subvention på 8 000 kronor i stället för som tidigare 4 000. Detta kan låta ganska bra — subventionsbeloppet blir ju fördubblat — men vi skola märka, att när det gäller flerfamiljshusen blir subventionen mångdubblad.

Tidigare hade man ju en indelning i bostadsgrupper. I första bostadsgruppen räknade man med att det egentligen inte var någon marknad, och där blev det inte något tilläggs lån. I bostadsgrupp II var tilläggs lånet 40 öre per kvm, i grupp III 80 öre, i grupp IV kr. 1:20 och i grupp V kr. 1:60. Av detta betalade kommunen en fjärdedel. Nu lägger man på 4 kronor plus 40 öre i kommunbidrag, och detta blir ju en ganska stark ökning när det gäller flerfamiljshusen. Jämför man beloppet med bidragen till egnahemsbyggandet, så framgår det att dessa ligga långt, långt efter.

De som bygga egnahem äro i allmänhet människor med mycket begränsade inkomster. Jag skulle tro, att inkomsläget för egnahemsbyggarna i regel håller sig mellan 7 000 och 10 000 kronor. Det är alltså personer, som ekonomiskt inte ha det så värst bra. Och man kan tillägga, att de som ta på sig den ekonomiska risk, som föreligger vid ett egnahemsbygge, äro i allmänhet de mest ambitiösa. Det är ofta de som bäst ta vård om sin familj och kanske också andra anhöriga. Jag kan inte förstå att det skulle vara riktigt att sätta dessa människor i en strykclass, men det är just vad man här har gjort.

Nu kan man måhända säga, att kostnaderna äro så höga, att 1 000 kronor mer eller mindre inte spela någon roll. Jag kan instämma i detta. Jag tror inte det är många som nu våga sig på experimentet att bygga egnahem. Ett egnahem, som åren 1948 och 1949 kunde byggas för i runt tal 30 000 kronor, kan i dag knappast byggas för mindre

än 50 000 kronor. Före den sista kostnadsstegringen kunde man alltså bygga ett egnahem för 30 000 kronor, och dra vi ifrån det tilläggs lån på 4 000 kronor, som då utgick, få vi en återstående kostnad på 26 000 kronor. Om vi säga, att byggnadskostnaden i dag är 48 000 kronor och dra ifrån de 8 000 kronor, som enligt propositionen skola utgå i tilläggs lån, så komma vi fram till en återstående kostnad på 40 000 kronor. Kostnadsskillnaden blir alltså 14 000 kronor.

Man kan göra en annan räkneoperation och fråga sig, hur stor del av inkomsten som går åt till bostadskostnaden. Bostadssociala utredningen har som målsättning angivit, att bostadskostnaden inte skall utgöra större del av inkomsten än 20 procent. På en inkomst av 7 000 kronor blir detta 1 400 kronor. Sätter man engångskostnaden för ett egnahem till 40 000 kronor och räknar med 6 procents ränta, får man en årlig bostadskostnad på 2 400 kronor.

Hur man än räknar och kalkylerar, kommer man alltså fram till att egnahemsbyggarna ligga mycket sämre till än de som få hyra i flerfamiljshusen. För de kommuner och enskilda företag, som sätta i gång med att bygga flerfamiljshus, tror jag att det ligger ganska bra till ekonomiskt, ty de få till största delen byggnadskostnadsstegringen täckt genom ökade subventioner.

Vi ha några stycken här i kammaren väckt en motion, som går ut på att egnahemsbyggarna skola få subvention i enlighet med bostadsutredningens förslag, alltså sammanlagt 9 000 kronor i tilläggs lån. Jag själv och några andra inom utskottet, som ansett att detta är riktigt, ha i en reservation uttalat, att egnahemsbyggarna böra få samma förmåner som andra och att de böra ges den stimulans, som det större bidraget skulle utgöra. Jag tror också, att ökningen i kostnaderna för statsverket, om riksdagen nu vill bifalla reservatio-

nen, skulle bli ganska liten, därför att inte så värst många nu våga sig på att bygga egnahem under första halvåret 1952, vare sig tilläggslånet blir 8 000 eller 9 000 kronor. Å andra sidan kan det högre beloppet bli till en viss stimulans. Det kan hända, att det finns en del personer som, trots att subventionsskillnaden icke är särskilt stor, dock om de få byggnadstillstånd taga chansen att bygga ett eget hem, om de kunna få det högre beloppet.

Nu komma säkerligen utskottets talesmän att säga, att utskottet behandlat motionen välvilligt och praktiskt taget beviljat subventionen från den 1 juli 1952. Det är riktigt, att utskottet sagt, att det bör övervägas att öppna en möjlighet redan för nästa budgetår att lämna en högre subventa. Risken är bara den att kostnaderna ökas också i fortsättningen, så att, när vi komma fram på vårsidan och skola behandla bostadsstödet, måste detta då också ökas för flerfamiljshusen. Då komma egnahemmen fortfarande en hästlängd efter.

Jag kan icke komma till annan slutsats, herr talman, än att det är berättigat att riksdagen bifaller vår reservation. Jag ber alltså att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Pålsson m. fl. och som innebär en ändring i p. IV av utskottets kläm.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! När jag jämte några andra av kammarens ledamöter opponerat mot den föreslagna fördelningen av subventionerna mellan egnahemmen och flerfamiljshusen, så är det därför att vi ha ansett, att det icke är motiverat att hålla tillbaka denna egnahemsbebyggelse. Vi ha funnit att de motiv, som departementschefen bygger på i fråga om fördelningen av subventionerna, icke äro så särdeles starka. Det råder måhända ingen tvekan om att kostnaderna för egnahemsbyggandet väsentligt höjts under den senaste tiden, vilket väl främst beror därpå, att egnahemmen i mycket

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

stor utsträckning byggas av trä. De uppskruvade priser på trävaror, som råda just nu, äro emellertid, enligt vad man väl får utgå ifrån, ganska temporära. Enligt vår mening är det därför icke försvarbart att på denna grund nu bestämma en sådan fördelning av subventionerna, att man därmed håller tillbaka egnahemsbyggandet.

Departementschefen resonerar så, att denna fördyring av byggnadskostnaderna bör hålla tillbaka egnahemsbyggarna i avvaktan på att det skall bli prisnedpressningar på byggnadsmaterial. I syfte att påverka dessa strävanden från egnahemsbyggarna vill därför departementschefen, att det skall utgå en lägre räntefri del än den som föreslagits av bostadsutredningen. Det märkliga är emellertid att samma motivering, nämligen denna fördyring av byggnadskostnaderna, användes, då det gäller flerfamiljshus, för att rekommendera en höjning av subventionerna i enlighet med vad som föreslagits av bostadsutredningen. Konsekvensen av resonemanget, då det gäller egnahemsbyggandet, borde ju, om det skulle omplanteras på flerfamiljshusen, vara att man även där skulle ha en återhållsam subventionering. Jag tror icke att man kan göra gällande att egnahemsbyggandet mera allmänt har drabbats av en högre kostnadsstegring än flerfamiljshusen. Enligt bostadsutredningens uttalanden har ju kostnaden för flerfamiljshusen höjts med ungefär 35 procent. Man säger på ett ställe att det är mycket möjligt, att höjningen är ännu större. Men beträffande de egnahem, som byggas av stenmaterial, säger man, att höjningen även där rör sig om 35 procent. Man framhåller dessutom att genom möjligheterna att förbilliga produktionen är det sannolikt, att kostnadsstegringen för sådana egnahem ligger närmare 30 procent än 35 procent. Därför har man nog ur ekonomisk synpunkt rätt att säga, att dessa egnahemsbyggen hävda sig ganska väl mot flerfamiljshusen.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Vill man använda en annan motive-ring kan man säga, att det väsentliga motivet, då det gäller att främja eller hålla tillbaka en viss typ av bebyggelse, bör vara den produktionskostnad, som vederbörande bebyggelsetyp betingar, jämfört med de sociala fördelar, som den också erbjuder. Använder man denna värderingsgrund tror jag, att egnahemsbebyggelsen hävdar sig fullt ut gentemot flerfamiljshusen. Departementschefen säger ju också själv i propositionen, att han finner att egnahemmet har fördelar framför flerfamiljshuset.

Vi hysa fördenskull från motionärer-nas sida samma uppfattning som bostadsutredningen, att ett svagare statligt stöd till egnahemsbyggandet innebär en icke försvarbar diskriminering av den mera lantliga bebyggelsen vid bostadsförsörjningen. Egnahemmet är, såsom tidigare sagts, landsbygdens dominerande bostadstyp. Därför måste ett tillbakahållande därav betraktas som en utvidgning av den klyfta i fråga om bostadsförsörjningen, som finns mellan landsbygden och tätorterna. I ett uttalande, som stod att läsa i gårdagens tidningar, har ju även detta betonats av bostadsstyrelsen, då den säger, att behovet av en förbättring av det dåliga bostadsbeståndet på landsbygden fortfarande är mycket stort. Därför mena vi att en förskjutning av bebyggelsens struktur från en sådan småhusbebyggelse ingalunda är önskvärd. Det är framför allt de stora familjerna, som böra ha möjlighet att välja den åtminstone för dem lämpligaste bostadsformen, och de böra icke bli ställda i ett sämre läge.

Sedan vill jag rent allmänt beträffande de föreslagna åtgärderna säga, att dessa väl få ses som en följd av den snabba stegring av inflationen, som har inträtt i år. Det kan naturligtvis därför sägas, att det är en samhällets skyldighet att se till, att icke just de människor, som nu ha behov av en ny lägenhet, skola ensamma bära denna fördy-

ring av kostnaden. Å andra sidan är det emellertid svårt att hålla tillbaka en känsla av att vi här äro inne på en väg, där vi äro ganska ovissa om hur långt vi böra vandra och hur mycket vi förmå. Dessa ständigt stigande byggnadskostnader hysa måhända inom sig moment, som borde angripas på ett annat sätt än med stegrade subventioner, ty i den mån osunda tendenser kunna finnas, konserveras desamma med stigande subventioner. Huruvida de utredningar, som pågå på detta område, komma att angripa sådana frågor känner jag icke till. Men jag har liksom den föregående talaren den bestämda uppfattningen, att man genom rationalisering bör kunna nå ganska långt i fråga om nedpressning av byggnadskostnaderna.

Om vi invagga oss i den föreställningen, att det icke finns andra vägar att beträda, då det gäller att försöka nedbringa bostadskostnaderna, än subventioner, så kunna vi kanske med ett sådant betraktelsesätt i ett eventuellt ändrat politiskt läge finna att detta vuxit oss över huvudet.

Trots att jag sålunda hyser en allmän tveksamhet i fråga om lämpligheten av sådana kraftiga subventionsbelopp, som här föreslagits, vill jag ändå erkänna, att den snabba och kraftiga ökning, som skett i byggnadskostnaderna under den sista tiden, måste mötas med lika snabba och kraftiga åtgärder. När jag därför icke kommer att motsätta mig vad som föreslagits är det dels av denna anledning och dels därför att jag hoppas att åtgärderna, såsom det skrivits, bli av provisorisk karaktär.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Pålsson m. fl.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Jag får kanske till en början bara säga ett par ord om det föreliggande förslagets innebörd.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Här ha ju föreslagits olika subventionsbelopp allt eftersom byggnaderna påbörjats. Vad gäller flerfamiljshus, som påbörjats före den 1 juli innevarande år och som drabbats av väsentliga kostnadsstegringar, skola de kunna få ett ökat tilläggs lån med upp till högst 4 kronor pr kvm, utöver det nuvarande lånet. Här har icke fastställts något bestämt belopp, utan subventionsbeloppet för dessa hus kan variera. Det kan bli 1 eller 2 kronor beroende på kostnadernas stegring. Det högsta beloppet för nämnda fastigheter är satt till 4 kronor utöver vad som för närvarande utgår. I fråga om byggnadsföretag, som påbörjats efter den 1 juli 1951, har mera generellt fastställts en ökning av tilläggs lånet motsvarande det kapitaliserade värdet av 4 kronor per kvm lägenhetsyta. Departementschefen framhåller på denna punkt, att för dessa fastigheter komma i regel icke låneärendena att bli föremål för slutlig prövning under innevarande budgetår. Detta uttalande kan väl knappast uppfattas på annat sätt än att om 1952 års riksdag eventuellt skulle besluta förmånligare villkor, så skola dessa förmånligare villkor även kunna tillämpas på flerfamiljshus, som påbörjats efter den 1 juli 1951.

Vad sedan beträffar egnahemslånen innebär förslaget i stort sett, att för enfamiljs- och tvåfamiljshus, som färdigställts eller ombyggt under 1950, bör en höjning utöver den nu räntefria, stående delen av egnahemslånet på 4 000 kronor kunna medgivas med högst 2 000 kronor. För egnahem, som färdigställts eller ombyggt efter 1950, kan en ökning av det räntefria lånet medgivas med högst 4 000 kronor. För ny- och ombyggnadsföretag, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951, skall den räntefria, stående delen av lånet utgöra 8 000 kronor.

Vad gäller ombyggnadsföretag har samtidigt företagits den ändringen, att den räntefria, stående delen ej får över-

stiga 30 procent av ombyggnadskostnaden. Denna procentsats är för närvarande 20.

Jag har bara velat lämna dessa korta upplysningar i vad gäller förslagets egentliga innehåll. Sedan förekomma en del detaljer, men jag skall icke närmare ingå på dessa.

Jag skall sedan säga några ord i anledning av reservationen nr 1) av herr Mannerskantz m. fl. Där föreslås, att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att 1951 års bostadsutredning anmodas att skyndsamt upptaga frågan om en allmän nyordning av bostadspolitiken, så att proposition i detta ämne kan föreläggas 1952 års riksdag. Jag vill i anslutning till denna reservation hänvisa till vad utskottet skriver på s. 12 och 13, där utskottet bland annat säger: »Utskottet anser, att starka skäl tala för att en mera allsidig prövning av den hyrespolitiska målsättningen kommer till stånd inom en snar framtid. Då det emellertid synes ovisst, huruvida de för en dylik prövning erforderliga utredningarna kunna väntas bli slutförda inom sådan tid att frågan kan upptagas till slutlig behandling under nästa års riksdag, kan utskottet icke biträda ifrågavarande yrkanden i motionerna.»

Utskottet säger med detta uttalande bestämt ifrån, att kommittén bör påskynda sitt arbete i all den utsträckning som detta är möjligt. Men utskottet har icke ansett det lämpligt, att kommittén, som utreder denna fråga, formligen ställes inför ett ultimatum av innebörd att kommittén under alla förhållanden måste arbeta så snabbt, att denna fråga kan föreläggas nästa års vårriksdag. Utskottet anser nämligen att denna fråga är av så stor omfattning och att den är så viktig för den framtida utvecklingen på bostadsmarknaden, att den tarvar en ingående undersökning. Det skulle därför enligt utskottets mening vara oklokt att forcera fram denna fråga på ett sådant sätt, att

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kommittén ej komme i tillfälle att företa de grundliga undersökningar och beräkningar, som äro erforderliga i detta fall.

Sedan nämnde herr förste vice talmannen Skoglund något om att kostnadsstegringarna måste angripas efter andra principer än vad som hittills hade tillämpats. Ja, det är möjligt. Jag skall icke ingå närmare på den frågan. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet kanske kommer att lämna en närmare redogörelse härför. Men jag förutsätter att även denna fråga kommer att bli föremål för de utredningar, som kommittén kommer att företaga under den närmaste framtiden.

Herr vice talmannen Skoglund var även inne på en annan detalj. Det gällde byggnadsarbetarna. Ja, jag vet icke efter vilka grunder denna fråga skall kunna lösas. Att det icke är bra som det är för närvarande inom byggnadsindustrin, åtminstone på en del platser, det äro vi nog ganska överens om. Men jag tror ej att denna fråga kan finna en rationell lösning på annat sätt än genom att byggnadsarbetarkåren väsentligt utökas. Det är enligt min uppfattning meningslöst, om riksdagen eventuellt skulle gå in för att öka bostadsbyggandet och vidtaga en utökning av byggnadsverksamheten på vissa andra områden o. s. v., om det ej i det sammanhanget tages hänsyn till en erforderlig utökning av arbetarkåren på detta område. Jag tror att detta för närvarande är en av de viktigaste frågor, som socialministern snarast bör taga under noggrant övervägande.

Sedan vill jag gärna instämma i vad herr Skoglund nämnde om rationaliseringen inom byggnadsverksamheten. Jag tror att det på detta område har pågått en rationalisering sedan många år tillbaka, men denna rationalisering kan måhända drivas ännu längre. Det är naturligtvis en fråga, som får bli föremål för ytterligare undersökning.

Jag skall sedan bara säga ett par ord

angående reservationen av herr Påls-son m. fl. I denna reservation föreslås, att beträffande ny- och ombyggnadsföretag, som påbörjats tidigast den 1 juli 1951, skall den räntefria, stående delen av egnahemslånet utgå med ett belopp av 9 000 kronor i stället för 8 000 kronor, som har föreslagits i propositionen och som utskottet har tillstyrkt.

Ja, jag skall gärna erkänna, herr Pettersson i Dahl, att meningarna inom tredje avdelningen voro ganska delade på den punkten. Men vi försökte att göra vad som var möjligt för att åstadkomma enighet. Vi ansågo att detta var särskilt angeläget vid detta tillfälle, inte minst med hänsyn till hur splittrat utskottet varit under tidigare år när det gällt bostadsfrågan. Vi försökte därför sammanjämka de olika uppfattningarna. Men vi togo naturligtvis icke med i beräkningen, att herr Pettersson i Dahl var en framstående motionär, ty hade vi gjort det hade vi kanske kommit underfund med att det ändå icke skulle lyckas att uppehålla denna enighet, när frågan kom till utskottet och till kammaren.

Jag vill emellertid hänvisa till vad utskottet säger i denna fråga på s. 15. Jag skall inte citera många rader, men i första stycket sägs det: »Inom utskottet har den tanken framförts, att skäl kunna föreligga att i särskilda fall lämna ett utvidgat stöd, t. ex. då fråga är om egnahem, som skola innehålla förutom en vanlig familjebostad en mindre lägenhet avsedd för ålderstigna föräldrar.» Och i andra stycket på samma sida förordar utskottet, att i sådana fall då egnahem tilltagits så stora, att de verkligen kunna bereda bostad för gamla föräldrar eller för någon annan anhörig, subventionsbeloppet eller den räntefria, stående delen av egnahemslånet skall kunna ökas till 9 000 kronor. Vi hade verkligen tänkt oss att detta tillmötesgående skulle ha uppfattats så från motionärernas sida, att även de skulle ha kunnat ansluta sig till

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

utskottets ståndpunkt. Jag vill emellertid i anslutning till vad utskottet framhållit på denna punkt hemställa till statsrådet och chefen för socialdepartementet, att han ville uppta denna fråga till prövning snarast möjligt och försöka att utvidga den räntefria, stående delen av egnahemslånen efter de riktlinjer utskottet här föreslagit.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WEDÉN: Herr talman! Den explosionsartade stegring av byggnadskostnaderna, som inträffat under de senaste 18 månaderna, har naturligtvis utsatt bostadsbyggandet för ett mycket allvarligt hot. Det hotet kan nu åtminstone till en del avlägsnas genom det förslag från bostadsutredningen, som regeringen tagit upp i prop. nr 217. Men jag är angelägen att peka på, att den utveckling, som har ägt rum sedan utredningens förslag till provisorium överlämnades till regeringen och som alltjämt fortsätter, inger stora farhågor. Kostnadsglidningen uppåt har snarast fortsatt, och några bestämda tecken på en ordentlig stabilisering av förhållandena kunna knappast urskiljas. En omsvängning kan visserligen inträffa snabbt nog, men just nu synes ej någon början till en sådan.

Jag vill för min del inte vara onödigt pessimistisk, men tydligt är i alla fall, att framtidsutsikterna för bostadsbyggandet och bostadsmarknaden te sig allvarliga. Det är så sant, det som framhålles i propositionen, att frågan om att på längre sikt skapa gynnsammare förutsättningar för bostadsbyggandet främst gäller allmänna ekonomiska problem. Tillåtes inflationen fortsätta, priserna suga sig uppåt, överkonjunkturen och den överfulla sysselsättningen fortfarande, ja, då befarar jag att utvecklingen vad bostadsbyggandet beträffar kan ta en vändning, som ställer regeringen praktiskt taget maktlös. Statsmakternas förmåga att genom subventioner neu-

tralisera kostnadsökningar har ändå gränser, och medborgarnas förmåga att betala stigande hyror i nya hus har också sina gränser. Om de gränserna överskridas kommer bostadsbyggandet ovillkorligen att inskränkas och den verkliga bostadsbristen att förvärras. Jag tror ingalunda på nödvändigheten av en sådan utveckling, men tecknen i skyn äro som sagt allvarliga. En hållbar grund för en framgångsrik bostadspolitik kan läggas bara genom en allmän ekonomisk politik tillräckligt effektiv för att dämpa överkonjunkturen och hejda prisstegringsfloden. Först då, det är jag övertygad om, kan man skapa sunda förutsättningar för en ökning av bostadsbyggandet.

Här har tidigare av herr förste vice talmannen och andra som deltagit i debatten understrukits vikten av att man angriper kostnadsstegringarna på annat sätt än med subventioner. Jag vill naturligtvis ansluta mig helt och fullt till vad som sagts i det fallet. Jag tror att det är en allmän känsla i landet att rationaliseringsgraden, om jag får uttrycka mig så, inom byggnadsindustrien inte är så hög som inom många andra näringsgrenar. Detta är knappast något karakteristiskt för vårt land. De speciella tröghetsmoment och svårigheter som möta inom byggnadsindustrien äro nog desamma i många andra länder, ja, i en del länder av allvarligare karaktär än hos oss. Men likafullt är det ju mycket tydligt, att det finns oerhört starka skäl för att efter den utveckling, som vi varit med om de sista 18 månaderna, fråga sig, om det inte kan göras något mera för att få fram en snabbare rationaliseringstakt.

Herr förste vice talmannen har pekat på de olika kategorier vi ha att räkna med: byggherrarna, byggmästarna, materialleverantörerna och arbetarna. Beträffande byggnadsmaterialierna är ju en utredning i gång, som jag hoppas nu snart skall bli färdig. När det gäller företagsidan finns det säkerligen en

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

del konkurrenshämmande fenomen, som äro särskilt osympatiska i ett läge som det nuvarande. Och i fråga om arbetarsidan äro vi väl medvetna om att det finns en stelhet i ackordssystemet, och att det framträtt uppenbara oarter på grund av den överfulla sysselsättningen. Jag vill i dessa avseenden inte rikta någon förebräelse åt något håll; jag är väl medveten om att det finns på sina ställen en måhända överdriven uppfattning om vad som är möjligt att göra, i vart fall på kort sikt, och också en överdriven uppfattning om de snedvridningar och felaktigheter som förekomma. Men jag tror att de dock äro så betydande, att jag skulle vilja hemställa till socialministern om följande: Låt göra en undersökning eller anordna en konferens under medverkan av de parter som här närmast äro berörda, där avsikten skulle vara, inte att få fram några syndabocker, utan att verkligen sätta strålkastarljuset på de mest utpräglade effektivitetshämmande faktorerna, med andra ord att få fram en verkligt objektiv kartläggning och sedan en ärlig och öppen diskussion. Jag tror att det skulle vara till nytta om denna diskussion kunde föras så, att det bleve bragt inför offentligheten på ett objektivt och klarläggande sätt vad det finns för svagheter och vad man kan tänka sig kunna göra åt dem. Jag föreställer mig, att det måste vara av intresse för t. ex. LO att medverka till en sådan sak, detta med tanke på att man ju där har ansvaret inte bara för byggnadsarbetarna utan även för de stora grupperna anställda inom t. ex. metall- och textilindustrierna ävensom många andra, för vilka det givetvis är av intresse att hyrorna inte bli dyrare än som är nödvändigt. Det finns en del förberedande undersökningar, men någon sammanställning och offentlig redovisning av svårigheterna tror jag inte man ännu tagit initiativet till. Jag skulle vara tacksam om socialministern ville göra det.

Bland de invändningar, som riktats mot det framlagda förslaget, har även funnits den, att om man genom subventioner i hög grad avlägsnar kostnadsstegringarnas effekt på hyrorna, så tar man därmed bort en stor del av den press till rationalisering, av den press till besparingar, som en sådan kostnadsstegring i och för sig innebär. Jag vill emellertid framhålla, att den marginal, som finns mellan den verkliga kostnadsstegringen, sådan vi kunna räkna med den i dag, och den del av densamma, som efter utredningens och regeringens förslag kommer att neutraliseras, är så vid, att det i alla fall finns kvar en högst betydande press på kostnaderna. Det finns där kvar en högst betydande stimulans till besparingsintresset och rationaliseringsintresset att verka.

Herr Pettersson i Dahl och herr Hansson i Skegrie ha här tidigare talat om egnahemslänen, och jag skall därför inte uppehålla mig vid dem. Jag skall bara till vad dessa herrar sagt be att få lägga, att även jag genom de siffror som förebragts utredningen och de undersökningar vi gjort kommit till den bestämda uppfattningen, att det är en rättvis avvägning att vad beträffar den räntefria, stående delen av egnahemslänen lägga på ytterligare 1 000 kronor utöver regeringens förslag.

Om högerns ståndpunkt till den nu föreliggande frågan skulle jag vilja säga några särskilda ord. Jag tror att den måste ses en smula ur historisk synpunkt. Det var inte längre sedan än i maj månad i år, som högern i statsutskottet gick fram med en reservation, som innebar att de obetydliga tilläggs-lån, som man då hade och som ju inte på något sätt kunna till storleksordningen jämföras med de nya tilläggs-lån det nu är fråga om, skulle successivt men rätt snabbt avvecklas. Ehuru det påpekades i utskottet — som jag fann med goda skäl — att den utveckling man redan då såg vara i gång

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

starkt talade mot att ett sådant steg då togs vidhöll högern denna sin ståndpunkt. När bostadsutredningen sedan varit i gång en rätt kort tid blev det ju alldeles tydligt, att den lavinartade stegring av byggnadskostnaderna som skedde inte på något sätt motiverade någon avveckling av de gamla tilläggs-lånen; den motiverade i stället att man gav ett ökat stöd. När saken ställdes på sin spets i utredningen — det framgår av den reservation högerns representant i denna avgivit — kom högern till den ståndpunkten, att man över huvud taget inte var beredd att ta någon ståndpunkt alls. Man anslöt sig inte till det provisoriska förslaget. Det innebar inte att man principiellt avvisade subventionsvägen, men man ansåg inte att det var nödvändigt att nu framlägga ett provisoriskt förslag.

Man skulle ju kunna säga, att högern därmed hade kommit till något slags nolläge mellan sin negativa ståndpunkt från i våras och sin mera positiva av i dag. Hade man på vårsidan varit helt och hållet negativ till alla former av tilläggs-lån och velat ta bort även de små gamla, så kom man under sommaren till en mera neutral ståndpunkt, där man visserligen inte ville ta bort de gamla tilläggs-lånen men inte heller göra några nya. Och nu finna vi att högerpartiet, som alltså i våras var helt inne på att avveckla de gamla obetydliga tilläggs-lånen, är med om — om än med en del reservationer — att ta som ett provisorium dessa nya och ofantligt mycket större tilläggs-lån. Jag måste, herr talman, säga att detta är en mycket rask marsch över ett vitt fält av politiska ståndpunkter. Jag har ingen anledning att uttrycka något missnöje över den riktning, i vilken marschen skett, men den hastighet, med vilken den skett, och den osäkerhet, varpå ryckigheten i förflyttningen tyder, kan ju ge anledning till att länka sig, att man också snabbt kan byta om marschriktning igen.

När nu högern säger, att den skall ta det provisoriska förslaget men bara till den 1 juli 1952, så grundas detta på resonemanget, att bostadsutredningen skulle ha varit i stånd att på ett tidigare stadium komma fram till ett definitivt förslag beträffande sina stora utredningsuppgifter om den framtida bostadspolitikens huvuddrag och avvägningen av den hyrespolitiska målsättningen. Det är klart, att bostadsutredningen kunde ha gått på den linjen och arbetat med dessa stora principiella frågor under sommaren och höstens lopp. Det är klart att man inom utredningen kunde ha sagt, att den utveckling i fråga om byggnadskostnaderna, som sker under tiden, den får hålla på; vi koncentrera oss på våra principiella och stora långsiktssuppgifter, och det aktuella läget får klara upp sig bäst det kan. Det var i själva verket den ståndpunkten, som högerns representant i utredningen intog. Men vad hade konsekvensen blivit av att man underlåtit att utarbeta något provisorium? Jo, konsekvensen hade, såvitt jag förstår, oundvikligen blivit den, att man åtminstone över någon årgång hus släppt loss hela kostnadsstegringsfloden, att åtminstone när det gällt någon årgång hus hela kostnadsstegringen måst slå igenom på hyrorna. Jag tror att detta skulle ha haft en rätt förödande effekt på viljan att över huvud taget uppehålla bostadsbyggandet.

Delvis samma invändningar kunna riktas mot den ståndpunkt som högern nu intagit och som innebär att man absolut skall skära av utlämnandet av provisoriska lån den 1 juli 1952 och samtidigt begära att utredningen då skall vara klar med sitt definitiva förslag. Jag tror väl att det kunde vara möjligt för utredningen att komma fram till en genomarbetad ståndpunkt någon gång måhända under loppet av nästa sommar — jag vill ingalunda säga att det är säkert. Men att föreställa sig att ett sådant betydelsefullt förslag, som

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

det här är fråga om och som berör själva huvudriktlinjerna för bostadspolitiken i framtiden och avvägningen av hyresproblemet, att föreställa sig att det skulle kunna utarbetas så hastigt och att remissbehandling skulle kunna ske i en sådan fart, att beslut skulle kunna fattas under vårriksdagen, är på intet sätt realistiskt. Jag måste säga mig, att vi få lov att ha litet mer andrum och vi få lov att ge dem som bygga bostadshus en rimlig säkerhet för att inga förhastade förändringar skola påbjudas. Det är sagt i utredningens och regeringens förslag, att dessa nya tilläggs lån skola vara ränte- och amorteringsfria så länge inte de fastighetsekonomiska förutsättningarna ändras, med andra ord så länge man inte vidtar sådana justeringar av hyrorna som kunna motivera att de nya tilläggs lånen bli ränte- och amorteringsbärande. Av den anledningen tror jag inte heller att det i detta fall är någon ko på isen som kan motivera att man hafsar fram ett definitivt förslag, ty till skillnad mot de gamla tilläggs lånen äro ju de nya konstruerade så, att de snabbt kunna anpassas efter de förändringar i förutsättningarna som statsmakterna bestämma.

Jag har därför den bestämda meningen, herr talman, att den linje som utskottet här har gått på har varit den enda som stått till buds. Jag vill inte säga att den ger anledning till någon särskild tillfredsställelse, men läget är hårt och, som jag sade i början av mitt anförande, framtidsutsikterna för bostadsbyggandet äro inte ljusa utan tvärtom. Fortsätter kostnadsstegringsprocessen ytterligare några månader, ha vi anledning att se verkligt mörkt på läget, och det ligger därför vikt uppå att statsmakterna nu verkligen vidta effektiva åtgärder i den allmänna ekonomiska politiken, såsom statsrådet har skrivit i propositionen, för att bemästra den överfulla sysselsättningen och överkonjunkturen. Först då kan man kom-

ma fram till ett läge som erbjuder bättre betingelser även för bostadsbyggandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag med den ändring som föranledes av bifall till reservationen nr 2.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (kort genmäle): Herr talman! Det kan inte vara herr Wedén obekant att de tidigare tilläggs lånen hade ett visst samband med den hyrespolitiska utvecklingen, närmare bestämt med eventuella ändringar i hyrorna. Såvitt jag vet resonerade statsmakterna i våras även om hur det skulle förfaras med tilläggs lånen vid en eventuell hyreshöjning.

Vad det senare förslaget beträffar är det ju en ren nödfallsåtgärd som framlagts sedan bostadsutredningen inte varit i tillfälle att komma med något annat förslag.

Det som gör mig bekymrad är att här uppträda ett par av bostadsutredningens ledamöter och äro otroligt pessimistiska om tidpunkten när utredningen skall kunna komma till något resultat.

Herr Wedén talade i övrigt om rask marsch och osäkerhet i förflyttningen på det politiska området. Jag har aldrig tänkt uppta någon tävling med en så framstående orienteringslöpare i den politiska terrängen som herr Wedén.

Herr **WEDÉN** (kort genmäle): Herr talman! Herr Skoglund säger att den ståndpunkt som högern intog i våras till de gamla tilläggs lånen hade samband med frågan om hyrorna. Men detta samband existerar ju alltså. Frågan om huruvida de gamla tilläggs lånen skola avskrivnas eller göras ränte- och amorteringsbärande är en fråga som sammanhänger med till vilket resultat man kommer i frågan om hyressättningen.

Jag kan inte finna att den förklaring som herr Skoglund här lämnade på nä-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

got sätt kan bortförklara det faktum, att högern har förflyttat sig från en ståndpunkt, som innebar att man ville avskaffa mycket obetydliga tilläggs lån, till en ståndpunkt som innebär att man, om än med reservation, accepterar mycket stora tilläggs lån. Herr Skoglund slutade med några ord om politisk orienteringslöpning, som voro riktade till mig. Jag måste säga att när ett helt politiskt parti i en mycket viktig fråga under en så kort tid som några månader radikalt ändrar sin ståndpunkt och marscherar långt in i landet Subventionien, är det någonting som man inte kommer från så enkelt som herr Skoglund försökte göra.

Så till vida delar jag emellertid herr Skoglunds tidigare uttryckta mening, att jag anser att det hade varit bra om bostadsutredningen kunnat komma i gång betydligt tidigare än den gjorde. I så fall hade man också tidigare kunnat nå definitiva resultat. De fenomen i fråga om kostnadsutvecklingen, som förelågo när utredningen verkligen tillsattes, voro ändå tydligt skönjbara rätt långt dessförinnan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Jag skall i motsats till herr Wedén inte häckla vår värderade förste vice talman för att han har gjort en frontförändring i sin uppfattning om subventionerna. Det heter ju att det alltid blir glädje i himmelen när en syndare sig omvänder och bättrar, och regeringen är naturligtvis tacksam för varje breddning av regeringsunderlaget i viktiga principella frågor.

Emellertid var herr förste vice talmannen kanske något litet för fordrande mot utredningen, och jag har därför ett behov av att säga några förklarande meningar. Som framgår av propositionen, tillsattes utredningen så sent som i april månad 1951 och fick i uppdrag att dra upp de framtida riktlinjerna för denna mycket viktiga politiska fråga.

Men utredningen och i varje fall socialdepartementet kunde ju inte undgå att konstatera, att det hade hänt någonting under 1950—51 som var av annan karaktär än det utredningsuppdrag som avsåg de mera långfristiga lösningarna. Det hade hänt någonting på kostnads sidan som krävde omedelbart ingripande, och utredningen fick följaktligen det beskedet från min företrädare i ämbetet, att den borde presentera — skola vi kalla det ett räddningsförslag. Herr Wedén har utvecklat de konsekvenser som skulle ha uppstått därest man inte presenterat denna utbrytning av programmet, och jag behöver inte vidare uppehålla mig vid det.

Kammarens förste vice talman var angelägen att understryka, att utredningen nu bör arbeta med största möjliga fermitet och att det ur många synpunkter vore tacknämligt därest ett förslag kunde presenteras i sådan tid, att vi redan vid vårriksdagen 1952 kunde fastställa framtidsriktlinjerna för bostads- och hyrespolitiken. Jag vill deklarerera att mitt intresse här går fullständigt parallellt med herr förste vice talmannens. Det är en utomordentligt viktig uppgift som vi ha pålagt ledamöterna av utredningen, och det är onekligen allas vårt intresse att den inte arbetar i tomning utan får behandla problemen snabbt och resolut. Jag vågar emellertid inte gå så långt att jag gör en beställning hos utredningen att den skall vara färdig så tidigt som herr förste vice talmannen tycks anse vara möjligt. Jag är rädd att en sådan beställning skulle innebära att vi finge ett hastverk med ett hastverks alla tråkiga sidor, och frågan är alldeles för viktig för att man skall våga ta sådana konsekvenser.

Jag har haft anledning att säga detta till utredningens försvar samtidigt som jag är angelägen att understryka, att jag är beredd att göra vad på mig ankommer för att det inte skall bli någon långrotning i onödan.

Herr förste vice talmannen var inne

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

på en del av de desorganisationsfenomen som byggnadsmarknaden i dag visar. Jag kunde inte finna någon direkt anvisning hur man skall komma ifrån dem. Det var mera ett konstaterande av att det är galet, och det är sannerligen ingenting okänt för oss som syssla med dessa frågor. Att byggmästarna föredra att arbeta på löpande räkning och med reservationsklausul i sina kontrakt för materialprishöjning och arbetsprishöjning är en tråkig företeelse, men den är inte överraskande. Tidigare ha vi ju inte varit med om ett sådant våldsamt språng i prisutvecklingen som det som har förekommit under slutet av 1950 och under 1951. När vi haft en byggnadskostnadsstegring, som av utredningen taxerats till 35 procent inom en tidrymd av ett och ett halvt år, får man inte bli överraskad om byggmästarna inte vilja ge sig in på någonting med mindre de få vissa garantier. Jag ser det som en naturlig följd av det abnorma läge som råder beträffande kostnaderna. Men upplyftningen har ju nu skett. Vi ha i dag en prisnivå som är stabilare på ett högre plan, och därför har man väl anledning att hoppas på en återgång till det mera normala entreprenadsystemet.

Det har framförts önskemål från flera håll, särskilt av herr Pettersson i Dahl, att man borde justera byggnadsmarknadens ackordsprislistor så att de gäve en mera rationell och riktig anpassning till förändrade byggnadsformer. Ja, det är möjligt att herr Pettersson har rätt. Jag vågar varken bejaka eller bestrida det, ty även om herr Pettersson alluderade på min bana i fackföreningslivet, är jag inte sakkunnig på byggnadsindustriens, jag vill minnas cirka 100 sidor tjocka ackordsprislistas alla detaljer. Däremot har jag nog en känsla av att det bör finnas ett normalt intresse på den andra sidan av att inte betala mer än man är tvingad att göra. Den tendensen framstår mycket markant hos alla arbetsgivargrupper i detta samhälle, och

jag tror inte att byggnadsindustriens företagare utgöra något undantag. Skulle det vara så att en strukturförändring i byggnationen ännu inte har tagit sig uttryck i en lika snabb förändring av prislistorna, ha vi väl ändå anledning att räkna med att den senare förändringen kommer att bli en följd av den förra. Det finns starka intressen som svara för detta.

Det har anförts kritik från herr Pettersson i Dahl och herr Hansson i Skegrie över att regeringen har skurit ned den räntefria delen av egnahemslånen med 1 000 kronor i förhållande till utredningens förslag. Jag skall villigt erkänna att jag funderade länge innan jag föreslog regeringen denna reduktion från 5 000 till 4 000 kronor av den nya stående delen av tilläggslånet, men jag gjorde det med följande motivering. Det är ingen tvekan om att vi i dag ha ett abnormt läge i fråga om byggnadskostnaderna. Vi ha ett utomordentligt stort behov av nya lägenheter, och det finns följaktligen en samhällsekonomisk motivering för att man skaffar fram de lägenheterna just nu på det billigaste sättet. Jag tillhör inte dem som inta något slags anti-inställning mot egnahemsbyggandet — jag byggde mig själv en stuga i mitten på 1930-talet och bor i den ännu i dag och kommer att bo i den så länge jag har möjlighet till det, eftersom jag trivs där — och jag tror att egnahemmen ge vissa fördelar som äro värda att bevaras för framtiden. Jag behöver inte redogöra för de fördelarna, de äro kända för de flesta.

Allt detta gäller emellertid under normala förhållanden. Om vi se på den tabell som utredningen framlägger i sitt betänkande, finna vi att den starka byggnadskostnadsstegringen har blivit en varningssignal för egnahemsbyggarna. Det är en proportionellt mycket större del av byggnadsföretagare inom egnahemsklassen som ha tagit tillbaka sina ansökningar än inom flerfamiljshusklassen, och det beror helt enkelt på att de

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ekonomiska lagarna tala för en sådan utveckling just nu.

Nu kan man säga att det väl inte är avgörande för en egnahemsbyggare som ämnar starta ett bygge om tilläggslånet är 8 000 eller 9 000 kronor. Den saken kanske inte gör att han fullföljer bygget eller tar tillbaka ansökningsen, men det är väl ändå någonting av en vänlig varningssignal till vederbörande att lugna sig ett tag om han kan det. Vi få väl hoppas på mera normaliserade byggnadskostnader framöver, och då kan det kanske vara lämpligt att till och med ge denna verksamhet en viss preferens före flerfamiljshusen. Men i dagens läge är det alls inte oriktigt att med denna lilla vänliga varning tala om att vi näppligen ha råd, ekonomiskt och bostadspolitiskt, att fördela byggnadsverksamheten på ett sätt så att egnahemsbyggandet premieras lika med flerfamiljshusen.

Avdelningens ordförande, herr Mårtensson i Uddevalla, sade att utskottet här har varit tveksamt, och jag förstår det innerligt väl. Utskottet har beställt en prövning av denna sista tusenlapp, och självfallet skall den prövningen ske inom departementet. För att i någon mån freda mitt samvete vill jag redan nu säga, att jag tror att lösningen är allt annat än lättfunnen.

I debatten har arbetskraftsproblemet varit en av de avgörande frågorna, och det begriper jag fullt väl. Om jag ser bort från kostnadsstegringen, som ju enligt utredningens egna uppgifter har varit väsentligt större på materialsidan än på arbetsprissidan, och bara ser kvantitetsmässigt, är materialsidan inte det allvarligaste problemet i dag. En viss utökning av vår byggnadsverksamhet är möjlig med hänsyn till dagens materialtillgångar. Däremot är arbetskraftsbristen en flaskhals, och därför är det naturligt om man frågar sig om det görs någonting åt den saken. Herr Wedén föreslog att man, enligt vad jag förstår under ganska demonstrativa el-

ler i varje fall mycket öppna offentliga betingelser, skulle sammankalla en större konferens och sätta flaskhalsarna under offentlighetens strålkastarbelysning — eller hur herr Wedén uttryckte sig — och sedan med utgångspunkt härifrån angripa problemet. Ja, man kanske kan ha olika meningar om vad som är de rätta framgångsvägarna. Jag tror att offentligt buller och bång omkring detta kanske skulle ha en rakt motsatt verkan, men däremot är jag fullt överens med herr Wedén om att man inte bör uraktlåta någon åtgärd för att angripa den flaskhals som arbetskraftsbristen utgör för bostadsbyggandet. Här kommer utbildningsfrågan in, och eftersom flaskhalsen i första hand består i en brist på murare, är det en fråga på lång sikt. Det tar för närvarande fyra år att utbilda en yrkesman inom murerifacket, och utbildningsmöjligheterna äro på grund av plats- och lokalbrist i skolorna tyvärr relativt begränsade. Jag hoppas att en viss lättnad skall inträda relativt snart på detta område.

I hotten ligger naturligtvis att vi ha för litet folk över huvud taget. Man vinner inte så mycket med att slå upp dörarna på vid gavel för denna del av arbetsmarknaden om det på andra håll uppstår ogynnsamma företeelser som kanske äro lika besvärande ur samhällets synpunkt. Att flytta byggnadsämnasindustriens arbetare till byggnadsmarknaden är det ingen som reflekterar på. Att slussa folk från jordbruk och skogsarbete, från järnbruk och varv över till byggnadsverksamhet vore inte heller så snillrikt i dessa dagar. Att minska vägarbetarstammen till förmån för husbyggandet vill inte heller någon rekommendera. Var finnas då människor som vi skola ta? Ja, det kan man fråga sig. Det är möjligt att de komma fram om vi lyckas med den dämpning av konjunkturen som investeringsavgiften, kriskonjunkturbeskattningen och annat äro avsedda att åstadkomma.

Jag tror att det kan ha sitt värde att

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

göra kammarens ledamöter uppmärksamma på en sak. För något år sedan frisläpptes vissa byggnationer från den statliga tillståndsgivningen. Det gällde jordbrukets ekonomibyggnader och reparationer såväl på landsbygden som i städer och tätorter i den mån de utfördes med begränsad arbetarstyrka, d. v. s. inte mer än maximalt tre man. I konjunkturinstitutets höstrapport redovisas en minskning av arbetarstyrkan i den tillståndsreglerade byggnadsverksamheten med, jag vill minnas, 11 000 arbetare, men i fackförbundens medlemsmatriklar, både byggnadsarbetarförbundets och murarförbundets, redovisar man stegrade medlemssiffror. Hur kan då det hänga ihop? Jo, förklaringen är den att en hel del av byggnadsverksamhetens folk har dragits över till de friställda områdena och sysslar med reparationsarbeten och ekonomibyggnader i jordbruket. Därmed kommer nybyggandet av lägenheter i viss mån i en sämre ställning. Skall man då återföra dessa områden till den reglerade sektorn? Jag vill inte göra det, och jag tror inte att någon annan vill det heller. Det är vällovliga och välmotiverade arbeten som utföras. Att återföra dem till den reglerade sektorn vore ett steg tillbaka till regleringar och krångel, som inte är särdeles angenämt. Det är nog inte så att byggnadsarbetarkåren har blivit mindre, utan den har ställts om till reparationsarbeten, och därför sitter nybyggnationen i kvotorterna i en sämre ställning. Detta tar sig uttryck i en desorganisation på arbetsmarknaden, en företeelse som är alltför välkänd för att jag skall behöva uppehålla mig vid den.

Man kan nu fråga sig vad det är att göra. Det hela är, som det har redovisats i propositionen, ytterst en fråga om huru vi kunna bemästra den överkonjunktur som onekligen råder. Det är vidare en fråga om hur man skall styra investeringarna på den tillståndsreglerade marknaden. Jag försäkrar kamma-

rens ledamöter, att det inte är den mest angenäma sysselsättningen att i dessa dagar, med de anspråk som föreligga från bostadsområdet, från skolområdet, från sjukhusområdet, från industriens område och över huvud taget från alla de områden där man slåss om material och arbetskraft, fördela en real möjlighet som motsvarar ungefär 50 procent av vad man anser vara ofrånkomligen nödvändigt. Men det är ingenting annat att göra i detta läge än att driva en hård investeringspolitik även på bostadsområdet och en hård byggnadsbegränsning på de områden och de lokala delar av bostadsmarknaden, där desorganisationen varit mest uppenbar. Det är en besk och bitter medicin man får ta.

En annan väg att möta problemet är att söka åstadkomma en rationellare användning av den tillgängliga arbetskraften genom en bättre disposition av bostadskvoterna och åstadkomma en rationellare och följaktligen snabbare utbildning av de yrkesgrupper, där de mest uppenbara flaskhalsarna äro för handen. I det fallet har departementet inte alldeles legat i dvala utan gjort lovvärda ansträngningar och tagit upp diskussioner som nu äro i gång. Vi få möta problemet från båda dessa håll och söka sanera bostadsbyggandet. Men det är ingenting som vi göra på ett eller två år. Tyvärr är det ett problem med ganska långa aspekter.

Det har här från talarstolen klagats på att man angriper problemet med nya subventioner, men såvitt jag har kunnat uppfatta har inte någon av talarerna kunnat anvisa någon annan väg. Vi äro ju i den angenäma situationen just nu, att alla partier ha anslutit sig till det föreslagna subventionsförfarandet. Subventioner eller hyreshöjningar äro de båda nakna alternativen. Möjligheten att kompromissa med dessa båda alternativ och låta det ena väga tyngre än det andra är föremål för långsiktiga undersökningar inom utredningen, och jag

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

hoppas att det snart blir tillfälle för kammarens ledamöter att i grund debattera den saken.

Jag har, herr talman, inte så mycket mer att säga. Debatten har ju hittills varit ganska koncentrerad, och som utskottsutlåtandet är skrivet finns det ingen anledning för mig att förlänga diskussionen. Jag vill dock allra sist säga, att det inte lönar sig så mycket att i detta läge ta upp en principdebatt om subventionens berättigande eller icke berättigande. Den principdebatten skall inte tas upp i dag, när kammaren beslutar om ett provisorium som på alla håll anses nödvändigt för att vi skola undgå någonting som är så olyckligt ur många synpunkter, att ingen av kammarens ledamöter vill ta konsekvenserna därav.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (kort genmäle): Herr talman! Herr statsrådet sade i sitt anförande, att det inte är någon tvekan om att egnahemsbyggandet har stor samhällsekonomisk betydelse och bör gynnas så mycket som möjligt. Men han sade också att nedskärningen av den föreslagna subventionen från 9 000 till 8 000 kronor skall utgöra en vänlig varningssignal till egnahemsbyggarna att vänta med att bygga och att när dessa tillstånd sedan upphöra kanske man i stället kan ge dem en liten favör. Det må vara riktigt att ett eget hem ger vissa fördelar, men jag undrar ändå om det är någon anledning till att ge alla dessa som bygga egnahem en varningssignal. Jag känner många av dem, och jag vet att de anstränga sig till det yttersta. Jag vågar påstå, att såväl man som hustru spänner sig för vagnen för att åstadkomma ett eget hem på så billiga och förmånliga villkor som möjligt. De arbeta på kvällar, nätter och morgnar, och att då ge dem denna varningssignal tycker jag inte är lämpligt. Det är självklart att det är förhållandevis fler av dessa som ta tillbaka sina an-

sökningar om tillstånd än av byggarna av flerfamiljshus, ty de löpa mycket större risker. Det är som sagt möjligt att det blir nästan lika många egnahem om man får 8 000 eller 9 000 kronor i tilläggs lån, men jag tror inte att det har någon större betydelse för statens ekonomi heller. Jag tycker emellertid att det vore upprörande att ta tillbaka denna lilla erkänsla för deras stora prestationer.

Statsrådet sade sedan, att man bör vidga flaskhalsen genom att utbilda flera byggnadsarbetare. Jag instämmer i att det vore utomordentligt värdefullt om vi finge fler byggnadsarbetare. Det kanske vore en effektiv metod att få ned kostnaderna, men jag undrar om de nya arbetarna skulle vara så väl sedda på vissa arbetsplatser. Det torde inte vara obekant för kammaren att det inte går att alldeles utan friktion komma in på en arbetsplats.

Sedan vill jag understryka att byggnadsentreprenörerna endast åtaga sig arbete på löpande räkning. Tyvärr kan man säga att byggandet är monopoliserat. Det finns inte möjlighet att få byggt annat än på löpande räkning.

Herr **WEDÉN** (kort genmäle): Herr talman! Jag vill först begagna tillfället att med tacksamhet notera, att statsrådet starkt underströk att man måste komma bort från överkonjunkturen och den överfulla sysselsättningen för att kunna skapa bättre förutsättningar för bostadsbyggandet. Det är mig angeläget att notera fullständig överensstämmelse mellan våra åsikter därvidlag.

Statsrådet sade att vi måste ha mera folk till byggnadsfacket men frågade var vi skola ta det. Det är inte lätt att ta arbetare från verkstadsindustrien, byggnadsmaterialindustrien o. s. v., men detta understryker utomordentligt kraftigt, såvitt jag kan förstå, den andra synpunkten, nämligen att man bör ta till vara rationaliseringsframstegen så

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

mycket som möjligt för att få större produktion med den arbetskraft som finns. Herr statsrådet sade, att det på detta område liksom på alla andra finns en arbetsgivarpart som har intresse av att se till att rationaliseringsframstegen komma produktionen till godo. Jag är emellertid inte övertygad om att den faktorn nu verkar på samma sätt inom byggnadsbranschen som den normalt verkar inom alla andra branscher. Det är nog så som herr förste vice talmanen sade, att arbetsgivar- och arbetstagarintressena, som man normalt betraktar som motsatta varandra, i rätt stor utsträckning inom byggnadsbranschen kunna sammanfalla, och då uppstår ju inte den press som statsrådet talade om. Det beror naturligtvis mycket på att vi här i landet liksom alla andra länder måste sköta byggandet helt och hållet med inhemsk produktion. Vi kunna ju inte importera färdiga hus, och därför inträder lättare än på andra områden ett sådant tillstånd.

När jag framförde tanken på en konferens var det min huvudsakliga avsikt, inte att rikta anklagelser mot någon utan att få läget sakligt och objektivt belyst. Jag tror att det finns en del överdrivna föreställningar i landet om rationaliseringssvårigheterna inom byggnadsindustrien, men jag tror å andra sidan att dessa föreställningar inte i sin helhet äro ogrundade utan i rätt stor utsträckning ha en stadig grund. Det skulle vara mycket värdefullt om dessa saker kunde komma under öppenhetlig offentlig debatt på annat sätt än hittills.

Herr LAGER: Herr talman! Alla äro numera ense om att bostadsfrågan är en av de stora, om inte den allra största sociala frågan. Alla, eller i varje fall de flesta, äro väl också överens om att den s. k. fria företagsamheten inte är i stånd att lösa bostadsproblemet på ett socialt anständigt och tillfredsställande sätt. Genom vissa anordningar, som tillkom-

mit under det senaste decenniet, har man också från statsmakternas sida direkt och omedelbart erkänt samhällets skyldighet att lösa bostadsfrågan.

Hur ligger det då till? I en aldeles knallfärsk rapport från bostadsstyrelsen, publicerad i gårdagens tidningar, få vi med siffror illustrerat hur stor och allvarlig bostadsbristen är i detta land. Man har tagit 122 kvotkommuner, som ha sammanlagt ungefär hälften av den svenska befolkningen. I dessa 122 kvotkommuner finns det inte mindre än 25 600 som önska lägenhet för att ingå äktenskap. Av dessa falla ungefär 9 000 på Stockholm. Antalet familjeförsörjare som sakna egen bostad är 23 850, och av dessa ha inte mindre än 18 200 barn under 16 år. Härtill komma 22 100 andra bostadsökande, som likaledes äro utan lägenhet.

Om man summerar dessa siffror, kommer man fram till att vi i 122 av landets största kommuner för närvarande ha cirka 70 000 människor som man med rätta kan föra in under rubriken »svåra fall» eller som det ibland heter, »katastrofall». Det finns alltså inte tillräckligt med människovärdiga bostäder, och detta i en tid av exempellös högkonjunktur. Allmänt sett stiger ju produktionen för varje år liksom produktiviteten, i det att man genomför rationaliseringsåtgärder som effektivisera utsvettningen av den mänskliga arbetskraften. Företagsvinsterna stiga i ett sådant tempo, att det ibland förefaller som om företagarna själva få en lätt svindel när de räkna samman nettoförtjänsten. Exporten från Sverige lämnar överskott som aldrig tidigare. Guldförrådet och valutaförrådet tillväxa enligt valutarapporterna med varje månad som går. År efter år överbalanseras budgeten. Arbetslösheten är mycket ringa. Inom parentes sagt är det betecknande att arbetslöshet förekommer just inom byggnadsfacken, där man fortfarande lider under säsongarbetslöshet. Varutillgången är god på nästan alla

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

områden. Mitt i denna, jag upprepar det, exempellösa högkonjunktur, bara förvärras bostadsbristen!

Det har sagts i olika sammanhang i diskussionen, att man måste avväga investeringarna i bostadsbyggen mot investeringarna på andra områden av det ekonomiska livet, och det är uppenbarligen riktigt. Men det är dock ett faktum, att medan investeringarna i bostadsbyggande under 1930-talets senare hälft uppgick till ca 30 procent av de sammanlagda investeringarna, ha de på tio år sjunkit till 21—22 procent av de samlade investeringarna. Det betyder att det föreligger en minskning av investeringarna i bostadsbyggandet med 30—35 procent relativt sett under denna period.

Jag lyssnade med mycket stort intresse till herr socialministern när han kom fram till frågan: Vad är nu att göra? Jag lyssnade med stort intresse för att få höra något konstruktivt förslag, men sådana konstruktiva förslag var han icke mäktig att ge.

Vi ha i den motion, som vi ha väckt i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende, gjort ett par förslag. Det syftar inte på något sätt till att vara ett recept på lösning av bostadsfrågan och hävande av bostadsbristen.

Det ena förslaget är en påminnelse om att bostadsbristen existerar och att problemet måste lösas. Det andra gäller en enkel reform, som möjligen skulle bidra till att klara den aktuella flaskhalsen när det gäller bostadsproduktionen, arbetskraftsproblemet.

Vi ha tidigare här i riksdagen föreslagit — och det blir kanske tillfälle att återkomma till detta — att man borde häva byggnadsregleringen för den kommunala och den s. k. allmännyttiga bostadsproduktionen, men denna gång inskränka vi oss till att föreslå att man åtminstone upphäver den s. k. behörighetsregeln för dessa kommunala och allmännyttiga bostadsföretag.

Vad är då behörighetsregeln? Det är den regel som bestämmer att man måste underställa statliga tjänstemän och institutioner frågan om hur många arbetare och vilka arbetare som få arbeta på olika byggnadsföretag. Vi tycka att detta är ett onödigt hinder i dagens situation med den rådande bristen på arbetskraft, och om det nu skulle kunna uppstå fara för ökning av säsongarbetslösheten ifall man slopade behörighetsregeln helt, tycka vi att man i varje fall kan slopa den för de allmännyttiga och kommunala bostadsföretagen.

Utskottet går emellertid icke med på vårt förslag. Utskottet säger visserligen att »något avgörande hinder icke synes föreligga för att slopa den s. k. behörighetsprövningen», men när utskottet sedan går att taga ståndpunkt till vårt förslag om åtminstone ett partiellt slopande av samma regel, backar man ut och säger att man icke kan vara med på detta. Nu skulle jag gärna vilja fråga utskottets ärade talesman, om utskottet skulle vara berett att slopa regeln helt och hållet och om således orsaken till utskottets avstyrkande av vår motion bara är den, att man inte vill slopa regeln bara för de allmännyttiga och kommunala bostadsföretagen, utan resonerar som så, att det skall vara allt eller intet såvida någon åtgärd skall genomföras på denna punkt. Jag vore mycket tacksam om jag från utskottet kunde få en upplysning, huruvida utskottet är berett att slopa behörighetsregeln i dess helhet.

Vårt andra förslag går ut på att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära förslag till åtgärder för ökning av produktionen. Efter herr socialministerns anförande framstår det berättigade i en sådan skrivelse tydligare än förut, ty detta anförande visar att regeringen inte har ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt frågan, så att den har en fast linje eller några förslag att komma med. Och en skrivelse från riksdagen skulle väl åtminstone inte

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

göra någon skada utan påskynda ärendets behandling.

Vad säger då utskottet till detta förslag? Jo, man erinrar om att riksdagen har behandlat denna fråga en gång tidigare, nämligen i våras, och därvid förklarar att »på grund av rådande samhällsekonomiska förhållanden vissa investeringsbegränsningar erfordrades». Det är alltså »de rådande samhällsekonomiska förhållandena» som göra att vi inte kunna bygga bostäder i tillräcklig omfattning! Då vill jag bara hänvisa till vad jag nyss påminde om, nämligen att vi aldrig förut ha haft en sådan högkonjunktur som vi ha för närvarande. Och just under en sådan högkonjunktur måste man inskränka bostadsbyggandet till att relativt sett bara bli två tredjedelar av vad det var under 1930-talets senare hälft, då konjunkturerna inte voro tillnärmelsevis så gynnsamma som de för närvarande äro.

Utskottet tröstar sig emellertid med följande: »Utskottet förutsätter förden skull, att Kungl. Maj:t följer utvecklingen och vidtager de åtgärder, som må finnas erforderliga för att återställa balansen på byggnadsmarknaden.» Att återställa balansen på byggnadsmarknaden är det som regeringen enligt utskottets mening skall ägna sitt intresse åt, inte att häva bostadsbristen! Men om möjligen utskottets skrivsätt avser att också täcka ett hävande av bostadsbristen, skall jag inte taga upp någon diskussion om denna sak utan bara notera den.

Kungl. Maj:t bör alltså enligt utskottet följa utvecklingen och vidtaga »erforderliga åtgärder». Man får väl hoppas att detta inte är någon nyhet för Kungl. Maj:t. När det gäller en så allvarlig sak som bostadsproblemet har jag för min del fattat saken så, att det ingår i Kungl. Maj:ts allmänna skyldigheter att ständigt följa utvecklingen på området och vidtaga de åtgärder som kunna erfordras. Det är alltså att slå in

öppna dörrar när utskottet skriver på sätt som har skett.

Vi förutsätta alltså att regeringen känner sitt ansvar och att den har följt utvecklingen och vidtagit de åtgärder som den har ansett erforderliga. Vad har detta intresse från regeringens sida medfört? Jag tar de officiella siffrorna över nyproduktionen av bostäder under de senaste åren. Under de första efterkrigsåren, 1946 och 1947, hade vi en årlig bostadsproduktion på 58 000 lägenheter. År 1948 — samma år som Marshallplanen trädde i kraft — sjönk produktionen av bostäder till någon ting på mellan 45 000 och 47 000. År 1949 fortsatte sänkningen ned till 41 500 lägenheter. Året 1950 medförde en liten återhämtning, så att vi kommo upp till en produktion på 44 000 lägenheter. För år 1951 är det ju ännu inte klart hur många lägenheter som komma att färdigställas, men jag tror att det är en mycket optimistisk beräkning om man säger att på sin höjd 40 000 nya lägenheter komma att kunna bjudas de bostadssökande. I dag såg jag i en tidning en notis, enligt vilken en uppskattning från ansvariga myndigheters sida gick ut på att antalet färdigställda lägenheter under år 1952 skulle komma att sjunka till 30 000, d. v. s. att man då skulle vara nere vid hälften av den produktion man hade under åren 1946 och 1947.

Man må säga att detta är raskt marscherat — bakåt. Om regeringen också i fortsättningen skall följa bostadsfrågan och vidtaga de åtgärder som anses erforderliga, äro vi efter ytterligare fem år nere i samma nivå som åren 1941—1942, då vi praktiskt taget inte hade någon bostadsproduktion alls. Därför tror jag att vårt förslag, att riksdagen skall skriva till regeringen och be den ändra kurs, snabbt och radikalt, är högst befogat, och jag ber, herr talman, att i det stycket få yrka bifall till vår motion.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Bostadsbristens problem har på senare tid fått sällskap också med de höga hyrornas problem. Byggnadskostnaderna ha stigit på ett uppseendeväckande sätt, vilket ju också är omvitnat av olika talare i dagens debatt. Enligt material som finns tillgängligt i propositionen utgör byggnadskostnadsstegringen 32 procent. Senare beräkningar säga 35 procent, och det lär väl inte stanna vid det. Ytterligare prisstegringar få anses vara att vänta, det är nog den mest realbetonade uppfattningen om prisutvecklingen för den närmaste framtiden. De priser på skog, som ha betalats vid höstens skogsauktioner, äro ju högre än någon räknade med, och det är klart att dessa prishöjningar på timmer så småningom komma att slå igenom i ökade priser på trävaror. En av morgontidningarna i Stockholm har i dag ett uttalande av en sakkunnig person, som säger att man får räkna med en tioprocentig stegring av priserna på trävaror och byggnadsplattor. Man får härutöver också räkna med ökade driftkostnader, höjda tomtpriser, ökade bränslekostnader o. s. v. Vi ha alltså att räkna med en sånlig kraftig hyresstegring. Det kan också nämnas att det redan pågår en sådan hyresstegring i form av ökade bränslekostnader. Jag känner till en lägenhet i en av Stockholms förorter, där hyran på tre år har höjts med inte mindre än 13 procent på grund av stegrade bränslekostnader eller i varje fall tillägg som ha gått under den rubriken.

Perspektivet är alltså det, att arbetare och med dem jämförliga — lägre tjänstemän och andra lägre inkomsttagare — snart inte kunna reflektera på att hyra i de nya hyreshus som uppföras i städerna och tätorterna. Till detta kommer för storstädernas del — och speciellt för Stockholm börjar det bli ett allvarligt problem — att nybebyggelsen skjutes ut så långt ifrån stadens centrum och ifrån arbetsplatserna, att resekostnaderna sluka rätt avsevärda be-

lopp av veckolönen, förutom att man får tillbringa en à två timmar om dagen i spårvagnar och bussar för att komma till och från arbetsplatsen.

Det syntes en notis i pressen för några veckor sedan, att man i ett hyreshus i Gärdesstaden i Stockholm hade betingat sig ett pris av mer än 50 kronor kvadratmetern, och det är klart att sådant inte är för småfolket.

Enligt utskottsförslaget liksom enligt regeringens förslag skall ökningen av byggnadskostnaderna kompenseras endast till 27 procent. När kostnaderna nu ha stigit med ytterligare 8 procent, kan man väl inte dra annan slutsats ur detta än att utskottet menar att dessa 8 procent i byggnadskostnadsstegring skola få slå igenom i hyrorna, liksom den ytterligare stegring som kommer; att en sådan stegring verkligen kommer, därom kan man vara ganska övertygad. Vi ha för vår del menat att man bör höja tillägsslånen från det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet, som motsvarar 4 kronor per kvadratmeter, till ett belopp svarande mot 6 kronor per kvadratmeter. En sådan höjning skulle nätt och jämnt kompensera den byggnadskostnadsstegring som redan kan noteras och den som kommer att kunna noteras under den allra närmaste framtiden.

Ett av de stora problemen när det gäller att komma till rätta med stegringarna av byggnadskostnaderna är ju emellertid frågan om produktionen av byggnadsmaterial. Problemet togs upp i riksdagen för snart tio år sedan och föranledde ett riksdagsbeslut om utredning angående förstatligande av byggnadsmaterialproduktionen. Regeringen gjorde sig ingen brådska med att expediera riksdagsbeslutet, och först år 1947 tillsattes en utredning. Denna utredning har alltså suttit i fem år, och den har i likhet med regeringen inte gjort sig någon brådska. Jag har tillåtit mig att under de senare åren upprepade gånger rikta en fråga till denna utrednings-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ärade ordförande, hur långt arbetet har fortskridit, och alltid bara fått det svaret, att det är förfärliga svårigheter som torna upp sig för utredningen och att den ännu inte kan redovisa något bestämt resultat. Om herr Adolv Olsson i Gävle hade varit inne i kammaren just nu, skulle jag ha tillåtit mig att än en gång ställa frågan till honom, hur det står till med 1947 års byggnadsmaterialutredning, om man har kommit någonstans och när ett resultat av denna utredning kan väntas. Om den inte kan ta upp hela problemet och lägga fram sina synpunkter på en gång, skulle den kanske kunna bryta ut en eller annan angelägen fråga — jag har vid tidigare tillfällen framfört förslag om vilka frågor man skulle kunna bryta ut — och i dessa frågor göra en utredning som skulle möjliggöra ett regeringsförslag.

Jag har alltså inte haft någon framgång med dessa frågor till utredningens ordförande, men det gläder mig att nu också statsutskottet ställer sig bakom kravet på ett påskyndande av utredningen med följande formulering: »Utskottet förutsätter, att byggnadsmaterialutredningen snarast fullföljer sitt uppdrag.» Utskottet manar alltså på utredningen att inte skynda så långsamt som den hittills har gjort.

Jag är övertygad om att det just på detta område är mycket att göra för att hejda de våldsamma prisstegringarna på byggnadsmaterial och därmed få kontroll över en av de väsentligaste faktorerna när det gäller att hålla hyrorna nere på en sådan nivå att också de nyuppförda bostäderna kunna bli tillgängliga för vanligt folk. Jag tycker emellertid att utredningens långsamhet bara återspeglar de styrandes allmänna brist på intresse för eller deras oförmåga att lösa ett av de stora sociala problemen.

Tillåt mig till sist, herr talman, att bara ge ett par repliker till herrar Mårtensson och Wedén.

Herr Mårtensson menade i likhet med

socialministern, om jag fattade rätt, att flaskhalsen när det gäller byggnadsverksamheten och bostadsproduktionen ligger i knappheten på arbetskraft och att man därför måste vidtaga åtgärder för att utöka byggnadsarbetarkåren. Jag är alldeles överens med herr Mårtensson i det stycket, men jag vill erinra om att det inte är mer än fyra eller fem år sedan man från statsmakternas sida vidtog mycket energiska åtgärder för att driva bort folk från byggnadsindustrin till andra grenar av näringslivet. Jag tycker att detta vittnar om en brist på förutseende och en brist på långtidsplanering från regeringens sida, som är mycket anmärkningsvärd. När herr socialministern i dagens debatt förklarar, att man inte löser bostadsfrågan med planer från det ena året till det andra, så är detta alldeles riktigt, och det är bara synd att regeringen inte har kommit underfund med detta förut.

Nu vill jag inte klandra regeringen för omvändelsen utan returnera herr socialministerns bibelcitat, att det är stor glädje i himmelen för var och en som sig omvänder och bättrar. Låt nu bara denna omvändelse bli verkligt djupgående och låt den resultera i omedelbara åtgärder för att få fram ett hållbart långtidsprogram för lösning av bostadsproblemet i detta land!

Till herr Wedén bara ett enda ord. Om jag fattade honom rätt, menade han att Landsorganisationen har ett visst ansvar för att byggnadsarbetarna hållas i styr när det gäller löneanspråk och anspråk på arbetsvillkor. Jag tror inte att byggnadsarbetarna någonstans i detta land äro obilliga i sina löneanspråk, och jag tror inte att det är så näpet för byggnadsarbetarna att driva igenom några löneanspråk utöver vad prislistor och avtal bestämma och det allmänna läget bjuder. Vad som däremot borde vara mera angeläget för att öka effektiviteten i byggnadsverksamheten vore, att de som bestämma över

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

arbetskraften, nämligen byggmästarna och företagarna, sörjde för åtgärder för att avskaffa den säsongarbetslöshet, som allt fortfarande förekommer inom byggnadsindustrien.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen nr 655 under utskottets punkt I, till samma motion under utskottets punkt III samt under utskottets punkt IV bifall till reservation 2), som i sak går ut på ungefär detsamma som föreslagits i vår motion.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr STÅHL: Herr talman! Den som i likhet med mig haft anledning att syssla med bostadsfrågan i en kommitté, fastän kanske inte så mycket ur politiska som mera ur mänskliga synpunkter, kan knappast undgå att få det intrycket av denna debatt — det gäller både talesmännen för den bostadspolitiska utredningen och herr statsrådet — att vi ha kommit in i ett läge, som i många stycken är mera hopplöst än vad man hade velat tro. De människor som drabbats av bostadskrisen befinna sig i ett fruktansvärt läge. Låt mig till kammarens protokoll endast anföra några siffror, som belysa detta förhållande. De äro offentliggjorda för några dagar sedan, men jag tycker ändå, att de äro ägnade att belysa bilden sådan den ter sig i dag. Bostadsstyrelsen meddelar i en promemoria till socialdepartementet, att enligt uppgifter från 122 kvotkommuner med en sammanlagd folkmängd av 3,2 miljoner invånare utgör antalet bostadssökande utan barn, som önska lägenhet för att gifta sig, 25 600, varav enbart i Stockholm 9 050. Antalet familjeförsörjare, som sakna egen bostad, är 23 850, varav 18 200 med barn under 16 år och 5 650 utan barn under 16 år. Härtill komma 22 100 andra bostadssökande som likaledes äro utan lägenheter. Detta

innebär, herr talman, att vi för närvarande ha över 70 000 bostadslösa familjer här i landet.

När vi, såsom vi göra inom den kommitté jag tillhör, syssla med hyresregleringslagstiftningen ha vi anledning att då och då titta på hur det ser ut i de olika städerna och tätorterna, där bostadsproblemet är som svårast. Det visar sig då att man i stort sett kan våga säga, att bostadsbristen nu, trots de mycket berömda statliga kraftåtgärderna på detta område och trots all planering och alla ansträngningar att häva densamma, är mångdubbelt större än vad den var för tio år sedan. Detta är läget. När man så ser de siffror på bostadsproduktionen som här nyss angivits och som visa en starkt sjunkande tendens, måste man ju, herr talman, verkligen på allvar fråga sig, hur det skall bli för dessa stackars familjer som inte råka tillhöra det privilegierade fåtal, som lyckats skaffa sig en lägenhet utan som år efter år få vara utan bostad. Jag vet att ingen av oss har något recept på hur detta problem skall lösas. Att bygga sig i kapp bostadsbristen tror jag, herr talman, kommer att ta så lång tid, att man väl icke vare sig i departementet eller bostadsstyrelsen lär våga hoppas, att detta skall kunna ske inom överskådlig framtid. Och ingen vågar väl heller hoppas på att man på andra vägar, t. ex. genom något slags obligatorisk bostadsförmedling, skall kunna åstadkomma en sådan fördelning av bostadsbeståndet, att de bostadslösa verkligen få tak över huvudet. Och att gå ännu längre, att direkt införa en bostadsransonering för att hjälpa de bostadslösa, som man under kriget gjorde i våra grannländer, är väl ändå ett ingrepp som knappast någon i detta land vågar rekommendera. Under sådana förhållanden kan det inte hjälpas, herr talman, att man blir en smula beklämd, när man ifrån den bostadspolitiska utredningen hör, att man även där betraktar detta problem som så

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

svårlöst, att man anser att det måste skjutas på till en ganska oviss framtid. Det gör att de bostadslösa människorna komma i ett alltmera förtvivlat läge.

Tittar man sedan ett ögonblick på effekten av de senaste årens utveckling av den berömda bostadspolitiska eller bostadssociala målsättningen, som förre socialministern Möller med rätta fått mycket beröm för och som riksdagen också varit stolt över att godkänna, så kunna vi ju konstatera, att den numera — jag vågar säga det — är ganska långt på väg mot att helt torpederas. Hurudan är utvecklingen i våra större städer? Jo, där är situationen den, att de kommunala myndigheterna med hänsyn till hyrorna, de ökade kostnaderna och bristen på bostadsföretag inte längre våga bygga två- och trerumslägenheter i samma omfattning som tidigare. De säga sig att vi måste ge avkall på de principer, som vi en gång fastslagit, och gå in för ett betydligt större antal enrumslägenheter för att på det sättet så många människor som möjligt skola kunna få en lägenhet. Resultatet blir att ett mycket stort antal barnfamiljer komma att trängas in i enrumslägenheter, vilket det som bekant inte skulle bli tal om, när den berömda och med rätta omhuldade bostadssociala målsättningen antogs. Vi ha kommit i det läget, att vi ha fått ett bostadsproletariat, som vi inte se någon möjlighet att hjälpa. Och det värsta är att det är barnfamiljerna som äro i det mest prekära läget. Jag hoppas att vi så småningom inom den kommitté där jag är verksam skola kunna ange något i varje fall provisoriskt program, som tar sikte på att nödtorftigt hjälpa just barnfamiljerna. Men det är givet att man inte löser problemet med provisorier och aldrig så välmenande försök att hanka sig fram, utan att man måste se till, att vi få en ökad fart på bostadsproduktionen.

Jag skall inte nu fördjupa mig i detta avsnitt av ämnet, som ju har va-

rit livligt diskuterat hela dagen. Jag har inte något bidrag att ge vare sig när det gäller hur man skall sänka kostnaderna eller hur man skall öka bostadsbyggandet. Men däremot måste man, när man som lekman följer litteraturen på detta område, fråga sig: Om den bostadspolitiska utredningen behöver omkring ett år för att komma fram med ett förslag, varför skall då 1947 års byggnadsmaterialutredning behöva arbeta år efter år utan att lägga fram något resultat? Jag vet inte alls hur långt denna kommitté har kommit. Men om man följer litteraturen när det gäller byggnadsmaterial och inte minst nya metoder inom byggnadsbranschen, ser man att det gång efter annan kommer fram nya uppslag för rationalisering, förbättring och effektivisering av husbyggandet och även tidsförkortning i fråga om uppförande av stora byggnadskomplex. Varför kan då inte 1947 års byggnadsmaterialutredning lägga fram partiella förslag, som man kunde pröva sig fram med för att försöka åstadkomma någon förbättring? Man vet att privata byggmästare hålla på och experimentera på detta område. Nog vore det väl rimligt, sedan nu praktiskt taget all byggnadsverksamhet när det gäller bostäder har lagts över i statens händer, om staten närmast via detta organ vore med och experimenterade på detta område, som väl ändå, bortsett från tillgången på arbetskraft, är den verkliga flaskhalsen, där allting stoppas upp. Jag har funderat mycket på problemet, och jag skulle vilja hemställa till socialministern, som nu med friska krafter går till sitt nya ämbete, att ta sig an denna fråga och försöka att med statligt stöd få fram en fortlöpande experimentverksamhet för att åstadkomma en rationalisering på detta område med en snabbare byggnadsprocess och därmed kanske också sjunkande priser.

Jag skall, herr talman, också be att få påtala en kanske i detta sammanhang mera underordnad men i alla fall

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

på intet sätt oviktig sak. Det gäller förseningen av beskeden om den slutliga produktionskostnaden för en byggnad. Denna fråga har varit föremål för diskussion i debatten, och såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet understrykes att man bör söka undvika en försening, som tyvärr drabbar byggnationerna hårt och medför stora skadeverkningar. Inte minst ute i landet är man illa berörd av detta förhållande, och man märker också en tilltagande oro över att det nu inte bara tar månader utan betydligt längre tid, kanske upp emot ett år, ifrån den tidpunkt, då man lägger in begäran om besked och godkännande av de slutliga kostnaderna till dess ett sådant godkännande kommer. Det förefaller som om man i den statliga regien hade kommit dithän, att man måste i detalj omräkna alla poster och att man därför fått en oerhört omfattande byråkratisk apparat. Om det helt enkelt är personalbrist som är orsaken till förseningen, kan jag inte förstå annat än att vi måste tillgripa åtgärder för att söka häva denna brist, så att vi få en annan ordning till stånd. Skola vi behålla den tunga apparat, som det innebär att ett statligt organ skall sitta och kontrollera vad praktiskt taget varje bygge i landet kostar, få vi väl också se till, att detta statsorgan fungerar.

Jag vill dessutom, herr talman, fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att bostadspolitikerna — därom vittnar inte minst denna diskussion — nu har kommit i ett sådant läge, att alla politiska och andra hänsyn måste vika och att vi från alla håll få inrikta oss på att finna lösningar. Jag är inte glad åt det föreliggande utskottsutlåtandet i alla detaljer — det vill jag gärna säga — men jag ser ingen annan utväg än att för närvarande rösta för subventionen och även övriga föreslagna åtgärder. Ty skulle vi inte göra det, skulle det såvitt jag begriper betyda ett fullkomligt lamslående av all nybyggnads-

verksamhet. I det allvarliga läget på bostadsmarknaden måste en saklig prövning komma till stånd, vid vilken vi alla få lov att hjälpas åt med olika uppslag.

I detta läge kan man inte undgå att bli en smula förvånad över de förändrade signaler, som i samband med regeringsombildningen ha kommit ifrån bondeförbundets sida. Jag vill inte alls göra någon partipolitik av detta. Det har jag varken någon anledning till eller något intresse av. Men jag menar att det för bostadsfrågans egen skull är viktigt, att olika grupper och olika individer, däribland givetvis även olika politiska partier, lämna sina bidrag. Så sent som vid vårriksdagen presenterades ifrån bondeförbundsgruppen här i kammaren ett bostadspolitiskt program, som i långa stycken avvek från den dåvarande regeringens och som enligt min mening också delvis var riktigt. Om jag har fattat detta program rätt, skulle jag kunna sammanfatta avvikelserna från det dåvarande regeringsprogrammet i tre punkter. Den första avvikelserna gick ut på att bondeförbundet krävde en revision av bidragsgivningen, främst ett totalt avskaffande av tre-kronorsbidraget, en uppfattning som jag inte delade men som i varje fall var något som det fanns anledning att diskutera. Den andra punkten, där bondeförbundet hade en annan linje än regeringen, innebar en sänkning av lånegränsen för de s. k. allmännyttiga företagen. Den tredje punkten, där bondeförbundet anmälde en avvikande mening, gällde ingenting mindre än en omläggning av de bostadspolitiska riktlinjerna till större förmån för bostadsbyggandet på landsbygden. Därför blev jag — och jag tänker många med mig — ganska förvånad när koalitionsregeringens programförklaring kom ut och det befanns att alla dessa tre punkter där voro totalt glömda. I stället anmälde det där, att den nya regeringen, vari alltså även bondeförbundet ingår,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

komme att fullfölja bostadspolitiken enligt — som jag vill minnas att det stod — hittillsvarande riktlinjer. Det innebär att bondeförbundet har gått ifrån sin tidigare, från det socialdemokratiska regeringsprogrammet klart avvikande linje i bostadspolitiska frågor och i stället anslutit sig till den av den socialdemokratiska regeringen företrädade linjen. Jag måste säga att detta bör beklagas just med hänsyn till önskvärldheten av mångstämmighet i den diskussion, där det nu gäller att få fram så många uppslag som möjligt för att främja bostadsbyggandet.

Jag skulle till sist i anslutning till min huvudsynpunkt, nämligen den grundliga och fördomsfria prövningen, vilja säga, att mycket tyder på att vi kört fast och att en fortsatt penninginpumpning inte klarar oss ur svårigheterna. I ett sådant läge skulle jag med hänsyn till de 70 000, kanske inemot 100 000 bostadslösa som vi ha i vårt land vilja framhålla, att vi måste, när vi gå till omprövning av vad vi skola göra, pröva även sådana radikala åtgärder som hittills inte ha kommit in i diskussionen och som vi hittills allesammans, både socialdemokraterna och vi andra — låt oss vara uppriktiga på den punkten — ha ryggat tillbaka för. Men jag tror att vi ha kommit in i en så förtvivlad situation, att vi nu även måste pröva åtgärder som vi hittills ha hoppats att slippa tillgripa. Vi måste fråga oss: Om ingenting annat hjälper, vad kunna vi då göra på dessa hittills oprövade vägar? Jag är säker på att socialministern förstår vad jag menar. Och när man nu prövar riktlinjerna för den framtida bostadspolitiken, måste man framför allt ta sikte på att hjälpa barnfamiljerna. Det är barnfamiljerna, herr talman, som befinna sig i det verkligt svåra läget, och vi stå inte längre till svars med att föra en bostadspolitik, som utsätter just barnfamiljerna för de svårigheter, som de för närvarande kämpa med.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Herr Ståhl betonade, hur besvärligt det blivit för många familjer, som nu äro utan bostad — han nämnde att det därvid kunde röra sig om bortåt ett hundratusental — och efterlyste de åtgärder som man skulle kunna vidtaga för att avhjälpa dessa svårigheter. Ja, det är ju en sak som är förorsakad av långvariga misstag i den svenska politiken. Det gäller därvid framför allt lönefrågan: den stora skillnad som är rådande mellan de löner som utgå på rena landsbygden och lönerna i städerna, framför allt i Stockholm och Göteborg. Det är denna skillnad i lönehänseende som suger folk till storstäderna i onormal omfattning. Hade man slopat dyrortsgrupperingen vid den tidpunkt, då vi från bondeförbundets sida förordade detta, hade man säkerligen kunnat slippa en hel del av de brister, som nu förefinnas i bostadsfrågan. Det är ju framför allt i storstäderna, som läget är besvärligt. Jag skulle därför vilja framföra den rekommendationen, att man försöker rätta till dyrortsgrupperingssystemet. Det tror jag skulle åstadkomma en viss lättnad även på bostadsfrågans område.

Jag instämmer med herr Ståhl när han säger, att man inte är glad åt det förslag som här föreligger. Jag måste för min del säga, att det är rätt underligt att denna kommitté, som är tillsatt för att utreda det hyrespolitiska läget och komma fram med förslag med anledning därav, utan vidare kastar fram ett provisoriskt förslag, som — det måste man väl ändå erkänna — kommer att föregripa den framtida prövningen av frågan. Ty hur skall det gå, herrar ledamöter i denna utredning? Blir det lätt att vid det slutliga ständpunktstagandet komma ifrån dessa subventioner av 4 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta för flerfamiljshus och av 8 000 eller 9 000 kronor för egnahem, om principen härom knäsettes i dag? Vi känna alla så väl till

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

hurusom ett provisorium ofta föregriper en fri prövning. Därför hade det enligt min mening varit lämpligast, att kommittén tagit hand om den uppgift, som den ursprungligen fick, nämligen att utreda hyresproblemet i sin helhet. Vi hörde av herr statsrådet, att denna kommitté hade fått direktiv av hans företrädare i ämbetet att gå in på en ny linje, och det förstå vi mycket väl efter det anförande, som statsrådet Möller höll här i kammaren under vår riksdagen, då han betonade, att vi måste göra något för att lämna större subventioner till bostadsbyggandet. Jag bara förvånar mig över att kommitténs ledamöter så oreserverat följt dylika direktiv och inte prövat det som de ursprungligen fingo sig ålagt att utreda. Då hade vi kanske inte stått inför det faktum vi nu stå inför.

Jag tror att byggnadsfrågan skulle kunna lösas betydligt bättre, om man i stället slopade en hel mängd tvångsregleringar beträffande byggnadstillstånd, kraven i fråga om bostädernas kvalitet och storlek o. d. och i stället läte litet mera frihet få göra sig gällande på byggnadsområdet. Säkerligen skulle många sätta i gång med att uppföra byggnader, om de bara finge göra det efter eget behag och vid den tid de tyckte vara bäst. Då skulle man säkerligen få betydligt större lättnad i det betryck man nu har på detta område.

Byggnadsregleringen har försvårat läget på bostadsmarknaden. Vi trodde att vi skulle kunna klara saken på ett par tre eller fyra år, men det visar sig bli sämre och sämre ju längre staten håller på med dessa åtgärder. Jag vågar påstå, att om en hyresreglering, sådan som den kommittén är sysselsatt med att utreda, blir genomförd, så blir det säkerligen ännu mera invecklat och besvärligt. Jag skulle därför vilja förorda, att man gör ett kraftigt ingrepp och försöker slå till med ett upphävande

av dessa byggnadsregleringar, som förekomma på skilda områden i samhället. Jag tror att man därmed skulle lösa krisen lika bra som med dessa statliga subventioner.

Nu vill jag säga, att när Kungl. Maj:t här förelagt oss en proposition och därvid gått in för en i viss mån sparsammare linje än den som kommittén förordat, så tycker jag, att det skulle vara egendomligt, om riksdagen inte skulle biträda det försiktigare förslaget av Kungl. Maj:t. För min del har jag biträtt Kungl. Maj:ts förslag därför att jag anser, att det är rimligare än kommitténs förslag och inte föregriper det slutliga ståndpunktstagandet på samma sätt som om man ginge in för det förslag, som förordas i den med 2) be-tecknade reservationen.

Jag skall inte mycket längre upptaga tiden. Jag vill bara med anledning av att man här vill göra gällande, att den subvention av 8 000 kronor, som Kungl. Maj:t har föreslagit i fråga om egnahem, i jämförelse med den subvention av 4 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, som kommer hyreshusen till del, innebär att egnahemsägarna få mycket mindre fördelar, säga, att jag har en annan mening om den saken. Genom att egnahemslånen bli räntefria upp till 8 000 kronor bli enligt min åsikt egnahemmen gynnsammare behandlade än hyreshusen. Om vi se på hur det ställer sig beträffande en bostad med 60 kvm golvyta, finna vi, att det beräknat efter 4 kronor per kvadratmeter golvyta blir en årlig förmån av 240 kronor. Egnahemsägaren får däremot 8 000 kronor räntefria, och om vi räkna med en så låg ränta som 4 procent, finna vi, att han får 320 kronor i årligt bidrag, medan den andre som sagt får nöja sig med 240 kronor. Förmånen att få 8 000 kronor räntefria är alltså större. Med hänsyn härtil och med tanke på att det är bättre för en fri prövning framdeles,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

menar jag, att man inte bör gå på den i ovannämnda reservation föreslagna höjningen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PERSSON i Växjö: Herr talman! Herr Skoglund i Doverstorp menade, att vi kommit in i en återvändsgränd i bostadsfrågan och att man borde börja tänka efter vad man över huvud taget skall ta sig till för att klara av bostadsbristen och så långt det nu kan gå fullfölja den bostadspolitiska målsättning som riksdagen beslöt 1947 och 1948.

Det är klart att de särskilda förhållanden och de byggnadskostnadsstegringar som uppstått ha medfört, att vi kommit i en alldeles speciell situation i bostadsfrågan. Å andra sidan vill jag erinra om att man från början hade tänkt sig, att man skulle göra en översyn av den nya bostadspolitiken, när så lång tid gått, att man fått några erfarenheter av verksamheten. Det är alltså inte något nytt, att man vill göra en översyn av verksamheten och se efter, om man inte behöver komplettera eller ändra bestämmelserna, utan vad som är nytt är ju, att man, på grund av den stegring av byggnadskostnaderna som inträffat, tvingats framlägga förslag så snabbt som här skett.

Nu vill jag med anledning av vad herr Rubbestad här sagt — flera talare ha kanske varit inne på den saken — säga, att det väl varit omöjligt för utredningen att gå igenom hela det komplex, som bostadspolitiken ändå är, och lägga fram sådana förslag, att vi skulle ha kunnat besluta vid vårriksdagen. Jag tror att det under alla förhållanden hade varit omöjligt. Men även om det skulle ha gått att göra det, så förhåller det sig ju på det sättet, att om inga åtgärder vidtagas nu, får man räkna med att bostadsbristen kommer att ytterligare accentueras, eftersom det är många som hesitera och inte fullfölja

sina planer att bygga. Med dessa provisoriska åtgärder vill man åstadkomma att bostadsproduktionen något så när hålles i gång under den närmaste tiden.

Sedan vill jag säga, att de jämförelser herr Rubbestad nu senast gjorde väl voro litet egendomliga. Han kom in på egnahemsfrågan, och jag skall säga några ord om den, eftersom den diskuteras så mycket här. Herr Rubbestad sade, att till egnahem kan man få 8 000 kronor och till hyresbostäderna får man 4 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta. Det är ju en sanning med en viss modifikation. Man kan ju få ända upp till 6 kronor per kvadratmeter, om man räknar in den kommunala subventionen på 40 öre, eftersom vi ha tilläggsån förut. Beträffande egnahemmen räknade herr Rubbestad ihop den stående räntefria del, som vi ha förut, med den nya subventionen, som föreslås av Kungl. Maj:t och utskottet, men i fråga om flerfamiljshusen räknade han bara med den nya subventionen. Jämförelsen blir då inte riktig. Det hör till att han dessutom höjde räntan till 4 procent, såvitt jag hörde rätt, och det kan ju också inverka på vilket resultat man kommer till.

Emellertid är det klart att man kan ha olika meningar om huruvida man skall ha en subvention till de egnahemmen på 9 000 kronor sammanlagt eller 8 000 kronor. När beslutet om de nya bestämmelserna för stöd åt egnahemsbyggandet fattades, som trädde i kraft den 1 juli 1948, gick man helt enkelt in för att åstadkomma mycket gynnsamma villkor för egnahemsbyggandet. Man menade, att egnahemmen voro den kanske allra lämpligaste formen för bostadsförsörjningen. Därför sänkte man räntan, om man jämför med den ränta, som förut utgick på statslån till tertiärbelånade egnahem, man förlängde amorteringstiden från 20 till 25 år, och man höjde den räntefria, stående delen. Den utgjorde förut inte i något fall tror jag så mycket som 4 000 kro-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nor. Den var då tio procent på kostnaden. Man ville genom detta åstadkomma lägre årliga bostadskostnader, så att flera skulle kunna försörja sig med bostad genom egnahemsbyggande.

Man kan, om man utgår från de särskilda subventioner, som här föreslagits, räkna på det sättet, att man säger, att om man inte ger mer än 4 000 kronor, blir det ändå rätt förmånliga villkor för egnahem. Bygger man ett litet eget hem på 65 eller 63 kvm lägenhetsyta, blir naturligtvis denna subvention per kvadratmeter räknat mycket större än om man bygger ett stort på 100 kvm. Det kan man inte komma ifrån. Man kan alltså hysa olika meningar om detta. Emellertid tycker jag för min del, att det hade varit rimligt, att man hade gått med på en höjning av den räntefria, stående delen med 5 000 kronor, så att den blivit 9 000 kronor. Såsom herr Mårtensson i Uddevalla sade, enades man emellertid i utskottet om att godta föreliggande förslag med tillägg av den skrivning, som ledamöterna väl ha läst. Då det dessutom här endast är fråga om ett provisorium kanske det inte har så stor betydelse, om man nu går på denna linje.

Herr Ståhl har ju här hållit ett längre anförande, i vilket han, såvitt jag förstår, tog upp de flesta stora problem, som beröra bostadspolitiken. Emellertid är det kanske inte någon mening i att man i detta sammanhang diskuterar dessa, utan det bör väl, som statsrådet sade i sitt anförande, ske, då vi få diskutera hela bostadsfrågan i ett större sammanhang, när kommittén kommer med sitt förslag och vi skola ta ställning till den bostadspolitiska målsättningen.

Jag har visserligen ingen anledning att lägga mig i kapplopningen i den politiska terrängen mellan herr Skoglund i Doverstorp och herr Wedén, utan den få de väl sköta själva, men jag vill i alla fall säga, att inte har folkpartiet hela tiden följt någon överdrivet rak

linje i bostadspolitiken. Det tror jag man kan åta sig att bevisa, om man vill undersöka vad som tidigare förekommit i detta avseende. Men det är klart att den enda möjliga lösningen av bostadsfrågan väl är, såsom en tidning konstaterat, att man försöker bygga fler bostäder.

Herr Rubbestad menade, att om man avskaffade regleringarna på detta område, skulle vi klara oss bra, man skulle bygga, och det hela skulle nog ordna sig. Han ansåg också, att man inte borde ställa några krav på bostädernas storlek o. s. v. Emellertid har man ju hela tiden beträffande bostadspolitiken försökt tillämpa den principen, att bostadspolitiken skall verka standardhöjande, och mot den principen har jag aldrig hört, att någon här velat vända sig. Det har ansetts, att om man skall ge lån och bidrag för att klara bostadsförsörjningen, så skola de lånen och bidragen förbindas med krav på en hög standard på bostaden. Annars kommer man aldrig dit man vill nå, nämligen att få bostäder som vad beträffar både utrymme och utrustning äro så beskaffade, att de kunna vara tillfredsställande bostäder för barnfamiljer. Det har man hela tiden hållit på. Därför skall man inte, som herr Rubbestad förordade, släppa efter på kraven därvidlag.

Det är den ena sidan av saken. Den andra är att ett sådant lössläppande, vid sidan av de konsekvenser som detta skulle medföra, icke skulle avhjälpa svårigheterna så mycket nu, när byggnadsarbetarna och framför allt murarna äro så fåtaliga, att de inte hinna bygga fler hus än de göra. Byggnadstiden har förlängts så kraftigt som fallet är därför att det råder en sådan oreda på byggnadsmarknaden. Och om herr Rubbestad och andra icke fackmän skulle snickra ihop husen, är det inte alls säkert att staten eller kreditinstituten ville ligga med lån högt uppe i byggnaderna.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Man måste på detta område ställa krav, och ett sådant krav är att det skall byggas fler bostäder per år än vad som nu sker. I långtidsutredningen har man förutsatt att investeringsverksamheten för byggande av bostäder skall utökas så, att vi årligen kunna bygga 10 000 å 12 000 fler lägenheter än vi gjort under 1950. Om vi kunna göra det under fem år, d. v. s. bygga sammanlagt 60 000 lägenheter mera, så skulle vi kunna komma till rätta med åtminstone hälften av den bostadsbrist vi nu ha. Jag tror att den enda möjligheten är att gå den vägen. Någon patentmedicin torde inte finnas därvidlag.

Sedan vill jag helt instämma i vad herr Ståhl här sade — jag har själv sagt det förut i denna kammare — nämligen att det uppstår ett socialt problem av stora mått, om framdeles lika många familjer som nu skola få vänta i många år, innan de lyckas lösa sitt bostadsproblem. Det uppstår för övrigt många problem, när unga människor på grund av bostadsbrist icke kunna gifta sig. Detta har jag förut understrukt, särskilt när vi diskuterat frågan om införande av obligatorisk kommunal bostadsförmedling, i vilken fråga jag varit med om att motionera några år. När så skett, ha emellertid varken herr Ståhl eller hans partivänner velat följa oss motionärer. De ha icke velat vara med om att införa en kommunal bostadsförmedling, något som dock otvivelaktigt skulle kunna medföra bättre förhållanden i många tätorter i vårt land.

Jag har som sagt haft sympatier för det förslag som bostadsutredningen har kommit fram med, nämligen att man skall ge 5 000 kronor i subvention åt egnahemsbyggare. Jag tycker emellertid inte att den frågan är av sådan storleksordning, att jag har anledning att absolut hålla fast vid den summan. Men trots att jag själv har varit med i utskottet och beslutat om förevarande utlåtande, kommer jag inte att bli led-

sen, om den mening som företräder 5 000-kronorslinjen skulle segra. Jag tror tvärtom att det ligger något i förslaget om att gå den vägen just nu.

Herr talman! Jag har som sagt varit med om att utarbete detta utskottsutlåtande, och jag ber därför att få yrka bifall till detsamma.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Får jag bara säga till herr Persson i Växjö, med anledning av den lilla passus i hans anförande där han kom in på frågan om den kommunala bostadsförmedlingen, att jag tillhör den statliga kommitté som har till uppgift att utreda även frågan om den kommunala bostadsförmedlingen. I denna utredning sitta representanter för olika politiska partier, och jag tror jag kan försäkra herr Persson i Växjö, att om det är någonting som vi äro absolut eniga om, så är det att ingenting kan vara farligare än att ge svenska folket, och framför allt de bostadslösa här i landet, den föreställningen att vi med en sådan bostadsförmedling på nämnvärt sätt skulle kunna bidra till en lösning av den nu rent katastrofala bostadsnöden. Så långt äro vi alla ense. Därför tror jag det är klokt att inte invagga någon i den illusionen, att om vi få en kommunal bostadsförmedling, så är hela bostadsproblemet löst. Så enkelt är det tyvärr inte.

Herr PERSSON i Växjö (kort genmäle): Herr talman! Jag hoppas att det inte var någon mer än herr Ståhl som fick den uppfattningen att jag ville invagga någon i den illusionen, att man kan klara av hela bostadsfrågan genom att införa obligatorisk kommunal bostadsförmedling.

Herr PETERSSON i Dahl: Herr talman! Herr Ståhl efterlyste den linje i bostadsbyggandet, som bondeförbundet

hade vid regeringskoalitionen, och han sade att folkpartiet och bondeförbundet i våras voro överens om att avskaffa tre-kronorsbidraget och sänka lånegränsen. Herr Ståhl undrade om vi hade släppt dessa krav, eftersom han inte hade sett någonting om den saken vid regeringsöverenskommelsen. Då meddelades det bara, sade herr Ståhl, att vi skulle fullfölja den förda bostadspolitiken.

Alla dessa frågor, som herr Ståhl räknade upp, äro föremål för behandling av bostadsutredningen, och jag vill tillägga att jag fattat överenskommelsen så, att meningen var att fullfölja själva målsättningen för bostadspolitiken. Jag har för min del inte funnit att bondeförbundet, socialdemokraterna, folkpartiet och högern därvidlag ha skilt sig stort från varandra i sak. Vi äro tvärtom i huvudsak överens om att fullfölja den s. k. sociala bostadspolitiken. Att det skiljer i smådetaljer är klart. Det kommer det väl att göra även i fortsättningen. Jag skulle tro att ingen har släppt efter på sin grunduppfattning i detta fall. I smådetaljerna däremot komma vi säkerligen även i fortsättningen att ha olika meningar.

Sedan har det här talats mycket om egnahemsbyggarnas förmåner. Om man räknar på det speciella sätt som herr Rubbestad gör, så äro egnahemsbyggarna mera kompenserade än andra. Om man nämligen räknar med fyra procent på 8 000 kronor, så blir det 320 kronor. Det är klart att man där kan räkna på många olika sätt, men man får väl ändå försöka att något så när hålla sig till sanningen. Om vi utgå från en subvention till hyreshusen på sex kronor kvadratmetern som det egentligen är i högsta hyresgrupp så finna vi att den för en lägenhet om 60 kvm golvyta blir 360 kronor, och kapitaliserar man det värdet, herr Rubbestad, så kommer man över, långt över 8 000 kronor, t. o. m. över 9 000 kronor. Det är så man räknat beträffande tilläggslånen.

Vidare måste man dra bort själva till-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

läggslånet, innan man räknar ut bostadskostnaderna för ett egnahem. Jag skall där ta ett exempel. Låt oss säga att någon bygger ett hus om 60 kvm golvyta för 44 000 kronor. Billigare tror jag i varje fall inte att det går att bygga. Så dra vi bort de 8 000 kronor, som vederbörande erhåller som tilläggslån. Då återstå 36 000 kronor, och frågan är då vilken ränta den byggande skall räkna med på det nedlagda kapitalet. Skall ha vara riktigt säker på att få alla kostnader täckta, får han räkna med minst sex procent, vilket på 36 000 kronor gör 2 160 kronor. Detta är alltså hans bostadskostnad. Om vi slå ut den summan på antalet kvadratmeter, få vi 36 kronor i hyra per kvadratmeter bostadsyta, och det tycker jag räcker för en egnahemsbyggare. Detta är, anser jag, en riktig uträkning.

Jag ville bara ha sagt detta för att ingen efter denna debatt skall tro att egnahemsbyggare äro favoriserade.

Så en sak till: Skola vi helt släppa kvoteringen på detta område? Äro vi färdiga för det? Om vi göra det, blir resultatet onekligen, att de som ha de största ekonomiska möjligheterna komma att bygga. De övriga kunna inte bygga alls. Jag tror det kommer att dröja ganska länge ännu, innan vi äro färdiga att släppa byggnadstillståndsgivningen över hela fältet. Det är möjligt att man kan släppa den för egnahemsbygge på landsbygden, ty där reglerar sig denna sak själv, eftersom det är så oerhört dyrt att bygga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten I, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall i motsvarande delar till motionen II: 655 av herr Lager m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

överbägende ja besvarad. Herr Lager begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I i utskottets förevarande utlåtande nr 192, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall i motsvarande delar till motionen II: 655 av herr Lager m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Lager begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 195 ja och 7 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten I.

Härefter framställde herr talmannen propositioner i fråga om punkten II, nämligen dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med överbägende ja besvarad. Herr förste vice talmannen Skoglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten

II i utskottets förevarande utlåtande nr 192, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten II.

Vidare gav herr talmannen propositioner beträffande punkten III, nämligen dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall i motsvarande delar till motionen II: 655 av herr Lager m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med överbägende ja besvarad. Herr Lager begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten III i utskottets förevarande utlåtande nr 192, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall i motsvarande delar till motionen II: 655 av herr Lager m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång upp-

Sänkning av skatten å choklad- och konfityrvaror.

läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Lager begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 195 ja och 7 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten III.

I fråga om punkten IV gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Pålsson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IV i utskottets förevarande utlåtande nr 192, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit den av herr Pålsson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 80 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten IV.

På därå av herr talmannen framställd proposition blev utskottets hemställan i punkten V av kammaren bifallen.

4 — *Andra kammarens protokoll 1951. Nr 33.*

Herr talmannen gav härefter propositioner i fråga om punkten VI, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i angiven del dels ock på bifall till den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Slutligen biföll kammaren på därå av herr talmannen framställda propositioner vad utskottet i punkterna VII—X hemställt.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss vattenfallsstyrelsen tillhörig fastighet;

nr 194, i anledning av väckta motioner om en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna; och

nr 195, i anledning av väckta motioner om ändrad lönetursberäkning för viss personal, som i samband med förstatligande av enskilda järnvägar övergått eller övergår i statens järnvägars tjänst; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 7.

Sänkning av skatten å choklad- och konfityrvaror.

Föredrogos bevillningsutskottets betänkande nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av

Sänkning av skatten å choklad- och konfityrvaror.

den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fögade varuförteckningen, jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr HUSS: Herr talman! Den varuskatt, som det här är fråga om, infördes ursprungligen den 26 maj 1941. Uttryckligen undantogs då från skatt tårter, bakelser, maränger, tebröd och andra liknande bakverk samt färdigställda efterrätter, helt eller delvis bestående av glass. Å andra sidan skulle kex med överdrag eller mellanlägg av socker, choklad o. s. v. beskattas.

Den första ändringen av förordningen kom den 1 mars 1948. Jag kommer nu inte att uppehålla mig vid ändringarna i skattesatserna utan vid fluktuationerna i fråga om tillämpningsområdet. Av de varor, som förut uttryckligen voro undantagna från skatt, plockade man nu bort »maränger», såvida de inte kunde anses falla in under begreppet »liknande bakverk», och lade vidare skatt på osockrad lakrits, medan förut av lakritsvaror endast de sockrade beskattats. I stället undantog man från skatt en del ytterligare varor, nämligen kakao- och glasspulver samt bakverk och efterrätter, tillsatta eller belagda med choklad eller andra under varuskatten hörande varor eller med socker.

Den 1 februari 1950 gjordes nästa ändring, i det att från skatt helt undantogs marsipan och mandelmassa, såvida massan inte var belagd med choklad, socker e. d., och slutligen har från den 1 juni i år skatt uttagits inte bara på sockrad choklad utan även på osockrad choklad, s. k. blockchoklad.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på dessa fakta inte bara därför att det över huvud taget är olyckligt med en så nyckfull avgränsning av en varugrupp, som belastas med en så betydande beskattning. Det undantag från beskatt-

ningen, som gjordes redan 1941 i fråga om bakelser, tebröd och andra bakverk, innehållande glass, och som förtydligades 1948 genom en förklaring, att detta även gällde bakverk, som voro överdragna med choklad eller socker, har haft en del knappast förutsedda följder. Det finns nämligen en hel del med choklad eller socker överdragna små bakverk i form av tebröd eller liknande produkter, som åtminstone tidigare tillverkades både av konditorier och chokladfabriker. Nu har förordningen av allt att döma tolkats så, att eftersom chokladfabrikerna inte kunna betecknas som bagerier, ha dylika produkter, om de framställts i chokladfabrik, blivit beskattade, medan samma produkter från ett bageri eller konditori undgått beskattning.

En annan anmärkning, som kan framställas mot de nuvarande beskattningsprinciperna, är den, att man inte vid ståndpunktstagandet till skattens höjd eller till frågan, huruvida skatt över huvud taget bör uttagas eller icke, tagit någon hänsyn till de olika varornas betydelse såsom livsmedel å ena sidan och till de risker som de medföra för uppkomst av tandröta å den andra. Kakaopulvret, som är ett viktigt livsmedel, är visserligen fritt från skatt, men däremot beskattas den osockrade blockchokladen och glassen, vilka båda måste betraktas åtminstone numera snarare som viktiga livsmedel än som njutningsmedel. Och varför skall en glass-tårta, som kanske till 75 procent innehåller glass, vara skattefri, men icke ren glass? Kex med mellanlägg av choklad eller socker har samma praktiska användning som livsmedel som andra s. k. tebröd, d. v. s. småkakor, men de förra beskattas högt, de senare icke alls.

Vad risken för uppkomst av tandröta genom konsumtion av s. k. sötsaker beträffar så vet man numera, att chokladvaror medföra mindre sådan risk än karameller, kola och liknande produkter. Dessa varor beskattas emellertid

Sänkning av skatten å choklad- och konfityrvaror.

lika, medan ren marsipan, som snarast är mer riskabel för tänderna än chokladvaror, är helt skattefri.

Jag har inte — lika litet som jag motionerat i denna fråga — nu något yrkande att framställa, då de synpunkter, för vilka jag här redogjort, inte kunna utmynna i ett konkret förslag utan tidsödande överväganden som närma sig karaktären av en utredning. Jag har emellertid velat rikta uppmärksamheten på att de skattetekniska principer, som gälla för ifrågavarande varor, dels ha medfört en oförutsedd tolkning av begreppet chokladvara, dels ha utformats utan tillräckligt hänsynstagande till näringsfysiologiska och hälsovårdande synpunkter. Det är min övertygelse att normerna för beskattning av choklad- och konfityrvaror behöva överses ur andra och vidare synpunkter än som hittills fått göra sig gällande.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Det är bara ett fel med den senkomna användning som herr Huss här anfört, nämligen att den utgör ett försök att fånga upp ett problem som utskottet i detta sammanhang över huvud taget icke har tagit ställning till. Om herr Huss hade velat få gränsdragningen gjord efter andra linjer än nu föreliggande, hade det varit lämpligt att väcka en motion därom, så att utskottet fått tillfälle att behandla frågan ur de synpunkter som herr Huss och andra eventuellt lägga på densamma.

Det är klart att mæn kan diskutera, huruvida den nuvarande gränsdragningen är riktig med hänsyn till olika sötsakers inverkan på tänderna o. s. v. För utskottet har det emellertid nu gällt att taga ställning till spörsmålet, huruvida den skattehöjning, som genomfördes vid denna tid i fjol, skall bibehållas eller om det, med hänsyn till vad som har förekommit, bör ske en minskning av skatten. Utskottet har därvid, även om det icke varit den senaste skat-

tehöjningen som vållat de nuvarande svårigheterna utan dessa förorsakats av samverkande omständigheter, anslutit sig till den ståndpunkt som Kungl. Maj:t har intagit, när Kungl. Maj:t föreslagit, att skatten skall sänkas från 80 till 60 procent, d. v. s. till vad den var då den senaste skattehöjningen företogs för ett år sedan.

Utskottet har emellertid gjort en ändring i Kungl. Maj:ts förslag, i det att utskottet har satt tiden för skattesänkningens ikraftträdande till den 1 december detta år. Jag vill i detta sammanhang starkt understryka, att detta skett av hänsyn till handeln. Såsom framgår av propositionen har Kungl. Maj:t följt Sveriges grossistförbunds uttalande, när Kungl. Maj:t föreslagit att tidpunkten för ikraftträdandet skulle sättas till den 1 januari 1952. Till utskottet ha emellertid inkommit framställningar från handelsns olika organisationer om att tidpunkten måtte, för att handelsns intressen bättre skola tillvaratagas, ändras till den 1 december. Utskottet har velat tillmötesgå dessa önskemål från handelsns sida men vill klart utsäga att det över huvud taget icke kan bli fråga om någon ersättning från staten för de förluster, som kunna uppkomma genom denna framflyttning av tiden för ikraftträdandet. Utskottet har ställt sig på den ståndpunkten, att handeln, om den vill ha tidpunkten fastställd till den 1 december, också bör få det, men några krav på ersättning från staten kunna icke ifrågakomma, så mycket mindre som någon efterbeskattning ju inte ägde rum efter skattehöjningen för ett år sedan.

Det problem, som herr Huss här tagit upp, behöver kanske diskuteras, men i frågans nuvarande läge är det dock inte möjligt att ingå på någon prövning av detsamma.

Med vad jag anfört ber jag därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Lag om räntereglering.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 oktober 1951 dagtecknad, till bankoutskottet hänvisad proposition, nr 221, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om räntereglering m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 520 av herr *Mannerskantz m. fl.* och nr 521 av herr *Ohlon m. fl.* samt inom andra kammaren nr 662 av herr *Ohlin m. fl.* och nr 663 av herr *Hjalmarson m. fl.*

I motionerna I: 520 och II: 663, vilka voro likalydande, samt i motionerna I: 521 och II: 662, vilka jämväl hade samma lydelse, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 520, I: 521, II: 662 och II: 663, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 221.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Mogård* beträffande viss del av utskottets motivering;

2) av herrar *Ewerlöf, De Geer, Nordenson, Schmidt, von Seth* och *Gustafson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 520, I: 521, II: 662 och II: 663, måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 221.

Efter föredragning av utskottets hemställen anförde:

Herr **SCHMIDT**: Herr talman! Under ett års tid, räknat från den 30 september 1950 till samma dag i år, har vårt statsfinansiella läge förändrats så, att

statsskulden ökat med drygt 800 miljoner kronor. Denna ökning framkommer som en skillnad mellan en ökning av den tillfälliga skulden med inte fullt en miljard kronor och en minskning av den fonderade skulden med mindre än halvtannat hundratal miljoner kronor. Länepolitiskt ter sig saken så, att efter det 240 miljoner steriliserats, d. v. s. riksbanken befriats från statspapper med samma belopp, har den totala statsskuldssökningen placerats i marknaden till ett belopp av ungefär 300 miljoner och resten, $\frac{1}{2}$ miljard, finansierats av riksbanken. Tilläggas bör emellertid att under oktober och november i år har ställningen förändrats till det bättre på ett sådant sätt, att de båda sistnämnda siffrorna blivit omkastade.

Vi kunna gärna påminna oss, att vid utgången av budgetåret 1938/39 var den tillfälliga statsskulden endast 6 procent av den totala skulden, varav en obetydlighet fanns i riksbanken. Vid slutet av budgetåret 1945/46 utgjorde den tillfälliga skulden 15 procent av den totala, varav fortfarande bara några procent funnos i riksbanken. Sedan dess har minskningen av den fonderade statsskulden haft en storleksordning av $\frac{3}{4}$ miljard, medan den tillfälliga statsskulden ökat med drygt 2,1 miljarder, varigenom den tillfälliga skulden har sprungit upp till ungefär 30 procent av den totala skulden, vilken till mer än $\frac{1}{3}$ ligger i riksbanken.

Dessa förändringar ge anledning till särskilda reflexioner, som jag dock inte nu skall gå in på.

Ur penningpolitisk synpunkt är att notera att under det år, som förflutit sedan den 31 oktober 1950, har resultatet av riksbankens valutaaffärer, köp och försäljning av statspapper och förändringar av myndigheternas checkräkning i riksbanken blivit en likviditetsökning i marknaden på 769 miljoner kronor, som visar sig i en sedelökning av $\frac{1}{2}$ miljard och en ökning av affärsbankernas checkräkning i riksbanken med ungefär $\frac{1}{4}$ miljard. Denna föränd-

Lag om räntereglering.

ring har skett på det sättet, att under de första sex månaderna av ifrågavarande år, alltså under tiden november 1950—april 1951, sålde riksbanken valutor och köpte obligationer med en likviditetsökning i marknaden av 229 miljoner som följd. Under de sista sex månaderna, maj—oktober detta år, köpte riksbanken valutor och sålde obligationer på ett sådant sätt, att likviditeteten ökades med ytterligare 540 miljoner, vilket tillsammans med nysnämnda belopp gör 769 miljoner kronor.

Under samma år har affärsbankernas inlåning ökats med 1,7 miljarder och deras utlåning med 1,1 miljard. Slutligen ha vi att konstatera, att för innevarande kalenderår en prisstegring på omkring 20 procent väntas föreligga.

Mot bakgrunden av den utveckling, som jag sålunda relaterat, gå vi i dag till behandling av bankoutskottets utlåtande om propositionen nr 221 med förslag till lag om räntereglering.

Jag skall inte uppehålla kammaren med att i detalj upprepa alla de argument och synpunkter, som framförts gentemot en räntereglering, särskilt som finansministern i stort sett gått in på en annan motivering än riksbanksfullmäktige. Det är mig emellertid angeläget att få till protokollet antecknade några av dessa synpunkter, delvis kanske belysta ur annan synvinkel än tidigare.

Jag påstår sålunda:

1) att när man jämför priskontroll på varor med en räntereglering, gör man sig skyldig till en betänklig begreppsförvirring i fråga om varuvärde och penningvärde och förbiser, att det aldrig torde vara så svårt att åstadkomma en kontroll som vid en räntereglering, allra helst som det icke torde vara möjligt att med utsikt till framgång genomföra en centralt dirigerad kreditransonering;

2) att det väsentliga icke är »att uppnå det mål som fastställs för riksban-

kens penningpolitiska verksamhet», ty om en stabilisering av räntenivån ingår i målsättningen kan denna vara problematisk. Särskilt med tanke på sparandet är »det väsentliga på detta område, att vi upprätthålla ett fast penningvärde. Den saken är av långt större betydelse än räntans höjd.» — jag ber kammaren och finansministern om ursäkt för att jag, när jag anför denna synpunkt, huvudsakligen citerat ett uttalande av finansministern, vilket återfinnes i kammarens protokoll för den 24 maj 1950, s. 27;

3) att faran för ränteglidning i första hand föreligger på obligationsmarknaden och icke beträffande affärsbankernas kreditgivning;

4) att det torde bli utomordentligt svårt att förhindra en snedvridning genom att den högre kreditvärdigheten och mindre kreditrisken komma att bli prioriterade;

5) att frågan om huruvida det är kreditåtstramningen eller ränteregleringen som öppnar sidomarknaderna, kan lämnas därhän, men att sannolikt är att för myndigheterna okända och högre räntor komma att tillämpas på dessa marknader;

6) att en förskjutning av landets kreditverksamhet från den organiserade till den oorganiserade marknaden icke är god samhällsekonomisk politik och försvårar riksbankens kontakt med och överblick av kreditmarknaden — som en jämförelse kan nämnas hyresmarknaden, ett exempel som icke manar till efterföljd;

7) att det förefaller som om man stundtals glömmar bort att man förutom en rörlig räntepolitik även tillämpar andra metoder, exempelvis bestämmelsen om kassareserv, investeringsbegränsande åtgärder, överbalansering av budgeten o. s. v.;

8) att man tar alldeles för lätt på frågan om räntans inverkan ur bostadspolitisk synpunkt och icke gjort denna fråga till föremål för en undersökning

Lag om räntereglering.

i syfte att klarlägga de direkta nackdelarna för bostadsmarknaden i förhållande till de fördelar, som möjligen kunna vinnas på andra områden, till gagn för konsumtion och produktion.

Jag vill här understryka att vi i folkpartiet flera gånger ha framhållit, att vi äro beredda att stödja en sådan undersökning och att på allt sätt medverka till att man går in för undantagsbestämmelser i fråga om bostadsmarknaden.

Det finns åtskilligt att säga om inlåningsräntorna och marginalerna, liv- och olycksfallsförsäkringarna etc., men det hoppar jag över här, och jag överlåter också åt andra att taga upp de konstitutionella och lagtekniska spörsmålen, som inte äro mindre viktiga.

Avslutningsvis vill jag emellertid taga upp frågan ur en vidare synvinkel, nämligen i fråga om nya regleringsmässiga metoder och traditionella metoder. Jag har snuddat vid detta problem i det föregående.

Frånsett den rent räntetekniska felbedömningen är det förståeligt, om anhängarna av ränteregleringen frukta forna tiders kriser och deras följder, men, som jag sagt förut, man tycks ha glömt att vi veta något mer om samhällsekonomin nu än vi gjorde i slutet av 1800- och början av 1900-talet. Jag tillåter mig citera vad jag sade i debatten den 24 maj förra året: »Man får å andra sidan betänka att en ny tid har brutit in och att samhället med forskningens och vetenskapens hjälp på det sociologiska och ekonomiska området försetts med hjälpmedel, som det vore dumt att inte använda sig utav.» Men även om man tillämpar nya metoder, finns det väl inte något skäl för att kasta traditionella och beprövade metoder över bord. De nya metodernas uppgift är ju att förstärka de traditionella metoderna, på samma gång som de dämpa eller upphäva eventuella skadeverkningar.

Jag vet att man på regeringsbanken

inte gillar jämförelser med andra länder, men det är i alla fall lärorikt att jämföra metoder och resultat i olika länder med hänsynstagande till vad de genomgått. I samband med det jag nyss nämnde om förenande av traditionella och nya metoder vill jag visa på vad som nu händer i London på det penningpolitiska området. I detta monetära centrum med dess fordom nyanserade och för speciella ändamål utvecklade penningmarknad har — frånsett de stela förhållanden som rått under mer än ett decennium — gällt som regel, att diskontot inte bör höjas med mindre än en procent och inte sänkas med mer än $\frac{1}{2}$ procent. Vad har man nu gjort? Jo, man har höjt diskontot med endast $\frac{1}{2}$ procent.

Jag skall inte gå in på de andra åtgärder man samtidigt vidtagit i fråga om ränta på skattkammарväxlar och återtagande av Bank of Englands reglering av marknaden genom dess kommissionär, åtgärder som i procenttal räknade äro små. Det må vara nog sagt, att de ränteglidningar för olika slag av obligationer som man i finanskretsar hade trott skulle bli följden av diskontohöjningen först gingo i rakt motsatt riktning mot vad man väntat. Sedermera tycks eftertanken ha utlöst mera logiska värderingar på obligationemarknaden.

Jag nämner inte detta som en prognos utan för att delge kammaren en annan erfarenhet, som man nu gör på londonmarknaden, nämligen den att de äldre bankirerna och mäklarna, som voro med före kriget, nu måste damma av i sina hjärnvindlingar för att erinra sig hur man sköter en penningmarknad med en rörlig räntepolitik. Jag säger med flit de äldre, ty med de yngre är det som med stadsbarnen: de känna till vartenda bilmärke och dess finesser men veta knappast hur en häst ser ut.

Herr talman! Jag skulle kunna anföra mycket mer, men jag måste lämna

Lag om räntereglering.

plats för andra talare. Jag vill emellertid erinra om vad jag sade i våras, nämligen att varje likviditetsändrande åtgärd från centralbankens sida, hur liten den än är, multipliceras via affärsbankerna till affärslivet och allmänheten; kastar centralbanken en liten sten i vattnet, sprida sig ringarna långt ut.

Slutligen vill jag säga, att en räntereglering ju inte är ett medel att åstadkomma eller förstärka en kreditåstramning, som vi alla äro överens om bör komma till stånd, utan ett medel att lindra verkningarna av en sådan. Jag bortser nu från departementschefens speciella motiv för en »handlingsberedskap i form av en fullmaktslag».

Var det manne Churchills ord i parlamentet, som ringde i riksbanksfullmäktiges öron, när de intresserade finansministern för förslaget om ränteregleringslag: »Vi kunna inte lova att upprepa gamla misstag, men vi kunna lova att vi komma att begå nya.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Herr von SETH: Herr talman! Då jag häromdagen satt och tittade i ett samlingsverk av den store humoristen O. A:s historier och teckningar, slog det mig att en av dessa ganska bra karakteriserar det som vi i dag skola avhandla. Den teckning, som jag tänker på, föreställer en herre som tydligen intar sin lunch på någon billigare restaurang. Han sitter vid sitt bord med gaffeln högt i vädret, och på denna har han spetsat en fisk. Förbi passerar en servitris, med vilken följande dialog utspinner sig: »Fröken, den här sillen är härsken!» — »Det är herrn inte den första som säger.»

Lika svårsmält som den härskena sillen var för matgästen på O. A:s teckning, lika svårsmält är för många av oss här i dag det förslag till prisregle-

ring på pengar, som finansministern har lagt fram i den kungl. propositionen nr 221. Och finansministern kommer säkerligen, vad gäller oppositionens invändningar, att svara på samma sätt som servitrisen gjorde och säga, att herr von Seth inte är den förste som framför dessa invändningar.

Herr talman! Det är ingen överdrift att påstå, att här föreliggande förslag har av så gott som samtliga remissinstanser utsatts för en stark, ja, nedgörande kritik. Men detta har dock inte förmått rubba finansministerns uppfattning på någon annan väsentlig punkt än den, att han har funnit för gott att ändra motiven för den nya blommans tillkomst i vår redan förut synnerligen rikliga flora av författningar och regleringar.

Detta förhållande är, åtminstone enligt min uppfattning, ganska anmärkningsvärt. Det brukar, med rätta, vara så att vissa motiv kunna föranleda förslag i den ena eller andra riktningen. Däremot är det säkerligen ganska unikt, att förslaget som sådant, sedan de först framförda motiven visat sig vara mycket litet bärande, förses med helt nya eller delvis ändrade motiv. Detta är emellertid vad som skett med föreliggande kungl. proposition, sedan förslaget gått igenom remissinstansernas skärseld. Förslaget skall, av någon annan anledning än den som offentligt redovisas, under alla förhållanden genomdrivas. Man kanske bör sätta ett frågetecken — jag är dock inte säker på att det är nödvändigt — efter den reflexion som det med hänsyn härtill är svårt att undertrycka: Är förslaget måhända början till en socialisering av vårt kreditväsen?

Statsrådet Sköld har genom framläggandet av propositionen om räntereglering och framför allt genom det sätt, varpå han behandlat remissinstanserna, givit ett ytterligare belägg för sin — jag tillåter mig, herr talman, använda det ordet — maktsträvan och sin ön-

Lag om räntereglering.

skan att i strid med tillgänglig sakkunskap utfärda en kompetensförklaring av sig själv och den honom följsamma majoriteten inom riksbanksfullmäktige. Icke ens en samlad internationell nationalekonomisk sakkunskap har efter mycket lång tids forskningsarbete ansett sig kunna komma med sådana förslag på penningväsendets område som herr Sköld nu gjort. Motiven äro tydligen för finansministern det sekundära. För honom är förslaget det primära, och till detta knyter han sedan några allmänna fraser av ungefär vilket innehåll som helst.

Både i den motion, som på vårt håll väckts, och i den till utskottsutlåtandet knutna reservationen ha, vågar jag påstå, spikarna dragits ur de nya motiv som finansministern snickrat ihop. På grund av ämnets vikt kan jag dock inte underlåta att här ytterligare något beröra de två huvudmotiv, som finansministern framlagt såsom bihang till förslaget.

Det finns i politiken många saker som inte äro behagliga, och finansministern har tydligen här oroats av, om jag så får säga, hallucinationer i vad gäller farhågorna för en ränteglidning. Finansministern ser, då han tänker på konsekvenserna av en räntehöjning, framför sig de mest olyckliga följder i form av »svärbemästrade arbetslöshetstendenser» och »olyckliga biverkningar på prissystemet». Och dessa konsekvenser — som ju givetvis kunna, liksom då man i andra sammanhang skall ta in en besk medicin, ha vissa obehagliga verkningar — äro ett kärt nummer i den socialdemokratiska propagandaarsenalen. Men ha vi inte nu kommit i ett sådant läge, att tiden vore inne att skingra dimmorna just omkring verkningarna av en räntehöjning? Eller tro damer och herrar ledamöter av denna kammare, att t. ex. en sådan mäktig institution som Kooperativa förbundet, som ju förvaltar mycket stora kapital och som sedan flera

år rekommenderat en rörlig ränta, är så road att leka blindbock med sig själv, att den väljer att sätta bindeln för ögonen, när vi befinna oss på en klippavsats nedanför vilken arbetslöshet och prisstegringar vänta? Jag är för min del övertygad om att så inte är förhållandet.

Finansministern anser sig kunna slå fast, att en räntehöjning icke är något särdeles smidigt och mildt verkande inflationsbekämpande medel. Jag skall inte ta upp någon diskussion på den punkten. Dock skulle jag, om finansministern varit här närvarande, velat fråga honom, om han anser att de medel och metoder, som han själv valt, ha visat sig vara särskilt milda och smidiga. Finansministern har ju på en punkt redan måst slå till reträtt — jag syftar på chokladskatten. Frågan om chokladskatten är ju inte alls av den storleksordning som den fråga, vi nu behandla, men jag kan dock inte neka mig nöjet att erinra om att högern, redan innan skattehöjningen på choklad trätt i kraft, redogjorde för de betänkliga konsekvenser, som vi ansågo att denna höjning skulle få. Tyvärr rör det sig på det område, som här föreliggande proposition avser, om mycket mer svärbemästrade förhållanden, och följderna av ett felgrepp komma där ingalunda att visa sig så snabbt som fallet varit i fråga om chokladskatten, utan det kommer att ta längre tid innan dessa följder bli uppenbara. Detta gör att skadeverkningarna många gånger bli både större och mera vittomfattande och följaktligen ännu svårare att rätta till.

När man argumenterar mot en rörlig ränta, väljer man i allmänhet — och framför allt gör finansministern detta — de två ytterligheterna: en mycket kraftig räntehöjning eller en obetydlig räntehöjning. I det första fallet medgives — även finansministern gör det i sitt resonemang — att åtgärden kan vara ett verksamt medel mot inflatio-

Lag om räntereglering.

nen, men det framhålles att den har »svåröverskådliga verkningar». Jag vill då först och främst erinra om att ingen enskild ledamot eller intet parti här i riksdagen har, såvitt jag vet, föreslagit en så kraftig räntehöjning som finansministern i sitt resonemang förutsätter. Vidare kan man, när det säges att en räntehöjning har svåröverskådliga verkningar, fråga sig, hur det i detta avseende förhåller sig med finansministerns eget förslag om prisstopp på räntan, vilket, för att använda en experts egna ord — jag väljer ett uttalande av chefen för konjunkturinstitutet, professor Erik Lundberg — »möjliggör ingripanden av delvis revolutionerande art». Det är mycket hårda ord som chefen för konjunkturinstitutet sålunda använder.

Det kunde också vara lämpligt att i detta sammanhang erinra om att den utredning som KF gjort i sitt remissvar just gällt räntehöjningens inverkan på levnadskostnaderna i den mån de äro beroende av hyresnivån. KF visar där — det finns återgivet på s. 21 i propositionen — att en enprocentig räntehöjning inte ens för hyresgäster i nybyggda fastigheter skulle påverka levnadskostnaderna mera än med en procent. Mot detta ställer man den tjugoprocentiga levnadskostnadsökning, som har ägt rum under det senaste året med början det sista kvartalet 1950. Det skulle allt, herr talman, ha behövts en mycket kraftig ränteglidning för att den skulle ha haft samma förödande inverkan på prisnivån och levnadskostnaderna som den regleringsekonomi, med vilken regeringen tror sig kunna bemästra inflationen.

Den andra ytterligheten — en obetydlig räntehöjning; finansministern nämnde $\frac{1}{2}$ procent — anser finansministern vara utan betydelse när det gäller att öka det enskilda frivilliga sparandet. Det är ju möjligt, att det rent ekonomiska utbytet av en sådan räntehöjning i och för sig inte är en tillräck-

lig sporre till ökat sparande för de enskilda människorna. Så mycket mindre blir väl detta fallet, om dessa tro, att penningvärdet kommer att fortsätta att falla med samma hastighet som under de sist förflutna elva eller tolv månaderna. Varken finansministern eller någon annan — jag vill inte ett ögonblick påstå att jag själv skulle kunna det — kan emellertid svara ja eller nej på frågan om en obetydlig räntehöjnings verkningar.

En påtaglig stimulans till större sparande kan däremot vara, att en sådan räntehöjning för spararna — det må vara för enskilda eller för ett företag — kommer att framstå som inledning till en stabilisering av penningvärdet. En sådan förväntan skapas icke — vilket de senaste årens erfarenheter torde ha givit belägg för — genom en ständig utbyggnad av regleringsekonomien. Finansministern antyder till och med i sin egen argumentation till förslaget, vilket för övrigt också framhållits i vår motion, att de samhällsekonomiskt vådliga följderna av ränteregleringen skola komma att undanröjas med nya regleringar. Finansministern anser, att en obetydlig räntehöjning även i andra avseenden är otillräcklig som inflationsbekämpande vapen. Även i dessa fall kan samma förhållande som det jag nyss utvecklat återopas mot detta resonemang.

I finansministerns redogörelse för konsekvenserna av dessa båda ytterlighetsåtgärder kan jag således inte instämma, vilket torde framgå av vad jag hittills sagt. Den är i väsentlig utsträckning en teoretisk spekulering och som sådan både ofullständig och verklighetsfrämmande. Det torde vara klart att även en mycket kraftig räntehöjning i vissa avseenden icke skulle i sig själv innebära samma förödande verkningar på vissa områden inom det ekonomiska livet som den regleringsmetodik regeringen använder.

Den ränteglidning — man nödgas

Lag om räntereglering.

upprepa detta, eftersom det är den frågan hela vår reservation gäller — som för regeringen framstår som ett hot mot möjligheten att driva en stabiliseringspolitik, skulle således, om den verkligen bleve ett hot, komma att bli av den storleksordningen, att den endast kan bli föremål för överväganden, grundade på lösa antaganden. Det är sådana överväganden finansministern hänger sig åt i sin motivering.

Reservanterna ha också pekat på att riksbanken kan och bör använda de möjligheter som redan nu stå till buds för att förhindra en ränteglidning. Vi ha också framhållit, att den ränteglidning, som inte har någon grund i marknadsförutsättningarna på längre sikt — det är ju endast den vi behöva diskutera — framför allt skulle komma att uppträda på obligationsmarknaden. Just den marknaden, herr talman, har förslaget emellertid lämnat fri från ingripanden genom lagstiftning. Det har under remissbehandlingen också framförts, att ränteregleringsförslaget bl. a. ur denna synpunkt av sig självt icke gör det möjligt att förena en kreditåtstramning med ett fastlåst ränteläge. Ränteglidningen kan således inte vara något motiv för en räntereglering. Ur denna synpunkt är en lag som den vi nu behandla helt opåkallad. Men har målet för penningpolitiken nu ändrats dithän, att en stabilisering av räntenivån är det primära och stabiliseringen av penningvärdet lämnas åt sitt öde, måste jag säga, att jag liksom professor Lundberg förstår finansministern bättre. Då bör emellertid också regeringen gå ut till svenska folket och säga, att den inte längre intresserar sig för det prekära läge, som folkpensionärer, försäkringsstagare, egnahems- och andra ändamåls-sparare befinna sig i. Då bör regeringen säga, att den lämnar tjänstemän och andra löntagare, som tidigare alltid i efterhand fått kompensation för tidigare prishöjningar, åt sitt öde och att regeringen hellre för prestigens skull

driver sina teser till det bittra slutet, även om alla våra småsparares kronor därigenom månad för månad förlora sin köpkraft. Det är ju dock den svenska kronans köpkraft, som vi alla slå vakt om.

Den andra huvudmotiveringen skall jag endast beröra med ett par ord. Regeringen har redan tidigare visat sig ha en säregen uppfattning om vad som avses med frivilliga överenskommelser. Finansministern har egentligen endast bestyrkt tidigare erfarenheter i detta avseende, eftersom han tillmäter denna tvångslag en sådan avgörande betydelse för möjligheten att träffa dylika s. k. frivilliga överenskommelser med motparten. För att vara riktigt på den säkra sidan vill man bestämma inte bara maximiräntan vid utlåning utan även minimiräntan vid inlåning. Den sistnämnda kan inte ha någon som helst betydelse för ett genomförande av ett prisstopp på räntan, men den kan ha betydelse för finansministern, om han vill låta de svenska kreditinstituten leka Ebberöds bank i större eller mindre utsträckning.

Vi ha i vår motion framhållit, att ingen anmärkning synes kunna riktas mot kreditinstitutens förhandlingsvilja. Jag vill än en gång understryka, att det icke torde ha kunnat riktas någon anmärkning från regeringens eller finansministerns sida mot kreditinstitutens hittillsvarande förhandlingsvilja. De ha i praktiken upprepade gånger visat sin beredvillighet att efter överläggningar stödja de åtgärder, som de penningvårdande myndigheterna ansett erforderliga. De motiv finansministern här anför framstå därför inte som något annat än en bankruttförklaring inte blott av regeringens förhandlingsförmåga utan även av, skulle jag vilja säga, regeringens hela ekonomiska politik.

Herr talman! Sex år efter krigsslutet har den socialdemokratiska regeringskonsten, för vilken numera även bon-

Lag om räntereglering.

deförbundet gått i borgen, lett oss fram till ett stadium, där man anser det nödvändigt att lägga fram ett förslag, som man kallar en utvidgad priskontroll — ett prisregleringsförfarande, som vi inte ens under de för vår ekonomi påfrestande krigsåren ansågo oss behöva.

Vi ha redan en priskontroll på varor. Det som här föreslås är, som herr Schmidt sade, inte någon priskontroll utan en prisreglering utan direktiv. En priskontroll förutsätter ett bedömande av lönsamheten med hänsyn till framställningskostnaderna och det slutliga priset. Någon sådan bedömning är av naturliga skäl inte möjlig på penningmarknaden, och marginalproblemet har för övrigt sakligt sett aldrig diskuterats.

Jag skall, herr talman, inte gå in på några mera vidlyftiga spekulationer i fråga om de verkningar denna lag kan komma att få. Förslagsställarna äro, av de ofullständiga upplysningar som lämnas i redogörelsen till förslaget att döma, inte själva medvetna om dessa. Förutsättningarna för ett sådant bedömande saknas för övrigt genom frånvaron av undersökningar om de ekonomiska samband, som kunna vara aktuella i detta avseende. Jag vill dock inte underlåta att peka på den av bl. a. KF förmodade nödvändiga konsekvensen av en prisreglering på detta område, nämligen en kreditransonering. I ett knapphetsläge, där den naturliga prisbildningsmekanismen är satt ur funktion, måste förr eller senare en ransonering av något slag genomföras, och vi komma även i detta avseende att få vrida klockan tillbaka och återgå till de förhållanden, som vi under kriget funno oss i såsom varande nödvändiga.

Därtill kommer, att en ransonering på pengar, förutom att den skapar oerhörda administrativa svårigheter, också öppnar vägen för godtycke och rättsosäkerhet, framför allt vid bedömningen och granskningen av kreditvillkoren. Hur skall man bära sig åt för att

med hänsyn till risk, säkerhet o. d. just kunna taga ställning till dylika avgöranden, som avse produktionsinriktning? Vill man då förhindra en kreditransonering genom en utökning av den supplementära kreditgivning som riksbanken bedriver, motverkar man själv den kreditåtstramning som ränteregleringen säges kunna möjliggöra utan räntestegring.

Till sist, herr talman, vill jag bara konstatera, att den godtyckliga och jag vågar säga nonchalanta behandling av riksdagen, som vi den senaste tiden vid ett par tillfällen fått erfara från regeringens sida, i fråga om allvarliga konsekvenser helt ställes i skuggan vid en jämförelse med de förödande verkningar ett bifall till detta förslag kan komma att få, när det gäller den svenska riksdagens möjligheter att i fortsättningen ansvara för värden av rikets valuta. Det är dock enligt grundlagen en riksdagens angelägenhet att vårda denna. Från den grundläggande principen i svensk konstitutionell rätt att icke överlämna befogenheter eller ansvar har undantag gjorts endast vid krig eller andra utomordentliga förhållanden.

Riksbanken är ett av riksdagens verk, över vilket finansministern i fortsättningen önskar vara allenarådande. Inga skäl, som kunna godtagas, ha anförts eller kunna anföras för att nu ge en fullmakt av denna vittomfattande karaktär, allra minst om man betänker hur lång tid under året som riksdagen är samlad. Lagen är inte ens förbunden med de garantier, som gälla för de hittills beslutade mera betydelsefulla fullmaktslagarna. Finansministern vägrar dessutom att låta tillfälle beredas vare sig bank- och fondinspektionen eller riksgäldsfullmäktige att yttra sig innan lagen sättes i kraft. Såvitt jag kan finna, herr talman, undergrävs vår demokrati genom detta förfarande. Jag vågar också påstå, att demokratin undergrävs i samma takt som den sven-

Lag om räntereglering.

ska regeringens medlemmars maktbegär växer.

Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SEVERIN: Herr talman! Denna debatt kan på visst sätt sägas vara en fortsättning av den diskussion, som fördes redan i våras i samband med bankoutskottets då avgivna utlåtande. Sedan dess ha emellertid vissa förändringar i frontställningen ägt rum. Det var ungefär samma reserveringar då som nu. I sin reservation framhöll man emellertid då en stegring av räntan såsom enda medel mot den kreditutvidgning, som man ville förhindra. I den reservation, som är fogad till bankoutskottets nu föreliggande utlåtande, nämnes en räntehöjning endast såsom ett komplement till andra och huvudsakligare åtgärder, varigenom den kreditåttstramning skall vinnas, vars nödvändighet vi egentligen allesammans äro överens om för att hejda penningvärdeförsämringen.

Detta är en rätt intressant åsiktsförändring. Den innebär ju, att reservanterna frångått sin tidigare uppfattning om räntan såsom det enda effektiva medlet för hejdandet av kreditexpansionen. De erkänna sålunda att man kan använda andra medel och vinna samma mål. Man behöver endast komplettera dessa andra medel med en räntehöjning. Av detta skulle man väl då kunna draga den slutsatsen, att om man i huvudsak kunde vinna den önskade kreditåttstramningen med de andra medel, om vilka reservanterna erinra, så skulle man möjligen kunna ge dessa åtgärder en sådan omfattning, att den lilla och kompletterande räntehöjningen skulle vara onödig för att vinna den erforderliga kreditåttstramningen. En sådan slutsats kan i alla händelser inte sägas vara orimlig, utan resonnementet måste anses vara logiskt.

Nu skall jag gärna erkänna, att en lagstiftning sådan som den nu föreslagna måste betraktas såsom mycket extraordinär. Naturligtvis är den främmande för ett tillstånd av fri prisbildning på såväl kapital som andra nyttigheter och tjänster. I den mån den fria prisbildningen anses önskvärd måste man alltså säga, att den föreslagna lagstiftningen icke är önskvärd. Utskottet är fullt medvetet om lagstiftningens ömtålighet och besvärlighet. Utskottet är också medvetet om att det där bakom hägrar den kreditransonering, som herr von Seth talade om. Det är ganska givet, att om man inte med en höjning av priset kan pressa ned en efterfrågan som överstiger tillgången, då får man försöka pressa ned efterfrågan på annat sätt. Detta får ske genom en på ett eller annat sätt företagen ransonering av utlåningsverksamheten.

Däremot förefaller mig herr von Seths slutsats att detta är inledningen till en socialisering vara gripen ur luften. Jag förmodar att herr von Seth under behandlingen av lagförslaget har lagt märke till att lagen inte avses bli permanent. Lagen är avsedd att gälla till och med den 30 juni 1953. En så kort socialiseringsperiod förutsätter herr von Seth väl ändå inte att socialdemokraterna nöja sig med — i den mån de eftersträva en socialisering.

I den nuvarande utdragna överkonjunkturen behöver emellertid en dylik lagstiftning icke betraktas såsom något enastående. De exceptionella förhållanden som varit rådande under nästan hela efterkrigstiden ha givit anledning till en hel massa extraordinära åtgärder, allesammans avsedda att vara temporära liksom denna.

Reservanterna tala om våra penningvärdebekymmer på ett sätt, som om den utveckling som ägt rum under de gångna åren hade framkallats uteslutande av oss själva och att det skulle ha legat i riksbankens eller de svenska myndigheternas förmåga att helt och hållet

Lag om räntereglering.

undvika eller hejda denna utveckling. Så är naturligtvis inte förhållandet. Såsom mycket ofta under dessa debatter påpekats måste källan till denna envisa prisstegring trots allt anses ligga utanför vårt eget inflytande. Vår prisstegring är väsentligen en återverkan av prISRörelserna på den internationella marknaden. Jag skall visst inte förneka, att även vi här hemma kunna ha begått misstag och gjort felkalkyleringar. Det är mänskligt att fela även av socialdemokratiska regeringar och av bankofullmäktige. Jag tycker dock att det ligger utanför all diskussion att den senaste prisstegringsvägen sammanhängser med prisstegringen på världsmarknaden på såväl import- som exportvarorna. Ingen kan bestrida att det är denna internationella prisstegring — således icke allenast på de varor vi behöva köpa utifrån utan även på de varor vi sälja — som återverkat på priserna på vår egen marknad.

Denna envisa prisstegring — vilken som sagt är en internationell företeelse — har man på olika håll gjort försök att möta med en räntehöjning. Det kan inte påstås, att försöken slagit synnerligen väl ut. I några få länder har man tillgripit mycket starka räntestegringar, utan att man dock lyckats hejda prisstegringen. I andra länder, såsom i Förenta staterna och England samt i vårt eget land, ha mera moderata räntehöjningar tillgripits men utan något synbart resultat. Detta är naturligtvis förklaringen till att andra åtgärder ha måst vidtagas för att hejda denna envisa tendens.

Nu ha ju både utskottsmajoriteten och reservanterna varit rörande eniga om att en kreditåtstramning måste vidtagas. Av alldeles samma uppfattning är även regeringen, det är en omständighet som med stor styrka framhålles i propositionen. Bankofullmäktige framhålla också detta med samma skärpa. Alla äro sålunda eniga om att en kreditåtstramning måste företagas. I mot-

sats till majoriteten anse emellertid reservanterna, att kreditåtstramningen måste eller bör medföra en räntestegring. De önska en kreditåtstramning i lämplig omfattning, varefter räntan skall få söka sig sin egen nivå på en fri marknad. — Jag ser, att herr Ohlin skrattar. Det skulle emellertid vara intressant att veta, om inte detta är hans mening. — Kreditåtstramningen är ju i annat fall inte det ofelbara medlet. Det har ju sagts många gånger, att till sist är det ändå själva stegringen av räntan, som skall åstadkomma minskningen av kreditefterfrågan. Den omständigheten att priset höjs gör ju att efterfrågan minskas. Det måste bli samma förhållande som på varumarknaden. Den räntestegring, som skulle kunna framkalla en sådan reduktion av efterfrågan på kredit att prisstegrings-tendensen bleve bruten, måste enligt utskottsmajoritetens mening vara mycket hög. Majoriteten i utskottet vill inte taga konsekvensen av en så hög räntestegring.

Detta innebär emellertid ingalunda att utskottsmajoriteten anser, att man medelst lagstiftningsåtgärder godtyckligt skulle kunna fastställa ungefär vilken ränta man vill utan någon som helst hänsyn till marknadsläget. I detta fall instämmer utskottet med propositionen, enligt vilken räntan i det långa loppet bör anpassas efter en jämviktsnivå, som svarar mot förhållandet mellan sparande och investeringar. Utskottsmajoriteten känner sig fullt övertygad om att en efterfrågan på kapital, som starkt och varaktigt överstiger det frivilliga sparandet, icke kan tillfredsställas utan fara för en fortlöpande penningvärdeförsämring.

Så ligger alltså saken till om man ser den på lång sikt. Utskottsmajoriteten menar, att ett mer eller mindre välgrundat antagande om en plötsligt uppkommande stegring i efterfrågan på kapital inte motståndslöst får framkalla en räntestegring såsom på en fri marknad.

Lag om räntereglering.

Såsom utskottet framhåller måste en räntestegring, för att i en sådan situation få önskad effekt, bli mycket stor. En sådan räntestegring får — här är utskottsmajoriteten ense med reservanterna — naturligtvis sitt första uttryck i en reduktion av obligationskurserna. Det är där kreditåtstramningens verkningar på räntan först göra sig gällande.

I detta sammanhang skall jag kanske taga upp en av reservanternas anmärkningar särskilt. Man anför i reservationen, att man med lagstiftningen icke kan möta en ränteglidning. Ränteglidningen skulle nämligen framför allt uppträda på obligationsmarknaden, som lämnas utanför lagen. Jag tycker emellertid att det förefaller ganska klart, att om man genom en räntereglering förhindrar fördelaktigare placeringar i övrigt samt emissionen av nya obligationer begränsas, då saknas också anledning till så stora utbud av obligationer, att kurserna pressas ned. Indirekt kan man sålunda — ehuru obligationsmarknaden icke formellt är indragen under lagen — vinna ett förhållande av en ränteglidning även på detta område — i den mån man vill söka hindra en sådan glidning.

Vi äro alltså ense om att glidningen först gör sig gällande på obligationsmarknaden — den gör sig alltså först gällande på den långa räntan. Denna ränta kommer alltså först att stiga, och därmed drabbas alltså den del av näringslivet — för att nu använda en fras i en av motionerna — där investeringar för närvarande måste anses vara mycket starkt önskvärda, nämligen bostadsproduktionen. På grund av ränteglidningen komma investeringarna att reduceras just här. De mindre varaktiga investeringsobjekten äro ofta mycket okänsligare för räntestegringar, eftersom man här inte har att betala ränta under samma långa tid som exempelvis när det gäller fastigheter. Det är därför ur många synpunkter fördelaktigare att i en sådan situation hålla räntan nere,

under det att man med andra åtgärder reducerar efterfrågan på kredit på de områden, som äro mindre känsliga för en räntehöjning.

På tal om de svårigheter för näringslivet att få sitt kapitalbehov tillgodosett, som anses uppkomma genom en sådan lagstiftning, får jag säga, att man just önskar åstadkomma sådana svårigheter. Skola näringslivets kapitalbehov tillfredsställas utan begränsning, då kunna vi inte hoppas på något stopp för penningvärdeförsämringen. Invändningen beträffande näringslivets svårigheter skulle haft sitt berättigande om man tillagt, att svårigheter framkallas på just den del av näringslivet där investeringar och kredit äro särskilt önskvärda. Detta har man emellertid inte sagt. Man skulle däremot kunna säga, att en av denna räntereglerings uppgifter är att söka tillgodose investeringarna just på dessa områden genom en tillbakahållen räntestegring.

Reservanterna ha särskilt betonat — och herr von Seth uppehöll sig också med stor emfas vid denna sida av problemet i sitt anförande nyss — att det här är fråga om en fullmaktstag, vars ikraftträdande överlämnas till Kungl. Maj:ts bestämmande. Herr von Seth erinrade också om att dessa frågor i särskilt hög grad höra till riksdagens angelägenheter. Detta framgick bl. a. av det förhållandet, att riksbanken är ett riksdagens verk. Samma sak påtalas också i motionerna. Genom denna lagstiftning sker ju dock inte någon ändring i det förhållandet, att det är riksdagen som särskilt påtagit sig uppgiften att vårda rikets mynt och att riksbanken är riksdagens verk. Det blir ju riksdagen som fastställer riktlinjerna för riksbankens politik, och det är bankofullmäktige som besluta att tillämpa lagen. Kungl. Maj:t kan inte ålägga bankofullmäktige att tillämpa lagen. Kungl. Maj:t kan endast medgiva bankofullmäktige rätt att tillämpa den efter bankofullmäktiges egen begäran. Med denna rätt att tillämpa

Lag om räntereglering.

lagen följer inte något tvång. Tillämpningen ligger sålunda i lika hög grad i bankofullmäktiges händer. Vad man har vunnit med bestämmelsen att Kungl. Maj:t skall avgöra när lagen skall träda i kraft är, att bankofullmäktige inte ensamma kunna avgöra detta. Någon inskränkning i riksbankens uppgift att vårda penningvärdet har emellertid icke skett genom denna lagstiftning.

Jag vill påpeka, att utskottet understryker vikten av att man i första hand söker träffa frivilliga överenskommelser med kreditinstituten. Utskottsmajoriteten uttalar dessutom en förhoppning om att fullmaktslagen icke skall behöva tagas i anspråk. Med frivilliga överenskommelser har i grund och botten ingenting nytt inträffat. Överenskommelser mellan riksbanken och de olika bankerna om en viss återhållsamhet i kreditgivningen ha förelegat under rätt lång tid. Jag vill för övrigt erinra om Bankföreningens cirkulär till sina medlemmar i juni månad, där Bankföreningen framhåller att affärsbankerna böra vara återhållsamma med kreditgivningen och icke på grund av den omständigheten att insättningsmedlen komma att flöda rikligare utlåna alla medel, som de till äventyrs kunna få till sitt förfogande för utlåning. Kreditinstituten måste sålunda redan ha börjat tillämpa en viss kreditransonering, och det är en fortsättning på denna politik man i första hand åsyftar. I den mån en sådan fortsättning är möjlig till allas båtnad behöver fullmaktslagen inte träda i kraft.

Jag skall inte genera mig för att säga, att utskottsmajoriteten i grund och botten anser att det vore bäst om man sluppe låta lagen träda i kraft, om man sålunda kunde vinna det avsedda målet genom frivilliga överenskommelser. Kommer lagen icke desto mindre att träda i kraft, så är det inte säkert att den behöver tagas i anspråk. Måste lagen å andra sidan tagas i anspråk, så är detta bara ett bevis på att man icke

genom frivilliga överenskommelser kunnat nå den kreditåtstramning man önskat utan en mycket stark räntehöjning.

Jag skall säga ytterligare en sak, som jag egentligen borde ha nämnt tidigare. Det gäller den hänvisning herr von Seth gjorde till Kooperativa förbundets bevisföring beträffande verkningarna av 1 procents räntehöjning på levnadskostnaderna samt den stegring av levnadskostnaderna, som i alla fall ägt rum i år. Jag hyser den största respekt för Kooperativa förbundets styrelse, men jag vågar i alla fall säga, att detta var en något lättsinnig jämförelse. Jag föreställer mig att herr von Seth inte själv antager, att om vi hade ökat räntan med 1 procent i fjol vi därmed skulle ha undgått den stegring av levnadskostnaderna på 20 procent, som ägt rum i år. Ingen kan väl gärna förklara denna våldsamma stegring av levnadskostnaderna uteslutande därmed, att vi i fjol höjde räntan med endast $\frac{1}{2}$ procent i stället för med 1 procent! Är det verkligen någon som föreställer sig, att om vi höjt räntan med ytterligare $\frac{1}{2}$ procent så skulle denna stegring av levnadskostnaderna inte ha inträffat? Naturligtvis är detta fel. Man kan inte handskas med siffrorna på detta sätt. Det är en orimlig jämförelse. Jag vill inte anse det alldeles uteslutet, att någon reduktion av levnadskostnadsstegringen skulle ha kunnat uppnås med en stor räntestegring. Hur stor denna räntestegring skulle ha varit vågar jag inte uttala mig om. Att vi emellertid skulle ha fått vidkännas den allra största delen av denna levnadskostnadsstegring även med en betydande höjning av räntan, det är min bestämda övertygelse.

Med hänvisning till vad jag sålunda har anfört vill jag, herr talman, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr SCHMIDT (kort gennäle): Herr talman! Utskottets ärade ordförande nämnde något om att vi reserverar

Lag om räntereglering.

skulle ha ändrat ståndpunkt från i våras. Jag kan emellertid inte förstå i vilket avseende den ändringen skulle ha yppat sig. Jag vill då först och främst hänvisa till det anförande, som jag höll nyss. Jag sade då, att jag redan för 1 1/2 år sedan erkände, att det fanns andra medel i detta sammanhang än räntevapnet. Jag skulle kunna plocka fram ett otal exempel, där vi från vårt håll framhållit att man kan tillgripa andra medel än räntehöjning, då det gäller att återställa lämpliga ekonomiska förhållanden i samhället.

Herr Severin använde vidare ett uttryck, som jag får lov att vända mig emot. Herr Severin sade, att man vill uppnå svårigheter för näringslivet. Detta är väl i alla fall att gå ganska långt. Jag anser det vara lämpligt att bemöta herr Severins uttalande med att citera vad jag sade under en debatt här i kammaren den 26 maj i år: »Reglerings-ekonomi och hård skattepolitik äro stela metoder och motverka i det långa loppet produktionsstegring och ökning av nationalinkomsten. De traditionella metoderna äro rörliga, verka automatiskt, och ju mera de tillämpas desto mera minska de behovet av som utskottet säger 'en på alla områden hårdhänt politik'. Det är enligt min mening utsikter att en 'hårdhänt politik' leder till arbetslöshet, vilket i nuvarande läge ej behöver ske med den penningpolitik, som använder sig av måttliga, rörliga medel, vilka när som helst kunna ansättas, modereras eller upphöra.»

Herr von SETH (kort genmäle): Herr talman! Utskottets ärade ordförande, herr Severin, sade mot slutet av sitt anförande, att majoriteten hoppades att räntelagen icke skulle behöva användas. Detta innebär väl ändå ett visst erkännande av att denna lag är ytterligt farlig och att man har en känsla av att man här rör sig med osäkrat vapen, som kan sprida förödelse i sådana riktningar som man icke tänkt sig.

Herr Severin förklarade vidare för mig, att den föreslagna lagen var avsedd att räkna bara till den 30 juni 1953. Ja, herr talman, sådant resonemang ha vi blivit vana vid. När det föreslås en ny skatt, nya besvärliga lagar e. d., hör man ofta att det inte är fråga om några permanenta anordningar. I verkligheten går det till så, att man först gör exempelvis en skatt tillfällig och sedan låter man den bli permanent. Detta ha vi lärt oss under många år, och det var därför ingen lugnande försäkran, som herr Severin kom med i detta avseende.

Beträffande sedan Kooperativa förbundets yttrande rörande räntan framhöll herr Severin, att den prisstegring, som vi nu fått på ca 20 %, hade väl inte heller de som nu förordat räntevapnet kunnat undgå, även om man höjt räntan. Jag vill då hänvisa till inte bara Kooperativa förbundet utan även Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF). Samtliga dessa organisationer säga klart och tydligt ifrån att en restriktiv kreditgivning icke kan åstadkommas utan en tillräcklig stramhet på penningmarknaden, vilken under nuvarande betingelser icke kan genomföras utan en höjning av räntan.

Till sist vill jag med några ord erinra om vad riksgäldsfullmäktiges ordförande, herr Örne, sagt i anslutning till den proposition, som vi skola behandla här i kammaren om någon vecka, nämligen rörande ökad sedeltryckning. Jag har tyvärr inte herr Örnes uttalande till hands. Han har emellertid klart sagt ifrån att regeringens ekonomiska politik under en lång följd av år varit så felaktig, att de prisstegringar som vi ha inom vårt land ingalunda äro helt beroende av utlandsmarknaderna utan ha sin grund i inrikespolitiska lagar, förordningar och andra åtgärder som regeringen vidtagit. Om man under en lång följd av år hade tillämpat kreditåstramning tillsammans med en ränte-

Lag om räntereglering.

höjning, då hade man enligt herr Örne uppfattning i dag haft en bättre politisk ställning och ett bättre penningvärde än man nu har.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Beträffande reservanternas ståndpunktsändring sedan i våras erinrade jag om att i reservationen från i våras icke nämndes något annat medel mot en befarad penningvärdeförsämring än räntestegringen. Det är mycket lätt att konstatera detta genom att läsa den ifrågavarande reservationen. I den nu avgivna reservationen däremot har räntestegringen krympt till ett litet komplement, medan de övriga åtgärderna för vinnande av kreditåstramning gjorts till det väsentliga. Det var detta jag syftade på när jag hävdade att reservanterna ändrat ståndpunkt. Därmed har jag emellertid inte sagt, att reservanterna i våras bestredo att de övriga åtgärderna hade någon betydelse. Det är i stället rangordningen mellan de olika åtgärderna som har förändrats, och den är icke alldeles oviktig.

I mitt förra anförande betonade jag särskilt vad som närmare framhålles i majoritetens utlåtande, nämligen att majoriteten hoppas att lagen icke skall behöva tagas i anspråk därför att man förutsätter att en lojal samverkan skall komma att äga rum mellan riksbanken och de ifrågavarande kreditinstituten. Jag inledde också mitt anförande med att lagen i fråga måste betraktas som en extraordinär åtgärd och som sådan vara avsedd att gälla tillfälligt.

Eftersom tiden för min replik sannolikt icke räcker till mera, skall jag till sist bara säga några ord i anslutning till den i denna debatt åberopade auktoriteten herr Örne. Det är klart, att herr Örne har rätt däri, att vi här i landet hade kunnat föra en politik, varigenom vi undgått åtminstone en del av de prisstegringar, som nu inträtt. Jag sade

också i mitt anförande, att jag ingalunda vill bestrida att regeringen gjort sig skyldig till felkalkyleringar och felberäkningar. Jag vill emellertid framhålla, att det väsentligaste skälet till den inträdda prisstegringen var av internationell karaktär. Det kan naturligtvis sägas att även de internationella förhållandena kunde anses ligga inom vår inflytelsesfär. Ätminstone teoretiskt är detta möjligt. Jag tillägger detta om det teoretiskt möjliga, ty jag är rädd att herr Ohlin annars kommer att påpeka detta. Genom bl. a. valutakursfluktuationer hade man teoretiskt sett kunnat helt och hållet isolera vår marknad. Detta är emellertid, som sagt, endast teoretiskt.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Bankoutskottets värderade ordförande sade nyss, att man inte får handskas hur som helst med siffror. Jag vill för min del säga, att man inte heller får handskas hur som helst med fakta.

Jag har den allra största respekt för bankoutskottets ordförande. Jag blev därför mycket förvånad, när herr Severin här försökte göra gällande, att det skett en åsiktsförändring hos reservanterna från i våras och till nu. Detta skulle vara mycket lätt att konstatera, sade herr Severin, om man gick tillbaka till utlåtandet från i våras. Nu har jag händelsevis detta utlåtande framför mig, och jag skall tillåta mig att citera några rader därur. I reservationen från i våras påpekade vi, att de prisstegrande krafterna fått alltför stort spelrum. Sedan fortsatte vi: »Enligt utskottets bestämda mening måste denna farliga utveckling brytas. Härför erfordras en samordning av finanspolitiska och penningpolitiska åtgärder. En överbalansering av budgeten är i och för sig i rådande läge önskvärd. Därvid bör en väsentlig betydelse tillmätas återhållsamhet med statliga utgifter. Överbalans-

Lag om räntereglering.

seringen leder emellertid till åsyftad effekt, endast om den åtföljs av en restriktiv penningpolitik.»

Jag tycker, att detta utlåtande från i våras tydligt ger vid handen, att vi reservanter redan då hade samma uppfattning som nu, när vi i det föreliggande utlåtandet säga följande: »Parallellt med de penning- och kreditpolitiska medlen böra i nuvarande labila läge tillämpas åtgärder även av annat slag, exempelvis en väl avvägd överbalansering av budgeten, uppmuntrande av det frivilliga sparandet och tillfälliga investeringsbegränsande åtgärder.»

Även av ett annat yttrande från herr Severins sida verkar det, som om han inte ansett det vara mödan värt att lägga ned alltför mycken tid på att verkligen läsa igenom reservationen. Herr Severin sade bl. a., att enligt reservanternas mening skulle man använda kreditåstramningen, och sedan skulle räntan få finna sitt naturliga läge på en fri marknad. Omedelbart efter den mening, som jag nyss citerade från reservationen rörande de kreditpolitiska och övriga åtgärderna, framhålltes följande i reservationen: »Sådana åtgärder» — d. v. s. andra åtgärder än de penningpolitiska — »äro värdefulla även ur den synpunkten att kreditåstramningen med deras hjälp ej behöver medföra en så stor räntehöjning som eljest.»

Därmed torde jag ha visat, att de synpunkter, som bankoutskottets ärade ordförande här framhållit, inte äro hållbara.

När det gäller själva lagen har jag för min del redan i utskottet sagt ifrån att jag inte skulle anse det på något sätt i och för sig förvånande, om detta lagförslag hade avslagits. Jag syftar då inte på några principiella skäl. Det är klart att det vore orimligt att begära att socialdemokraterna skulle vara motståndare till ett sådant steg i socialistisk riktning som denna lag i alla fall är. Men man hade kunnat vänta, att

majoriteten hade yrkat avslag på lagen av den anledningen att förslaget var så synnerligen bristfälligt utrett. Detta har också påpekats av en mängd remissinstanser. Det är betecknande att tillsynsmyndigheterna inom bankväsendet ha avstyrkt lagen. Kommerskollegium har ansett att förslaget inte alls är så utrett, att det kan läggas till grund för lagstiftning. Även Kooperativa förbundet har avstyrkt förslaget. Dessutom har chefen för konjunkturinstitutet kommit med en mördande kritik. Jag vet, att finansministern, som dock inte är här närvarande, inte tycker om att man citerar konjunkturinstitutets chef i olika sammanhang. Jag vill emellertid här endast erinra om en enda mening i professor Lundbergs yttrande. Han säger där följande: »I riksbanksfullmäktiges skrivelse och i bifogad PM rörande räntekontroll ges emellertid en helt otillräcklig och på väsentliga punkter ytterst oklar föreställning både om hur de nya penningpolitiska vapnen skola användas och om hur de komma att verka.»

Om man framlägger ett lagförslag beträffande vilket man för det första inte riktigt vet hur det skall användas och för det andra inte kan säga ifrån hur det kommer att verka, hade väl en ytterligare utredning varit påkallad, innan riksdagen på sätt som är föreslaget ger Kungl. Maj:t och riksbanksfullmäktige en fullmakt in blanko. Man hade kunnat vänta sig ett avslag på denna lag även av andra skäl, nämligen att en så betydande del av bondeförbundets riksdagsmän redan i de förberedande remissinstanserna ha engagerat sig till förmån för ett avstyrkande av lagen i fråga. Jag är för min del säker på att det finns åtskilliga riksdagsmän från bondeförbundet, som komma att följa den övertygelse, som de tydligen hade när de voro med om att avfatta remissvar i denna fråga. Vi veta, att bondeförbundets ordinarie representanter såväl i riksbanksfullmäktige som i riks-

Lag om räntereglering.

gäldsfullmäktige ursprungligen vände sig mot förslaget i fråga. Dåvarande suppleanten i riksbanksfullmäktige, nuvarande statsrådet Hedlund, hade en delvis annan mening men ansåg att förslaget borde överarbetas och att man då borde begränsa sig till den rent yrkesmässiga lånegivningen. Någon sådan överarbetning har emellertid inte kommit till stånd. Lantbruksförbundet, RLF och Jordbrukskreditkassan ansågo, att ytterligare utredning vore påkallad.

Jag har här i min hand en förteckning på de ledamöter tillhörande bondeförbundet, som genom tidigare remissvar sagt ifrån att de anse det föreliggande förslaget inte ha den karaktären, att det f. n. bör göras till föremål för lagstiftning. Jag skall inte alls nämna några namn i detta sammanhang. Jag skulle emellertid vara glad om åtminstone några av dessa ledamöter här i kammaren ville motivera den ståndpunkt, som de således redan intagit i denna fråga.

Att detta lagförslag framlagts utan att man gjort ordentligt klart för sig hur det skall verka och hur lagen skall användas framgår av det förhållandet, att finansministern i samband med remissen till lagrådet påpekat att förslaget har missförståtts av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Finansministern har för egen del piffat upp lagförslaget något. Han har försett det med en bruksanvisning. Denna bruksanvisning har gjorts från den utgångspunkten, att för det första de kreditpolitiska åtgärderna visserligen intaga en viktig men därför icke på något sätt ledande plats i stabiliseringssträvandena samt att för det andra ränteregleringen i förhållande till kreditpolitiken är av subsidiär natur.

Försett med en tydlig påskrift om ränteregleringens subsidiära betydelse och med vidhängande bruksanvisning har förslaget således gått till lagrådet. Tre ledamöter av lagrådet ha dock helt avstyrkt lagen i fråga, och en fjärde

ledamot har ställt sig tveksam. Tveksam är emellertid inte finansminister Sköld. Dock tycker jag, att han borde haft skäl att vara det. Det finns nämligen en avgörande invändning mot förslaget, en invändning som alla borde kunna omfatta, oavsett vederbörandes inställning till själva räntefrågan. Den invändningen grundas på att det i detta fall gäller en fullmaktslag. Fullmaktslagar äro över huvud taget betänkliga i en demokrati. I detta fall har man emellertid — såvitt jag vet — för första gången under senare tid tillstyrkt en fullmaktslag, där det icke uttryckligen anges att lagen endast får sättas i kraft under utomordentliga förhållanden.

Jag har under den senaste veckan läst tre mycket intressanta böcker, skrivna av framstående socialdemokrater, vilka från olika utgångspunkter behandlat frihetens problem. En av de mest intressanta av dessa böcker är Tage Lindboms »Efter Atlantis». Tage Lindbom säger där på ett ställe beträffande statens ställning över huvud taget: »Det finns såvitt jag kan se i vår nuvarande situation ingenting, som tyder på att statens fortsatta maktexpansion skulle upphöra. Varför skulle den det? Den ena regleringen föder den andra.»

Jag vill inte använda detta citat för att slå den socialdemokratiska regeringen i huvudet därmed. Tage Lindbom vänder sig mot den tendens över huvud som finns i all vår kultur och som gäller alla statsbildningar. Men om det är så att det finns en tendens till ökad maktexpansion från statens sida och denna tendens är farlig, så borde detta medföra att man ställde sig ytterligt tveksam, då det gällde att utvidga statens och framför allt regeringens maktutrymme. Det torde vara ställt utom allt tvivel att den nu föreslagna räntelagen kommer att medföra en detaljreglering på det ekonomiska området, därest lagen i fråga skall kunna tillämpas någorlunda effektivt.

Lag om räntereglering.

En förutvarande redaktör för den socialdemokratiska tidskriften *Tiden* har i ett mycket skarpt uttalande mot ränteregleringen framhållit följande: »Det förefaller inte vara mycket mer att säga om denna skrivelse, ty att i enskildheterna granska ett alldeles opåskallat förslag vore att använda tiden illa. Därför kan det räcka med en hänvisning till att de invändningar mot regleringsväsendet, som föranlett regeringen att — med finansplanens ord — 'söka komma bort från detaljregleringarna och i stället anlita generella metoder', med särskild styrka kan riktas mot ingrepp i penningmarknadens känsliga mekanism.»

Jag kan här åberopa ytterligare ett vittne, som jag antar att bankoutskottets ärade ordförande kommer att godkänna. Det är redaktör Frans Severin, som i en relativt kritisk ledare av den 18 september i *Aftontidningen* framhöll, att det torde ifrågasättas om icke det förmånligaste vore att denna lag icke kom till användning. Denna synpunkt har herr Severin också framfört här i dag, men i den av mig här åberopade ledaren i *AT* fortsatte han med följande: »ty en sådan detaljreglering över hela den ekonomiska verksamhetens område, som ligger innesluten i förslaget, skulle helt säkert bli ganska svår att handha utan friktioner.»

Man kan från dessa utgångspunkter fråga, om det då finns någon anledning för riksdagen att frånhända sig beslutanderätten i denna så viktiga fråga.

När det gäller de fullmaktslagar, som vi tidigare ha beslutat, har det — såvitt jag kan minnas — alltid sagts ifrån att lagarna i fråga endast skulle få tillämpas vid krig eller krigsfara eller utomordentliga av krig föranledda förhållanden. Det enda undantag från denna regel som jag för min del lyckats uppleta är lagen angående bankaktiebolags kassareserver. I den lagen har emellertid den ifrågavarande formuleringen gjorts på följande sätt: »I den mån så-

dant med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt, må Konungen» etc.

Den fjärde lagrådsledamoten, den som inte helt ville tillstyrka förslaget, förordade att man i rättssäkerhetens intresse åtminstone skulle tillfoga några ord om att lagen skulle träda i kraft endast då det »på grund av särskilda omständigheter prövas oundgängligen nödigt». Men inte ens detta ville finansministern gå med på. Det har förut nämnts att finansministern inte heller ville föreskriva, att bankofullmäktige skulle behöva höra riksgäldsfullmäktige eller tillsynsmyndigheten över bankväsendet, innan lagen skulle sättas i kraft. Finansministern säger där, ganska typiskt, följande: »Ett remissförfarande medför alltid en viss tidsutdräkt.»

Om det här gäller att införa en fullmaktslagstiftning av alldeles ny karaktär, med alla de risker som en sådan lagstiftning innebär, borde det finnas alldeles utomordentligt starka skäl för dess genomförande. Men finansministern har, som jag förut nämnde, reducerat värdet av denna lagstiftning avsevärt, när han framhåller att kreditpolitiken intar »en viktig men därför icke ledande plats» och att denna räntereglering endast är subsidiär i förhållande till de kreditpolitiska åtgärderna. Man måste då fråga sig: Är läget verkligen sådant att riksdagen nu bör fatta beslut om en sådan lag?

Herr talman! Jag vill inte upprepa de argument som ha framförts, bl. a. av herr Schmidt. Jag skall bara ta upp ytterligare en huvudinvändning mot själva lagförslaget. Utskottsmajoriteten säger, att man inom utskottet hyst tveksamhet »huruvida fullmaktslagstiftningen även skulle behöva innefatta befogenhet att förordna om lägsta inlåningsränta». Det är förstaeligt att man inom utskottet varit tveksam beträffande en minimiinlåningsränta. Så vitt jag kan förstå är denna bestämmelse inte av någon penningpolitisk betydelse.

Lag om räntereglering.

Däremot kan den ha utomordentlig betydelse ur andra synpunkter. Det innebär att ett arbetsutskott inom riksbanksfullmäktige får makt att avväga räntemarginalen.

Kooperativa förbundet har i sitt remissutlåtande sagt, att man »finner det anmärkningsvärt, att i fullmäktiges skrivelse ingen närmare motivering lämnats för införandet av en dylik kontroll av räntemarginalerna». Och tillsynsmyndigheten över bankväsendet, bank- och fondinspektionen, anför i sitt uttalande: »Räntemarginalproblemet har i fullmäktiges skrivelse ej ens berörts; inga som helst riktlinjer — utöver de penningpolitiska — meddelas till vägledning vid bestämmandet av inlånings- eller utlåningsräntans storlek; förslaget giver i princip riksbanken full frihet att i penningpolitiska syften krympa eller vidga bankernas marginaler utan hänsyn till om åtgärden är skälig eller ens försvarlig ur lönsamhetens synpunkt.»

Jag måste här ställa en direkt fråga till bankoutskottets värderade ordförande: Vad är egentligen anledningen till att man i denna lag har infört en bestämmelse om minimiränta vid inlåningen? Man uttalar sig mycket svävande i majoritetens utlåtande. »Utskottet har emellertid funnit», säger man, »att ett slopande av nämnda befogenhet skulle kunna leda till risker för uppkomsten av förskjutningar mellan de av olika kreditinstitut tillämpade räntesatserna, som det ur allmän synpunkt synes angeläget att förhindra.» Det vore mycket intressant att få en något närmare utredning av vad som ligger bakom denna mycket rebusartade motivering för att man i lagförslaget för in en bestämmelse, som kan ha en så vittgående innebörd.

Till sist, herr talman, vill jag citera ur ett remissutlåtande, som jag också vet att finansministern inte är så förfärligt förtjust i för närvarande, nämligen det sammanfattande omdöme som

Kooperativa förbundets styrelse gör när det gäller denna lag. Man säger så här: »Enbart den allmänna granskning, som styrelsen på grund av den utomordentligt knappt tillmätta remisstiden kunnat ägna bankofullmäktiges framställning, ger enligt styrelsens mening vid handen, att förslaget icke vare sig i fråga om dess motivering, dess reala innehåll eller dess lagtekniska utformning är sådant att det kan läggas till grund för ett förslag till riksdagen om en fullmaktslagstiftning i penningpolitiskt syfte.»

Nu ansågs i alla fall från regeringens sida att framställningen var sådan, att den kunde läggas till grund för ett förslag, och detta förslag har också framlagts. Ett liknande förslag framkom i Holland nyligen, ett förslag som skulle ge Nederlandsche Bank mycket stora befogenheter över kreditväsendet och som också inkluderade en bestämmelse om räntereglering. Jag har i dag fått upplysning om att lagen godtogs, men att man i parlamentet strök hela frågan om räntereglering. Jag vill, herr talman, sluta med att uttrycka den förhoppningen, att andra kammaren i dag skall fatta samma beslut.

Herr HANSSON i Önnarp: Herr talman! Enligt departementschefens uttryckliga åsikt, framförd i propositionen, är detta lagförslags främsta uppgift att bilda ett fast underlag för frivilliga överenskommelser med kreditinstituten om en kreditbegränsning inom lågräntepolitikens ram.

En räntehöjning inom måttliga gränser anser utskottet i dagens läge icke kunna betraktas som en faktor av självständig betydelse för kreditbegränsning, utan den får ses som en konsekvens av den direkta kreditåtstramningen. Men visst är det självklart att en sådan kreditåtstramning, driven till kanske den gräns, dit den måste drivas för att nå det syfte den avser att

Lag om räntereglering.

tjäna, kan påverka räntenivån i stegrande riktning.

Enligt min mening är det inte otänkbart utan snarare troligt, att åtstramningen måste bli av sådan omfattning att en viss ränteglidning på kort sikt får accepteras. I ett sådant läge kan det ha sitt värde att ha en viss kontroll över att inte räntestegringen blir av en omotiverad storleksordning. Ingen av förespråkarna för en omedelbar räntestegring som ett av de allra effektivaste medlen vid inflationens bekämpande har, åtminstone inte öppet, framhållit önskvärdheten av ett frångående av lågräntepolitiken.

Alla synas vara eniga om och erkänna, att det är betydelsefullt med en fast eller en inom måttliga gränser rörlig ränta. Varken utskottet eller reservanterna ställa sig främmande för tanken att läget kan utvecklas så, att en räntehöjning kan bli nödvändig. Men skillnaden ligger däri att man bedömer förutsättningarna för en sådan litet olika. Enighet synes råda om att vissa andra investeringsbegränsande åtgärder kunna bli nödvändiga. Och det är ju riktigt som det här har framhållits, bl. a. av den ärade utskottsordföranden både i hans första inlägg och i hans replik, att man inom oppositionen bedömer räntan som ett komplement till vissa regleringsåtgärder.

Jag vill inte gå så långt att jag påstår att detta är något alldeles nytt påfund, men förhållandet framstår dock i dag något tydligare än det gjort tidigare. Oppositionen har inte nu tillmätt räntan samma avgörande betydelse som tidigare; åtminstone har man haft en viss rätt att dra denna slutsats av framför allt resonemanget utanför riksdagen. Allmänheten har vid många tillfällen delgivits den uppfattningen, att vattendelaren gick just här: räntehöjning eller icke räntehöjning.

Är man emellertid villig att acceptera ett visst mått av regleringar, särskilt

när man därtill uttryckligt säger att inom ramen för sådana regleringar behöver man inte gå med på en räntehöjning så stor, som den skulle bli utan dessa, då skall man nog stämma ner tonen en smula i sin allmänna kritik av regleringar i ett läge som är svårt att bemästra.

Man kan sammanfattningsvis säga, att oppositionen här i dag och i sin reservation till ganska betydande del har frångått sin ståndpunkt att betrakta räntan som ett av de väsentligaste medlen i kampen mot inflationen och mera framhåvt den som ett medel bland många andra. Man kan kanske också säga att linjerna börja klarna och att motsättningarna mer och mer krympa samman. En tämligen meningslös diskussion om vilken räntenivå som är den riktiga bör avlösas av ett handlande, som tar sikte på penningvärdets bevarande. Skulle det inte räcka med de åtgärder som kunna inrymmas under en oförändrad räntesats, går det naturligtvis inte att stanna på halva vägen. Om utvecklingen skulle gå dithän att vi ställas i en situation, där vi ha att välja mellan å ena sidan en ytterligare skärpt kreditåtstramning, med en viss kortsiktig räntestegring som följd, och å andra sidan att till varje pris fullfölja en fast räntepolitik med ett fortsatt penningvärdefall som följdverkan, bör ett sådant val inte vara så svårt att träffa.

När man lyssnat till kritiken mot detta lagförslag tror jag man mycket lätt kunnat få intryck av att den skjuter ganska betydligt över målet. Herr Gustafson i Göteborg refererade till vissa remissyttranden. Han gjorde samtidigt en antydning om att herr Severin, utskottets ordförande, inte skulle ha riktigt fattat innebörden i reservanternas sätt att uttrycka sig. I det sammanhanget skulle jag också till herr Gustafson vilja säga, att han väl ändå inte kan begära att jag skulle i utskottet inta en

Lag om räntereglering.

från majoriteten avvikande mening och exempelvis använda herr Hedlunds yttrande som underlag för detta. Det heter där, att »herr Hedlund förklarade sig instämma i vad herrar Gränebo och Kristensson anfört utom så till vida, att han ansåge, att förhållandena på kreditmarknaden hastigt kunde ändras och att det därför vore lämpligt att lagförslaget bleve föremål för beredning och beslut för att vid behov snabbt kunna tagas i anspråk».

Man måste väl vara mer än vanligt lyhörd för att kunna utläsa någon väsentlig skillnad mellan den mening, som kommer till tals i ett sådant yttrande, och den som utskottsmajoriteten företräder. Herr Gustafson i Göteborg citerade också något av vad jordbrukskreditkassan anfört i sitt utlåtande. Den har emellertid inte heller gått på ett sådant markerat avslagsyrkande, som herr Gustafson ville göra gällande. Kassen hade inte några principiella invändningar emot förslaget i och för sig men menade, att det kanske borde underställas riksdagens behandling och beslut innan det genomfördes. Skillnaden mellan ett sådant uttalande och det tillvägagångssätt som förekommer i dagens läge är väl inte heller så värst stor. Lantbruksförbundet har för sin del framhållit åtskilligt som herr Gustafson glömt att nämna. Man påpekar bl. a. vad en räntehöjning skulle betyda för jordbrukskalkylen — man nämner en utgiftspost på mellan 80 och 90 miljoner kronor.

När man bedömer vårt ekonomiska läge och de åtgärder, som behöva vidtagas för att nå fram till en eftersträvd bättre balans, sväva alla något på målet. Ingen är riktigt säker och vågar med bestämdhet rekommendera en viss åtgärd, ett visst program och säga: Detta är det absolut riktiga. När man har ansett räntan vara det effektivaste medlet att bekämpa inflationen och stöder sig på vissa faktiska resultat från tidi-

gare tillfällen, bortser man från den förändring av strukturen som samhället undergått framför allt under de senaste 20 åren. Om en räntehöjning i dag av kanske ganska kraftig natur skulle genomföras, betydde ju det att det Organisations-Sverige vi ha i dag skulle gå vägen över just de olika organ och olika intressegrupper, som drabbades av en räntehöjning, för att skaffa sig kompensation, vilket säkerligen skulle komma att medföra helt andra konsekvenser än man kanske vill vidkännas på det hållet — med »det hållet» menar jag då dem som betrakta en viss räntestegring som det härvidlag väsentliga medlet.

Till herr von Seth skulle jag vilja genmäla, när han yttrade att detta lagförslag var något av en blomma, som ytterligare skulle komma att öka den redan rika floran på regleringarnas område. att högern är väl — om man får tyda denna gemensamma reservation från högern och folktopartiet på det sättet — ändå redo att svälja en hel del regleringar, utom just denna räntereglering.

Jag skall gärna erkänna att den kan få vissa konsekvenser, som man kanske inte i dag kan överblicka, och att den är något av ett experiment. Men att inte reservanterna varit helt oemottagliga för det resonemang som fördes i utskottet finner jag av deras sätt att uttrycka sig. I höger-, respektive folktopartimotionen använder man uttrycken »omstörtande» och »vådliga» om detta lagförslag, men i reservationen har man mildrat det till »betänkliga» och »farliga».

Jag tror att man inte skall förbise vad jag började med att påpeka, nämligen att lagens främsta uppgift är att bilda ett underlag för frivilliga överenskommelser. Man skall nog inte heller göra sig skyldig till allt för många olycksprofetior om vilka följderna av denna lag skola bli, ty sådana ha vi i

Lag om räntereglering.

andra sammanhang fått höra tidigare, men dess bättre ha de inte blivit besannade.

Jag vill härmed, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (kort genmäle): Herr talman! Jag förstår givetvis att det skulle vara besvärligt för herr Hansson i Önnarp att åstadkomma en argumentering i denna fråga, men att han skulle ha så ont om argument att han skulle behöva upprepa och bygga sin framställning på argument, som i den tidigare debatten visat sig vara fullständigt felaktiga, trodde jag ändå verkligen inte.

Bankoutskottets värderade ordförande påstod att här hade skett en åsiktsförändring från reservanternas sida när det gällde frågan, hur man skulle kunna bevara penningvärdet; vi hade i våras sagt att räntan är det enda medlet, och nu skulle vi säga, att parallellt härmed kunna även vissa andra åtgärder vidtagas. Det klarlades genom de citat jag gjorde ur de båda utlåtandena, att vi härvidlag alltjämt stå på precis samma linje. Att herr Hansson i Önnarp fortfar att upprepa dylika påståenden verkar därför mycket förvånande.

När jag sade att det i och för sig inte varit orimligt alls, om kammaren avslagit detta lagförslag, stödde jag mitt uttalande därpå att det från så många remissinstansers sida sagts ifrån, att detta förslag är ofullständigt utrett. Herr Hansson kunde inte heller förneka att remissinstanserna Sveriges lantbruksförbund och RLF framhållit, att förslaget är otillräckligt utrett och att lagen inte skulle kunna sättas i kraft utan att riksdagen efter närmare prövning fått ta ställning till den. I styrelserna för dessa remissinstanser sitta flera framstående medlemmar av denna kammare från bondeförbundet, varför jag måste fråga mig om det är herr

Hansson i Önnarp, som här representerar bondeförbundets linje, eller om det är herr Johnsson i Skoglösa eller herr Adolfsson eller herr Vigelsbo eller herr Ryberg, som avstyrkt förslaget i riksgäldsfullmäktige, eller om det är några av styrelseledamöterna i Sveriges lantbruksförbund. Det vore intressant att få klarhet i den frågan.

Herr Hansson i Önnarp sade vidare, att eftersom reservanternas nu äro villiga att godkänna vissa regleringar, förstår han inte att vi skulle vara motståndare till ännu en reglering. Det är just därför att vi veta, att reglering lätt föder reglering, som vi inte gärna vilja komma in på det slentrianmässiga tänkesättet att har man godkänt den ena kan man också godkänna den andra.

Herr HANSSON i Önnarp (kort genmäle): Herr talman! Det är visst inte så, att jag skulle vara mer fattig på argument än vad herr Gustafson i Göteborg trodde. Jag ansåg nämligen inte herr Gustafsons i Göteborg förklaring rörande den åsiktsförändring, som herr Severin pekade på, vara till fyllest, därför att jag tycker, att den inte alls står i samstämmighet med det resonemang, som i dessa dagar föres från folkpartiets sida ute i agitationen. Jag vill ha klart besked, herr Gustafson, huruvida ni inte äro så stora motståndare till regleringsökonomien som ni ha velat göra gällande ute i agitationen. Och anse ni nu inte räntan vara ett sådant väsentligt medel i kampen mot inflationen som ni velat göra gällande, då är skillnaden mellan utskottets och reservanternas ställningstaganden betydligt mindre än vad den här framställts vara.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (kort genmäle): Herr talman! Jag förstår, att herr Hansson i Önnarp har ett visst behov av att göra gällande, att skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkter inte är så stor. Men det är dock fråga om, herr

Lag om räntereglering.

Hansson i Önnarp, att majoriteten förordar införandet av en fullmaktslagstiftning, under det att reservanterna gå emot detta, och det skulle jag för min del anse vara en relativt betydande skillnad.

Herr Hansson i Önnarp sade, att han inte kan godkänna den förklaring som jag givit om att det inte har skett någon åsiktsförändring sedan i våras från folkpartiets och högerns sida. Jag skulle inom parentes vilja säga, att det kanske är litet oförsiktigt av herr Hansson i Önnarp att i dagens läge börja tala om åsiktsförändringar. Herr Hansson i Önnarp säger alltså, att han inte kan godkänna den bevisning, som här lagts fram genom citat ur de två bankoutskottsutlåtanden det var fråga om. Då måste jag verkligen fråga herr Hansson i Önnarp: På vilka punkter är det som Ni inte kan godkänna förklaringen?

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag skall bara säga några ord om den åsiktsförändring, som här har diskuterats av herrar Gustafson i Göteborg och Hansson i Önnarp och mig själv. Jag sade i mitt förra anförande, att det är fråga om en rangordning mellan de olika medlen. I det tidigare utlåtande, som herr Gustafson i Göteborg citerade, framställdes budgetens överbalansering i reservationen såsom ett medel, men det sades, att budgetens överbalansering ägde betydelse endast under förutsättning av en kreditåtstramning, som framkallade en tillräckligt hög ränta. Budgetbalanseringen ägde alltså ingen självständig betydelse, utan det som ägde självständig betydelse var räntestegringen. Sedan kunde man för all del komplettera denna med budgetbalansering.

I det nu föreliggande utlåtandet talas det däremot om att bland annat en överbalansering av budgeten kan ske *parallellt* med användande av de penning- och kreditpolitiska medlen. Detta

är ju en väsentlig förändring — det är alltså fråga om en parallellitet, en likvärdighet. Reservanterna säga, att »parallellt med de penning- och kreditpolitiska medlen böra i nuvarande labila läge tillämpas åtgärder även av annat slag, exempelvis en väl avvägd överbalansering av budgeten, uppmuntrande av det frivilliga sparandet och tillfälliga investeringsbegränsande åtgärder». Jag vet inte om det är investeringsavgifter som åsyftas, men det måste väl vara någonting i den stilen. Och i fortsättningen heter det, att »sådana åtgärder äro värdefulla även ur den synpunkten att kreditåtstramningen med deras hjälp ej behöver medföra en så stor räntehöjning som eljest».

Alltså måste man med dessa åtgärder kunna vinna en sådan kreditåtstramning, att man inte behöver höja räntan. I vårens utlåtande var räntan det primära, och endast under förutsättning att man höjde räntan ägde budgetens överbalansering och de andra åtgärderna betydelse. Det är denna skillnad i förhållande till reservanternas nu gjorda uttalande som jag påpekat och som faktiskt föreligger — till min tillfredsställelse, vill jag säga.

Herr HANSSON i Önnarp (kort genmäle): Herr talman! Jag vill till herr Gustafson i Göteborg säga, att om han granskar remissutlåtandena ordentligt, skall han finna, att den överväldigande majoriteten är överens om att en kreditåtstramning är nödvändig. Då kan man säga: På vilket sätt skall denna kreditåtstramning genomföras? Skall den genomföras under en fri ränteutveckling, eller skall den ske under en kontrollerad ränteutveckling? När nu reservanterna ha uttalat sig för en lågräntepolitik, så har man svårt att förstå, hur man på lång sikt skall kunna genomföra denna politik tillsammans med kreditåtstramningen utan att ha en viss möjlighet till kontroll.

Lag om räntereglering.

Herr OHLIN: Herr talman! Får jag börja med ett par observationer med anledning av vad bankoutsrottets ärade ordförande här har anfört. Han sade, att den väsentliga källan till inflationen under senare år har varit de internationella förhållandena. Herr Severin menade, att vare sig vi hade fört den ena penningpolitiken eller den andra, så skulle det inte ha haft någon större inverkan.

Jag måste säga, att en sådan maktlöshetsförklaring från ordföranden i det utskott, som särskilt har att se till att riksbanken gör vad den kan för att försvaret av penningvärdet verkligen får en central ställning i vår politik, är mycket, mycket beklaglig. Menar verkligen herr Severin, att vi under senare år inte skulle ha haft någon möjlighet att påverka utvecklingen här i landet även i prishänseende, om vi t. ex. från 1946 hade målmedvetet inriktat vår politik på att försöka dämpa överkonjunkturen och få en lagom hög konjunktur?

När jag hörde bankoutsrottets ordförande, sade jag mig, att det är tydligen synd att bankoutsrottet berövats de där pensionsfrågorna, som förut upptogo större delen av utskottets tid. Det är tydligen frågor av den arten som utskottets ordförande anser att utskottet kan utöva något inflytande på, och det kan ju inte bestridas. Men nog vore det väl ändå anledning att herr Severin en gång till övervägde, om inte den penningpolitik och den ekonomiska politik som föras här i landet ha ett väsentligt inflytande på utvecklingen. I annat fall skulle vi ju kunna lägga ned alla dessa debatter och dra in hela bankoutsrottet och åtskilligt annat till.

Herr Severin sade för en stund sedan, att i våras hade oppositionen den inställningen, att räntan var det primära, men nu har den kommit över till kreditåtstramningen såsom varande en jämställd faktor. Jag skall inte, herr talman, ge mig in på någon textförklaring av utskottsutlåtandena. Men jag

tror mig väl ändå kunna hävda — detta sagt med all blygsamhet — att jag ända från början av dessa diskussioner i varje sammanhang har framhållit just kreditåtstramningens primära ställning och att frågan om räntevariation har fått ses ur den synpunkten att man, om man inte tillåter en viss räntevariation, har svårt att på ett naturligt sätt få till stånd en kreditåtstramning. Nog är det väl rätt överraskande att man nu plötsligt skall få höra, att det är räntevariationen som man förut har fäst huvudvikten vid, samtidigt som det för någon månad sedan sagts precis tvärtom från regeringspartiet, nämligen att nu har folkpartiet gått över till att fästa så stor vikt vid räntan. Jag föreslår att herrarna Severin och Sköld, eller skall jag säga Sköld och Severin, träffas och överväga, huruvida folkpartiet fäster större eller mindre vikt vid räntan. Ty båda påståendena kunna ju ändå inte vara riktiga.

När jag ser att statsministern befinner sig i kammaren, vill jag begagna detta första tillfälle jag har att beröra en för vår ekonomiska politik mycket viktig fråga, som äger ett ytterst intimt samband med de problem, vilka diskuteras här i dag, även om den inte — på goda grunder, vill jag säga — blivit diskuterad i utskottsutlåtandet. Finansministern har vid olika tillfällen betonat, liksom man gör i utskottsutlåtandet, att den svenska konjunkturen är mycket splittrad. Detta gäller i hög grad även exportkonjunkturen, det gäller de olika exporterande industrierna, och det gäller övriga exporterande näringar. Därför blev det naturligtvis en mycket, mycket stor överraskning, när statsministern i ett tal för en tio dagar sedan plötsligt kastade ut tanken, att det kunde vara lämpligt att man med anledning av konjunkturvinster tillgrep *generella* exportavgifter. (Jag utgår från det referat som har kommit.) Det är väl alldeles klart att statsministerns tanke var, om man vågar tolka

Lag om räntereglering.

den, att generella exportavgifter skulle användas inte bara för att dra in vissa konjunkturvinster utan också för att verka dämpande på pristrycket utifrån.

Jag tror inte jag överdriver om jag säger, att det är bra länge sedan en statsministers uttalande har väckt så mycken förvåning i vida kretsar. Ty alla ha, som jag nyss nämnde, varit överens om att konjunkturen är så splittrad, att det på många håll ingalunda finns några konjunkturvinster, medan de finnas på en del håll inom vissa råvaruproducerande näringar, ingalunda endast inom skogsindustrien. Att då tillämpa en *generell* exportavgift måste framstå som ytterst märkligt och olämpligt.

Det har under senare år gjorts allvarliga försök från näringslivet att med betydande uppoffringar upparbeta en export på olika håll, t. ex. på Förenta staterna för att öka våra knappa dollartillgångar. Om man i detta läge skulle införa generella exportavgifter, skulle det i många fall betyda, att dessa strävanden fingo en dödsstöt. Kan detta verkligen vara lämpligt? Ingenting tyder för närvarande, såvitt man kan se, på att kostnadsstegringen t. ex. i Förenta staterna skulle procentuellt bli större än i Sverige under de kommande åren, och man kan därför ingalunda basera någon politik på ett sådant förmodande, även om framtiden alltid är oviss.

Med hänsyn till den handelspolitik, som Sverige har biträtt och som har gått ut på att skapa någorlunda gynnsamma förutsättningar för den internationella handeln, framstår det, tror jag, såsom någonting ytterst betänkligt, om man skulle tillgripa generella exportavgifter. Jag tror att Sverige skulle riskera att helt kompromettera sin handelspolitiska position på ett sätt, som skulle medföra allvarliga olägenheter för vårt land.

Det finns även andra skäl som skulle

kunna anföras för att allmänna exportavgifter svårligen kunna smidigt anpassas efter lägets förändringar. Jag hoppas, att statsministern vill begagna detta första tillfälle att lägga denna fråga till rätta och förklara, att han har blivit missförstådd och att det som han verkligen uttalade var någonting annat än det som stod i referatet. Jag tror, att ett snabbt tillrättsläggande skulle vara ägnat att hos det svenska näringslivet och hela svenska folket medföra en minskad oro och därigenom avlägsna den belastning, som uppkommit efter statsministerns uttalande. Det är här inte fråga om huruvida man vill lägga en större eller mindre börda på de konjunkturvinster, som finnas, eller inte. Den frågan lämnar jag helt å sido — den få vi diskutera i annat sammanhang. Vad jag vill framhålla är, att tanken på generella exportavgifter förefaller ytterst litet motiverad och att den har framkallat allvarlig och berättigad oro.

Vad beträffar finansministerns ställning i räntefrågan så skall jag inte uppehålla mig vid statsrådets många uttalanden, i och för sig intressanta. Jag vill bara peka på ett. Finansministern säger, enligt vad som redovisas nederst på s. 13 i utskottsutlåtandet, följande: »I dagens läge framstå nackdelarna av en räntehöjning såsom större än fördelarna därav. Ett konstaterande av detta förhållande innebär icke, att man avvisar tanken på en på kortare sikt rörlig ränta.»

Säg, vad betyder detta med »en på kortare sikt rörlig ränta» som ett led i vad som faktiskt är ett räntestabiliseringsprogram? Om finansministern hade sagt »på längre sikt» eller »inom en mera avlägsen framtid» skulle jag möjligen kunnat förstå det, om än inte ansluta mig till tanken. Men vad betyder »en på kortare sikt rörlig ränta», ett uttalande som kastas in i ett resone-mang, vilket till 99 procent utgör en motivering varför man *inte* skall ha en

Lag om räntereglering.

rörlig ränta i nuvarande läge? Jag tror att finansministerns uttalande kan komma att försvåra den politik, som finansministern önskar förd. Jag tror också att detta uttalandes tillkomst är ett uttryck för hur pass svårt det är att å ena sidan förorda den politik, som regeringen önskar föra, och å andra sidan behålla handlingsfriheten, så att man inte om ett halvår tvingas föra en politik, som man inte har täckning för i några brasklappar för närvarande. Därför kastar man in sådana här brasklappar.

Jag kan, herr talman, inte låta bli att peka på en sak i samband med finansministerns och utskottets godkännande av bankofullmäktiges majoritetsuttalande. Den ståndpunkt som bankofullmäktige inta är i korthet den, att om man har en alldeles speciell grad av stramhet på penning- och kapitalmarknaden, så kan man hålla en stabil räntenivå. Men om man har litet mer stramhet på penning- och kapitalmarknaden, kommer räntan att stiga och stiga och stiga mer eller mindre i det oändliga. Det behövs alltså bara litet stramhet över jämviktsläget, så måste räntan bli 4, 5, 6, 7 procent. Om man har en litet större lätthet än det där precisa läget, som möjliggör en stabil räntenivå, så blir slutsatsen av bankofullmäktiges ståndpunkt, att räntan måste sjunka och sjunka och sjunka, jag vet inte hur långt, kanske ner mot noll.

Detta är en ny och kanske revolutionerande teori för räntebildningen. Jag har diskuterat den med åtskilliga, så det är inte bara på min egen läskonst jag baserar omdömet — den är kanske inte tillräcklig, det vill jag gärna erkänna — men jag har gjort kollationeringar med personer, som haft med detta att göra. Det har givit vid handen, att min tolkning såvitt jag förstår är riktig. Slutsatsen av detta måste ju bli, att man egentligen inte kan göra någon kreditåtstramning alls, utan att

räntan befinner sig i rörelse uppåt. Man kan bara ha ett visst stadium av kreditåtstramning, och vill man inte ha precis bara det, x grader av kreditåtstramning, så är man tvungen att tillgripa utvägen med en räntereglering.

Det är alltså en lag av föreslagen art som man skulle vara tvungen att tillämpa. Gör man inte det — och finansministern talar om att det skulle ske endast under speciella förutsättningar — så måste man enligt teorin i fråga avstå från någon egentlig kreditåtstramning. Finansministern kan ju läsa referatet av bankofullmäktiges yttrande på s. 12, nedom mitten, i propositionen. Såvitt jag kan förstå, är detta en ganska absurd framställning. Men tyvärr är det den som har varit en väsentlig del av motiveringen för att riksbanksfullmäktige över huvud taget lagt fram detta förslag.

En annan invändning, som jag vill komma med, är den: Man säger, att det här endast gäller en priskontroll på räntan, och när man har priskontroll på varor, varför skall man då inte ha det på räntan? Men, herr talman, vi ha ju en riksbank, glömmer man verkligen bort det? Vi ha inte ett affärsbankssystem, som bestämmer räntorna och sätter dem efter sina egna önskemål, så att man på något sätt måste inskrida, utan vi ha ju en riksbank, som utövar ett mycket viktigt inflytande på räntenivåns höjd, fastän inte genom att ingripa så där i detalj på varje räntesats utan genom att påverka själva nivån. Det är därför bland annat — det finns även andra skäl som herr Schmidt och andra voro inne på — som parallellen mellan pris- och räntekontroll är så missvisande.

Med den uppfattning, som vi på vårt håll företräda, är prisstabiliseringen betydligt mycket viktigare än räntestabiliseringen. Att vi nu anse oss böra förorda, att räntevariationer få spela något större roll än vi ansågo för några år sedan, beror ej på någon åsiktsföränd-

Lag om räntereglering.

ring i och för sig utan på att man nu har ett annat läge. När man å ena sidan har en internationell konjunktur av det slag vi känna och å andra sidan fått en inflationsutveckling så hård som under det senaste året, då är det alldeles klart att det behöves en hårdare penningpolitik än vad som kanske räckte för några år sedan.

För övrigt, herr talman, när man talar om räntestegring, kanske jag får göra ett påpekande, som egentligen borde framföras varje gång man diskuterar räntan under inflationstider. Det är att den person, som lånar ut pengar t. ex. mot 3,5 procents ränta under en tid då prisnivån stiger med 3,5 procent om året, får egentligen ingen ränta alls; han får bara nöjet att betala skatt på räntan och i den mån han gör det förlorar han. Får han 3,5 procents ränta skattefritt, då prisnivån stiger lika mycket, är i verkligheten den reala räntan noll. Nu känna vi till, att priserna under året stigit mer än med 3,5 procent. Därför får man säga att om en ränta på 3,5 procent i ett läge, då man räknade med stabila priser eller blott tillfälliga prishöjningar, framstod såsom rimlig, så är däremot 3,5 procents ränta i ett läge, då priserna stigit icke bara med 3,5 procent utan med det dubbla upp till det femdubbla per år, en mycket lägre ränta. Det är ordets makt över tanken, när man talar om räntehöjning — som jag erkänner att vi alla göra — när man i verkligheten kan säga, att räntan under det senaste året här i landet varit starkt negativ, varit lägre än under kanske någon annan tid av vår moderna ekonomiska historia med undantag möjligen för ett år under det första världskriget. Nog bör man beakta detta en liten smula, innan man talar alltför onyanserat om räntehöjning.

Beträffande skälen mot denna lag hänvisar jag i huvudsak till vad herrar Schmidt och Gustafson i Göteborg

anförde och skall icke upprepa det. Men när utskottet säger, att det kan finnas tillstånd, då man kan behöva använda ränteförändringar, saknar jag för min del där en motivering, varför ej ett sådant tillstånd föreligger nu. Utskottet faller tillbaka på ett uttalande, som är nästan lika svårtolkat som finansministerns nyssnämnda, där man talar om räntehöjningens självständiga betydelse. Men det är icke så mycket fråga om den självständiga betydelsen, utan det är fråga om den samlade betydelsen av en kreditåtstramning och en viss nominell räntehöjning. Att försöka på något sätt skilja ut kreditåtstramningen från räntehöjningen är ett förfaringsätt, som man på vårt håll anser icke vara praktiskt möjligt. Det återstår för utskottets talesmän att kunna påvisa, att det i praktiken är möjligt att göra en sådan skilsmässa.

Utskottets ärade ordförande sade för en stund sedan, att oppositionen ansåg, att räntan skulle finna sitt eget läge. Får jag peka på bara detta, att vi från vårt håll många gånger betonat, att det behövs en aktiv riksbankspolitik och att det därför ej är fråga om att lämna räntan helt fri att finna sitt eget läge utan att det är fråga om en räntepolitik inom de gränser, som sätts av att man önskar behålla en stramhet på ränte- och kapitalmarknaden som motsvarar läget? Därför vill man varken ha en fastlåsning av räntan eller en sådan fullt fri räntebildning, bestämd av krafternas fria spel. Nog tycker jag, att herr Severin, som jag känner som en utomordentligt kunnig och av dessa problem intresserad man, skulle kunna se distinktionen, att det finns icke bara två möjligheter: räntans fastlåsning eller dess lossläppande hur som helst, utan det finns en möjlighet däremellan: en målmedveten penningpolitik med ränterörlighet inom de gränser som sätts av nyssnämnda förhållanden.

Lag om räntereglering.

När herr Severin säger, att räntehöjning visat sig vara en icke vidare effektiv åtgärd under senare år, vill jag peka på att om man låter en viss kreditpolitik ingå som led i en politik, som totaliter är otillräcklig, får man inflation. Det kan vara svårt att undgå det. Men om man däremot åstadkommer att politiken blir tillräcklig totaliter genom att man använder penningpolitiken mera än i ett visst annat, tidigare tillstånd, så blir därigenom effekten en helt annan. Man kan säga: Är det verkligen penningpolitiken som har gjort det? Det är att tvista om påvens skägg. Det som gör det är att den samlade politiken blir *tillräcklig*. Erfarenheten stöder onekligen uppfattningen, att det ej varit möjligt för regeringen att få en sammanlagt tillräcklig politik utan att penning- och kreditpolitiken får spela större roll än hittills. Därför är hela detta resonemang om att penning- och kreditpolitiken isolerad icke gör någon revolution tämligen missvisande.

Om herr Severin och några kamrater å ena sidan samt jag och mina vänner å andra sidan sutte och gungade bräde, kunde det hända att herr Severin och hans sida vägde över men att, om vi satte en mycket lätt person på vår sida ytterligare, så vägde brädet över på vår sida. Då skall man icke bli överraskad och säga, att det var konstigt, att han, som är så lätt, kunde få brädet att svänga. Det är bara den lilla gränseffekten, som blir avgörande för om man uppnår det önskade resultatet eller ej.

Låt mig till sist, herr talman, komma med några avslutande allmänna reflexioner!

För hela den samhällsekonomiska politiken, för möjligheterna att uppnå de resultat vi alla önska, spelar det en avgörande roll att man får ett tillstånd av samhällsekonomisk balans utan vare sig inflation eller deflation i nämnvärd utsträckning, att man allt-

så försöker undgå både överkonjunktur och depression. Gör man ej detta fungera icke många av de vanliga sidorna i vår politik på det sätt som avsetts. Då tvingas staten mer eller mindre motvilligt in på allehanda regleringar och detaljkontroller. Den som vill ha ett samhälle med största möjliga frihet måste anse, att detta är ett utomordentligt starkt skäl för att uppgiften att skapa verklig balans och ett stabilt penningvärde skall tillerkännas en central plats. Även för den, som har en mera socialistiskt färgad tankevärld, borde det väl framstå som ett önskemål av första ordningen, att man skapade ett sådant allmänt ekonomiskt jämviktsläge. Ränte- och kreditpolitiken är ett medel att göra detta. Alla medel äro icke behagliga; det är riktigt, och även den politiken har sina avigsidor. Men jag tror att man kan säga, att den är en smidigare metod än de flesta andra. Den har en central ställning, därför att i sista hand är det dock relationen mellan sparvilja, sparande och investeringar det gäller. Ingen kan säga annat än att kreditförhållandena och ränteförhållandena stå i direkt kontakt såväl med investeringsaktiviteten som med sparaktiviteten. Det är därför på goda grunder som man sedan gammalt tillerkänner denna politik en central ställning.

När vi från vårt håll förorda en aktiv penningpolitik och anse att denna bör få spela en större roll än tidigare, är det därför att vi se den som ett led i ett samlat ekonomiskt program, vars övriga beståndsdelar jag icke skall taga upp tiden med att diskutera. Men det är klart att i dagens aktuella läge är det icke bara fråga om att få vad man kallar viss samhällsekonomisk balans; det är även fråga om att inför den kommande vinterns uppgörelser få till stånd en allmän återhållsamhet i fråga om *de nominella inkomstkraven*, ty i annat fall får man en inflation, som ej gagnar någon grupp.

Lag om räntereglering.

Nu finns ett samband mellan konjunkturläge och inkomstkrav. Men vill man icke åstadkomma verklig arbetslöshet och gå ifrån ett tillstånd av hög och jämn sysselsättning, måste man medgiva, att det tar en väsentlig tid, innan ändringar i konjunkturläget, i den ekonomiska atmosfären få ett mera betydande inflytande. Därför framstår i dagens läge, inför de kommande månaderna frågan om inkomstbildningen såsom en i viss mån självständig fråga, ehuru naturligtvis sammanhängande med den allmänna penning- och konjunkturpolitiken. För mig framstår det som uppenbart, att förutsättningarna för att man där skall kunna uppnå det som önskas måste vara att samförståndsvilja, samhällshänsyn och återhållsamhet icke bara begäras av de stora grupper, som redan ha fått offra genom en sänkt levnadsstandard i år eller genom att avstå från en naturlig standardhöjning, utan att en liknande inställning begäres även av de folkgrupper, som av konjunkturläget blivit gynnade. När jag säger »liknande inställning» menar jag, att detta krav på allmänhänsyn kan med särskild styrka riktas till sådana grupper.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:** Herr talman! Jag måste säga att jag blev ganska överraskad över att i denna debatt om en viktig speciel fråga inom den ekonomiska politiken herr Ohlin ansåg det vara nödvändigt att taga upp en så från debattämnet skild fråga som frågan om exportavgifter och dess påverkan på vårt lands näringsliv. Jag föreställer mig att vi få åtskilliga tillfällen att resonera om dessa ting senare.

Jag har emellertid fått en direkt fråga ställd till mig. Jag var närvarande i kammaren då den ställdes. Jag antar att det skulle betraktas som ohövligt av mig att icke svara. Jag betonar ännu en gång, att den förlängning av debat-

ten, som här sker, icke faller på mitt skuldkonto.

Jag vill erinra om att ingen i remissdebatten den 30 och den 31 oktober med större energi än jag framhöll, just gentemot herr Ohlin, att den nuvarande konjunkturen är starkt splittrad i många hänseenden, att vinsterna äro ytterligt ojämna och att man därför får gå varsamt fram. Jag ville då ha reda på om herr Ohlins frågor beträffande vinstkonjunkturen voro avsedda att uppmuntra löntagarna till långt gående lönekrav eller om han tänkte sig, att man skulle använda sig av vinstkonjunkturen för att öka indragandet till det allmänna av de övernormala vinsterna. På dessa frågor fick jag intet som helst svar vid den tidpunkten. Jag fick den uppfattningen av senare anföranden, att det var det första alternativet, att man ville vinka åt löntagarna med de stora vinsterna för att försvåra en lugn utveckling på inkomstområdet, som låg närmast till hands.

Det är alltså ingenting nytt för mig att vinstkonjunkturen är splittrad. Tvärtom! Jag vidhåller det och hänvisar till protokollet. Det var väl av dem, som deltog i diskussionen, ingen som mera energiskt än jag framhöll dessa ting.

Det var den ena saken jag ville säga. Det andra jag ville säga var, att det är klart att vi äro tacksamma för de inkomster, som exportindustrierna ge det svenska folkhushållet för närvarande. Det finns ingen avoghet mot dem, som skulle locka oss att vidtaga åtgärder, som skulle riskera exportnäringarnas möjligheter att i fortsättningen bidra till en höjning av vårt välstånd.

Men två ting ha inträffat, som jag tror att vi skola notera. Det ena är att Sverige är en kreditgivare i betydande utsträckning tack vare en överexport till en rad länder. Vi äro kreditgivare till Argentina och vi äro i betydande utsträckning kreditgivare till de länder,

Lag om räntereglering.

som samarbeta med oss i den europeiska betalningsunionen. Detta är vinstkonjunkturens baksida. Under förutsättning att vi få ligga ute med dessa krediter en lång tid, blir det icke en ökning av de svenska resurserna, i varje fall icke omedelbart. Jag föreställer mig att det finns inga delade meningar om att det beträffande dessa länder finnes åtminstone anledning till en viss varsamhet, så att icke exporten till dem driver oss upp i ett skenbart välstånd men ger reell vinst endast för en liten grupp av svenska samhällsmedborgare, under det att vår rikedom i övrigt ej ökas.

Den andra omständigheten som vi skola besinna är följande. Jag tror att vi alla kunna vara överens om att om vi vilja dämpa vinstkonjunkturen med generella metoder, så är den minst orättvisa metoden exportavgifter. Herr Ohlin angriper exportavgifterna därför att de drabba orättvist. Omedelbart därefter och utan att märka det tankestrång han gör försvarar han en räntestegring för att dämpa konjunkturen, vilket alltså skulle betyda, att man låte även de för hemmamarknaden arbetande svagt vinstgivande industrierna få en extra belastning. Det rekommenderar samme talare, som anser det vara alldeles katastrofalt att landets statsminister i den situation, om vilken jag nyss givit en antydan, sagt sig överväga tanken på exportavgifter. Jag tror att den allmänna nyorientering, som skett i folkpartiet, kommit det att tänka litet för fort. Jag tror att det vore kloktare att återgå till litet mera lugna tankebanor. Den generella metod vi tillåtit oss antyda drabbar några exportföretag hårt. Det är dock en himmelsvid skillnad mellan de orättvisor, som en räntestegring skulle innebära, och de orättvisor, som till äventyrs äro förknippade med allmänna exportavgifter.

Det tredje jag vill säga är följande. Jag hoppas att kammaren håller mig

räkning för att jag tar det litet lapidriskt och icke ingår i något närmare svaromål. Det tredje är att med generella exportavgifter avsåg jag icke avgifter med den verkan som herr Ohlin fruktar. I förbigående sagt: i dessa ting driver icke statsministern någon särlinje. De ting jag framförde ha noga övervägts inom regeringen. Vi ha icke med detta avsett att få en generell avgift lika stor för alla varor och till alla länder. Vi ha intet intresse att skada dollarexporten. Vi tro fortfarande att det skall gå att undvika detta, även om man använder sig av en politik, som i sig innesluter exportavgifter.

Det fjärde och viktigaste som jag vill säga är emellertid, att i mitt jönköpingstal yttrade jag mig hypotetiskt om exportavgifterna som en möjlighet, om det visar sig, att det ej räcker med vinstkonjunkturbeskattning och att företagarna alltjämt tro på evigt välstånd och evig högkonjunktur — en uppfattning som enligt min mening tyvärr är alltför optimistisk. Jag sade i samma tal, att enligt min mening håller högkonjunkturen beträffande träindustrien på att vända. Samma uppfattning har handelsministern framfört i flera tal. Om denna optimistiska uppfattning fortsätter att driva priser, löner och investeringsviljan uppåt, måste på något sätt vinstkonjunkturen dämpas. Det var vad jag sade. Som ett led i dessa strävanden kan det vara klokt att överväga tillgripande av dessa exportavgifter.

Att då en av dem, som vilja påverka den ekonomiska politiken, utan vidare, utan att undersökningarna äro verkställda och utan att de diskussioner och resonemang som handelsdepartementet för närvarande företager äro slutförda, avisar denna tanke, tycker jag är ganska beklagligt. Jag trodde att man skulle kunna komma fram till ett resultat, som antingen visade att exportavgifterna ej gå att tillämpa som en konjunkturdämpande faktor — då

Lag om räntereglering.

komma de icke — eller som visade att det är ett smidigt vapen, som kan användas för att dämpa ner den enligt vår mening överdrivna konjunkturen. Då trodde jag att denna fråga på det sätt, som brukar ske i den svenska riksdagen, skulle prövas i lugn och ro utan att man på förhand skulle låta sig hejdas av doktrinära ståndpunkter.

Jag hoppas emellertid att den av mig tidigare vitsordade rörligheten — jag säger icke rörigheten utan rörligheten — inom folkpartiets hjärntrust skall fortsätta, så att det till slut, när vi komma med våra överväganden, ändå skall gå att resonera på annat sätt än i den kategoriska form som skett i dag. Det är vad jag vill säga nu. Jag hoppas att kammaren håller mig räkning för att jag icke invecklar mig i en långvarig debatt på denna punkt.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Jag tror inte statsministern på allvar kan mena, att frågan om exportavgifter är mycket skild från debattämnet här. Jag hänvisar till vad herr Severin förut sagt om prisinflytandet från utlandet.

Statsministern har talat om att konjunkturen är mycket splittrad. Javisst, det är därför det överraskar när statsministern kastar fram tanken på åtgärder av de allmänna exportavgifternas typ. Statsministern säger: Något har inträffat, vi ge krediter, vi ha överexport till en del länder, inte bara till Argentina — där är det fastlåst — utan även till länderna inom betalningsunionen som vi samarbeta med, och det är vinstkonjunkturs baksida. Får jag peka på att man skulle kunna använda ett annat namn på detta, att vi ha överexport: det är att vi äntligen kommit i tillfälle att stärka vår valutareserv. Det var verkligen intressant att höra att denna stärkning av valutareserven nu plötsligt blivit något, som vi måste beklaga oss över som baksidan av utveck-

6 — Andra kammarens protokoll 1951. Nr 33.

lingen och som måste föranleda ett övervägande av generella exportavgifter. Här har i dag talats mycket om rörlighet i ståndpunkterna, men statsministern har därvidlag slagit rekord. Det är klart att vi ha anledning att visa varsamhet framför allt i fråga om länder som Argentina. Men när statsministern säger, att den minst orättvisa metoden är allmänna exportavgifter och att räntestegringen är mycket mera orättvis skulle jag vilja råda statsministern att göra en enkät bland dem som skulle drabbas av båda sakerna, de veta bäst var skon klämmer. Fråga det svenska näringslivets olika organisationer om den saken, så få vi höra vad de svara.

Så säger statsministern att man kan differentiera avgifterna så, att de bli olika gentemot olika länder och olika för olika varor. Jag förmodar att han menade så. Tänk, kammarens ledamöter, hur detta skulle te sig som ett nytt handelspolitiskt program. Sverige är ett av de länder som, om än inte hundra procentigt, arbetat för likabehandlingsprincipen, och nu skulle vi komma fram med sådana differentierade exportavgifter till olika länder och på olika varor såsom ett program. Ja, jag måste säga, att det här inte är fråga om någon doktrinär ståndpunkt, om att man tar ställning före utredningen. Utan statsministerns projekt framstår så föga överlagt, att det borde ha varit ordentligt utrett — och enligt min mening förkastat — innan statsministern nämnde om det inför offentligheten. Om det är någon som inte bara tänkt för fort utan också talat för fort så är det statsministern. Jag gläder mig emellertid åt att han till sist talade om att det hela var hypotetiskt och att vi få se om det lämpar sig. Det är ett löfte, som jag tar fasta på.

Herr TALMANNEN: Jag får meddela kammaren att jag ännu har två talare kvar på talarlistan, nämligen herrar

Lag om räntereglering.

Häckner och Hjalmarson, och då jag antar att även finansministern kommer att begära ordet, måste jag fråga kammaren om kammaren vill avbryta förhandlingarna för middagsrast.

Kammaren beslöt, att sammanträdet skulle fortsättas utan avbrott för middagsrast.

Härefter anförde:

Herr HÄCKNER: Herr talman! Jag brukar inte yttra mig i ekonomiska frågor, men jag måste i dag göra ett undantag, och det är därför att jag anser, att det framlagda förslaget utgör ett hot mot individens frihet och rättssäkerhet, och därför att jag som jurist har särskilt intresserat mig för friheten och rättssäkerhetens problem.

Jag finner tyvärr att vårt samhälle är på glid mot ett tillstånd, där det administrativa och politiska godtycket ersätter de gamla rättssäkerhets- och frihetsgarantierna. Det sorgliga är att denna utveckling sker utan att man tycks vara medveten om de olycksdiga konsekvenserna av detta i denna församling. Den svenska riksdagen borde ju vara den sista församling, som medverkar till att utan tvingande skäl utbreda det administrativa godtycket. Detta sker, mina damer och herrar, genom att man avstår från de prerogativ, som garanterar riksdagens självständighet mot de administrativa organen och regeringen. Riksdagen synes här vara i färd med att utan tvingande skäl avsäga sig sina grundlagsbefästa ansvar och rättigheter och detta på ett centralt område. Det hjälper inte med att man säger, att man hoppas att lagstiftningen inte skall behöva komma till användning. Det är givet att man inte kan införa en lag under uttalande av förhoppning om att lagen inte skall behöva användas, därför att man med lagens hot skall tvinga vederbörande att underkasta sig utan att direkt tillämpa lagen.

Herr talman! Jag står här inte främst såsom principiell motståndare till socialiseringen — det är jag — men jag finner, det måste jag säga, att här är ett förslag, som till sin tendens är klart syftande mot en smygsocialisering. Men jag menar, och det är det viktigaste i detta sammanhang, att vi här ha ett lagförslag, till vilket även sådana personer, som i och för sig principiellt kunna vara för en vidgad socialisering, ändå böra kunna ställa sig avvisande just därför att detta förslag är så pass frihetsfientligt och ett hot mot rättssäkerheten.

Det är därför som jag måste ställa mig bestämt avvisande till detsamma. Det finns, tycker jag, ingen tvekan om att detta förslag är ett steg mot det rena tvångssamhället, och det är ju särskilt motbjudande att finna, att man inte kunnat ge någon hållbar motivering varför — om man nu skall hålla på lågräntepolitiken — man skall genomföra denna fullmaktslag utan att till detsamma knyta de vanliga garantier, som enligt min mening äro oundgängliga om man vill bevara friheten. Det är detta frihetsfientliga syfte i lagförslaget jag måste vända mig mot, och jag förbehåller mig därför, herr talman, rätten att reservera mig, om detta förslag antages.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall inte blanda mig i denna debatt om exportavgifter och eventuell skatt på de stora konjunkturvinster. Vi få väl, antar jag, återkomma till dessa frågor första gången den 12 december, och det blir väl tillfälle att sedermera vid många tillfällen få diskutera dem på nytt. Det var bara en sak som jag skulle vilja säga, men jag skall i övrigt inte förlänga tiden så mycket med att diskutera dessa ränteregleringsfrågor.

Detta som jag gärna skulle vilja stryka under är nämligen att jag tror att ingen kan bestrida, att det svenska närings-

Lag om räntereglering.

livet visat en mycket god vilja att hjälpa till för att bemästra de ekonomiska svårigheterna. Det gjorde man under krigsåren, och det har man gjort under åren därefter. Jag tror att vid de överläggningar, som ägde rum här i våras och i somras mellan regeringen och näringslivets representanter och mellan oppositionspartierna och företrädare för olika näringsorganisationer, måste vederbörande både inom regeringen och oppositionen ha fått en stark känsla av att man inom näringslivet är besjälad av en önskan att på alla sätt försöka hjälpa oss att genomkämpa de nuvarande besvärigheterna. Det är verkligen inte så, att man inom näringslivet har sökt lägga stenar i vägen för en förnuftig krisbekämpande politik. Man har medverkat till att påta sig en omfattande beskattning, ett omfattande system med nya avgifter och steriliseringar av olika slag. Och eftersom vi just i dag särskilt diskutera kreditpolitiken kan det vara anledning stryka under, att när man från näringslivets sida så kraftigt förordar en kreditstramande politik har man gjort det i klart medvetande om att det främst skulle komma att gå ut över näringslivet självt, att det skulle innebära en väsentlig begränsning av vinstkonjunkturen och över huvud taget medverka till att skapa ett läge inom näringslivet, som i många hänseenden inte skulle vara gynnsamt för detsamma, om man ser på omedelbart egoistiska intressen.

Jag vill också, herr talman, tillägga att jag tror verkligen inte att utrymmet är så stort för ytterligare pålagor på det svenska näringslivet. Jag skall inte ta någon position just nu till dessa ting, men jag får verkligen säga, att jag tycker att det var ett mycket klokt uttalande finansministern gjorde i ett av sina sista tal, när han erinrade om att man kan ändå inte ta ut mer än 100 procent. Det gör också, herr talman, att jag har en känsla av att man kanske inte skall från något håll använda så

stora bokstäver när man presenterar moraliska betraktelser, som äro speciellt riktade till det svenska näringslivet. Detta om den saken.

Sedan skulle jag, herr talman, i likhet med herr Ohlin vilja stryka under, att det verkligen inte är någon åsiktsförändring, som inträffat mellan reservanternas ståndpunkt i våras och nu här i höst i denna fråga. Vi se saken alltjämt så, att kreditstramningen är grundläggande, men att en rörlig ränta är ett villkor för att denna åtstramning skall få den avsedda effektiviteten.

Utskottets utlåtande rörande ränteregleringen ådagalägger en så trogen följsamhet till Kungl. Maj:ts förslag och departementschefens motivering för riksbanksfullmäktiges sönderkritiserade förslag, att man nästan hajar till när man mot slutet av utlåtandet finner, att utskottet nära nog vågar överväga en ändring av lagförslaget. Utskottet finner nämligen att övervägande skäl tala för att avgifter för fastigheters besiktning, m. m., som motsvara egna direkt av bank och andra kreditinstitut gjorda utlägg, inte skola ränteregleras.

På ett sätt kan man naturligtvis förstå att inte utskottet vill befatta sig närmare med lagförslagets detaljer, eftersom utskottet hyser en alldeles påtaglig olust för det hela och självt framför den förhoppningen, att fullmakten över huvud taget inte skall behöva tagas i anspråk. Att man då tycker att det är onödigt att ge sig in på en närmare granskning av lagförslaget är begripeligt. Men man frågar sig då i stället detta: När man har denna utgångspunkt, varför då inte i stället försöka undersöka om denna lag över huvud taget alls behövs?

Man räknar med att kreditinstituten skola visa följsamhet mot den av statsmakterna bedrivna restriktiva penningpolitiken, och ännu ha de inte anklagats för ohörsamhet mot riksbanken. För min del vill jag kort och gott understryka, att det är missbruk av lagstift-

Lag om räntereglering.

ningsmakten att tillverka fullmaktslagar, vilkas enda syfte är att de skola användas som hot och påtryckningsmedel mot laglydiga och lojala medborgare.

Försvararna av denna lagstiftning påstå, att de behöva lagen för att kunna driva en effektiv kreditpolitik utan att frångå lågräntepolitiken. Frågan är nu hur detta skall kunna gå till. Man har från olika sakkunniginstitutioners sida mycket starkt understrukt, att detta näppeligen är möjligt, om man inte tar konsekvensen i form av en kreditransonering. Herr Severin erkände också i sitt inlägg oförbehållsamt, att en sådan ligger i beredskap inom beredskapslagens egen ram. Skulle den genomföras betyder det en mycket omfattande detaljreglering med stora risker för godtycke och subjektivitet i kreditgivningen.

Utskottet uttalar att en åtstramning i huvudsak måste åstadkommas genom att underlaget för bankernas kreditgivning begränsas. Detta skall inte ske genom att penningssparandet minskas, utan tvärtom äro vi alla överens om att det måste ökas. Jag vill bara i förbigående erinra om att vi för vår del se saken så, att ett tillräckligt enskilt sparande utgör den enda säkra grundvalen för en hållbar lågräntepolitik på längre sikt. Åtstramningen på kreditmarknaden skall i stället förverkligas genom begränsning av likviditeten. Men ännu ha vi tyvärr inte kunnat få någon förklaring på hur man tänker sig kunna begränsa likviditeten. Utskottsutlåtandet ger i det hänseendet inte någon vägledning, och jag skulle därför för min del vara mycket tacksam om finansministern ville försöka klargöra här hur man har tänkt sig gå till väga för att genomföra likviditetsbegränsningen utan att det skall påverka räntenivån. Vilka medel är det man avser att använda för att nå detta syfte?

Åtstramningen av kreditgivningen är emellertid bara ett led i penningpoliti-

ken, det kan inte bli mycken restriktivitet i denna, om vad som felas i krediter kan ersättas med pengar, och det senaste blomstret i riksbanksfullmäktiges olika framställningar är ju en begäran om rätt att få ge ut mera sedlar. Det är, herr talman, inte sannolikt att det rinner mindre vatten nedför vattenfallet, om man stänger en dammlucka men samtidigt öppnar en annan.

Det är också ur den samlade penningpolitikens synpunkt jag för min del ser på räntan, och det är därför jag så helt ogillar utskottets och regeringens syn på detta problem. En lågräntee eller en högräntepolitik åstadkommen genom en av staten fastlåst avgift för bankväsendet för att ta och ge kredit är i och för sig lika orimlig vare sig det skall gälla på lång eller kort sikt och med eller utan modifikationer. Räntan är ett pris för att skapa balans mellan tillgång och efterfrågan på pengar och ett medel — självfallet inte det enda — att skapa sunda förhållanden i samhällsekonomin. En viss ränta är däremot inte ett mål, för vars uppnående osunda förhållanden i samhällsekonomin måste tolereras. Det är sundheten i ekonomin som skall avgöra räntans höjd. Ingen kan ju hävda, att den pågående inflationen är ett uttryck för ekonomisk hälsa.

Låt mig bara ge några sammanfattande synpunkter på vår inställning till penningpolitiken. En riktig penningpolitik efter de linjer vi sedan länge förordat skulle enligt vårt förmenande bidra till att skapa gynnsamma verkningar inom hela samhällsekonomin. Den skulle just nu verka begränsande inte bara på allmänhetens kreditefterfrågan utan borde också göra det på statens. Den skulle verka uppmuntande på sparandet och återhållande på konsumtionen. Den skulle därmed också påverka vår handel med utlandet och därmed valutaställningen, som av statsministern i annat sammanhang nyss berörts. Den skulle i och för sig höja vär-

Lag om räntereglering.

det av att ha pengar, och det är ju ändå försvaret av kronan det här är fråga om. Kronan är i farozonen på ett sätt som torde bli mer och mer uppenbart för varje dag som går. Det är inte enbart fråga om att uppnå jämvikt mellan tillgång och efterfrågan på kredit. Hur viktigt detta än må vara, så har penningpolitiken i nuvarande läge även en annan uppgift, nämligen den att kunna ge signalen till en ökad och mer effektiv kamp mot inflationen.

Från regeringens och utskottets sida argumenteras det efter den linjen, att räntan inte kan användas verksamt utan att detta får de mest avskräckande följder. Jag har för min del svårt att tro att denna svartmålning kan löna sig ur någon synpunkt, vare sig praktisk, psykologisk eller politisk. Vi ha så ofta utvecklat detta, att penningpolitiken kan bedrivas rationellt utan häftiga och överdrivna förskjutningar i räntenivån, att jag inte känner något behov att närmare utveckla denna sak i dag.

I land efter land har man valt att frångå den låsta räntans politik och i allmänhet företagit kreditåstramning, åtföljd av vissa räntehöjningar i kampen mot inflationen. Det senaste exemplet är nu England. Det är visserligen en konservativ regering som har hissat nya signaler, men bortsett därifrån lär det väl näppeligen kunna påstås, att denna räntejustering vidtagits, om man inte där varit övertygad om att detta vapen har en funktion och en viktig sådan att fylla just i inflationsbekämpande och balansskapande syfte.

Till sist, herr talman, skall jag tillåta mig att erinra om den vidskepliga inställning till räntan, som under tidigare århundraden, särskilt under medeltiden, hystes av den katolska kyrkan och av andra myndigheter i olika länder. Inte heller vårt land undgick sin beskärda del av denna vidskepelse. 1734 års lag innehöll ett stadgande om maximiränta, och det dröjde ända till 1864, innan man gav räntan fri i vårt

land under intryck av, som man hittills har trott, mera upplysta och moderna idéer. Tio år tidigare hade England principiellt utdömt idén om den maximerade räntan. Med det nu föreliggande utskottsutlåtandet skaffar sig regeringen med riksdagsmajoritetens tillstånd fullmakt att vrida klockan tillbaka, att återföra oss till ett tillstånd, som ligger många decennier tillbaka i tiden.

Herr Severin tröstade oss med att det bara skulle röra sig om en provisorisk lag. Jag tycker det är en klen tröst. Herr Severin hänvisade själv till att vi sedan flera år ha tvingats att vidtaga en rad extraordinära åtgärder. Mig veterligt har ingen enda av dessa extraordinära åtgärder införts utan att vid själva starten betecknas som högst tillfälliga. I stort sett ha vi alltjämt att dras med detta system av tillfälliga åtgärder, och man har inte kunnat peka på några vägar att komma ifrån det. Den nuvarande ekonomiska politiken går ju tvärtom ut på att oavbrutet stapla det ena provisoriet ovanpå det andra, och jag misstänker tyvärr, att denna räntereglering inte kommer att bli mindre provisorisk än de andra tillfälliga och extraordinära åtgärderna.

Vill man därför, herr talman, egentligen inte ha denna räntereglering, och vill man hoppas, som vi alla göra, på att detta system aldrig skall behöva fungera i praktiken, så tror jag det är bättre att ta det säkra för det osäkra och följa reservanterna, ty då kan man vara förvissad om att vi slippa ifrån denna äventyrliga lagstiftning. Jag ber därför, herr talman, att få instämma med dem, som ha yrkat bifall till den av högerens och folkpartiets representanter avgivna reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag skall inte här gå in på någon diskussion om den ekonomiska politiken i all-

Lag om räntereglering.

mänhet. Det komma vi ju, som redan flera gånger har uttalats här, att få samsätta oss med om någon tid, innan riksdagen åtskils efter denna session. Jag tänker inte heller ta upp till vare sig belysning eller polemik våra olika åsikter om penningpolitiken. Det kan väl ändå vara ganska onödigt att jämt och ständigt ta fram dessa paradnummer. Vi ha ju för länge sedan konstaterat var vi i stort sett stå. Det är klart att det sker vissa åsiktsglidningar — herr Ohlin har ju tidigare redovisat sin — men i det stora hela veta vi ju var vi ha varandra. Frågan gäller ju i grund och botten om vi skola föra vår ekonomiska politik inom lågräntepolitikens ram eller tillåta en rörlig ränta.

Jag vill i det sista avseendet säga, att jag naturligtvis fortfarande svävar i stor ovisshet om folkpartiets ställning till denna fråga. Att högern vill ha en rörlig ränta är ju klart dokumenterat, men jag är inte säker på att folkpartiets ståndpunkt är denna. Jag skall beröra detta litet längre fram.

Jag går alltså ut från att vi ha slagit fast våra ståndpunkter rörande penningpolitiken. Vi rubba inte varandras åsikter med att gång på gång upprepa samma argument, och jag tillåter mig därför att uteslutande hålla mig till den föreliggande lagen om räntereglering.

För min del anser jag, att denna lag är en nödvändig förutsättning för att vi skola kunna driva en kreditåtstramning så långt som det är materiellt möjligt inom lågräntepolitikens ram. Jag vill utnyttja hela den marginal till kreditåtstramning som kan föreligga. Jag har lärt av praktisk erfarenhet, att det inte går att åstadkomma någon nämnvärd kreditåtstramning, om man icke har möjlighet till räntereglering. Det är nämligen så, att så snart en kreditåtstramning sättes i gång, utlöser själva tendensen genast en motsvarande tendens till ränteglidning. Denna ränteglidning kommer till stånd långt innan en ränteförändring betingas av mark-

nadsläget. Jag menar därför att vi måste ha antingen en räntereglering i stort sett efter den modell, som lagen här tänker sig, eller också överenskommelser som kunna fylla samma syfte.

Nu vet jag att man tycker det är en revolverpolitik att stifta en sådan lag för att sedan med den som bakgrund söka åstadkomma överenskommelse, och jag skall inte ingå på någon diskussion om detta. Ni få kalla det vad ni vilja, men vi måste ha klart för oss att meningarna i frågan om penningpolitiken äro starkt delade. Vi veta hur det är med oss själva, och så är det också ute bland folket. Det är också alldeles uppenbart att sådana organisationer och företag, som ha ett direkt intresse av att slippa ränteregleringen och som anse, att den rörliga räntan är till fördel för deras näring, ha ytterligt svårt att godvilligt gå med på att arbeta utifrån en annan förutsättning.

När nu statsmakterna ha fastslagit en ståndpunkt och dessutom uttalat, att vi måste använda de medel som finnas, även en räntereglering, då har det skapats ett fait accompli. Då har samhället sagt sin mening till den yttersta gränsen, och då är det en helt annan sak för dem, som ha en annan mening, att vara med om att göra det bästa möjliga av den ståndpunkt, som statsmakterna ha slagit fast.

Jag vill säga till herr Hjalmarson, att jag inte tillhör det slaget av människor, som anse att en människa uppträder moraliskt förkastligt om hon inom ramen för gällande lagar tillvaratar sina ekonomiska intressen. Jag har aldrig haft några moraliska synpunkter på det svenska näringslivets inställning till dessa frågor. Jag finner det fullständigt naturligt att man på det hållet fullt ut försvarar sina åsikter och sina intressen, och jag vill för min del gärna vitsorda, att det svenska näringslivet på allt sätt har medverkat till att göra det möjligt för oss att rida ut den ekonomiska kris, som vi befinna oss i. Jag

Lag om räntereglering.

begär emellertid inte att näringslivets olika organ skola utan vidare medverka till åtgärder som de inte gilla.

Om staten har fastslagit sin mening och uttryckt den genom regering och riksdag, få vi ta hänsyn till det. Det är väl inte något våldsregemente, herr Häckner? Är det inte att använda ett förfärande överord? Visst inse vi alla att denna lag innebär någon minskning i rörelsefriheten för en handfull affärsbanker och deras ledare, men i stort sett gäller det bara dem, och man kan väl då inte betrakta denna lag såsom ett uttryck för ett våldsregemente. Det är många andra grupper, som i samhällets intresse få underkasta sig motsvarande inskränkningar i sina handlingar. Bara för att det här gäller, jag hade så när återigen sagt kapitalismens centrum, bör man inte göra sina nödrop så gälla, att de stiga ända upp i himlen. Det får finnas en gräns för känsloutbrotten.

Herr Ohlin gjorde vissa betraktelser i sitt anförande. Han ville göra gällande att vi för vår del skulle ha uttalat den meningen, att man över huvud taget inte kunde åstadkomma någon kreditåtstramning utom till en viss punkt. Där var det slut; gick man över den punkten, bara steg och steg räntan, och gick man under den punkten, bara föll och föll räntan. Men låt oss, fastän tiden är knapp, försöka göra en analys av detta problem.

Vi ha för vår del aldrig sagt att räntan stiger och stiger över en viss punkt av kreditåtstramning. Vad vi ha sagt är att om man tillämpar en fritt rörlig ränta, uppstår detta förhållande. Nu kan det hända, som jag förut har påpekat, att herr Hjalmarson vill ha rörlig ränta men inte herr Ohlin. Det är inte fullt klart, trots alla de många ord som ha sagts och skrivits, hur det är med den saken. Jag vill alltså bara slå fast att om man låter kreditåtstramningen gå över en viss gräns och utnyttjar hela den marginal som finns i

föreliggande ränteläge, blir det en ränteglidning uppåt, vars slut man icke kan skönja. Däremot finns det icke något hinder för att åstadkomma en kreditåtstramning, som sträcker sig så högt, att räntan stiger med en halv procent och stannar där. Det kan man visst göra, det finns ingenting som hindrar. Man kan gå upp en halv procent till. Jag kan med den mekanism, som vi avse, kombinera kreditåtstramning, räntereglering och räntestegring. Det är nog därför inte så mystiskt med våra åsikter, som herr Ohlin vill göra gällande.

I detta sammanhang kanske jag också får ta upp den exegetiska utläggning som herr Ohlin gjorde av vad som har sagts på ett ställe i mitt anförande till statsrådsprotokollet. Sedan jag förklarar, att jag i nuvarande läge anser att nackdelar och fördelar med en räntestegring väga så mot varandra, att jag vill avstå från räntestegringen, tillfogar jag, att ett konstaterande av detta förhållande icke innebär, att jag avvisar tanken på en på kortare sikt rörlig ränta.

Detta kunde naturligtvis ha varit något klarare skrivet. Det är ofta så att man i efterhand tycker, att man kunde ha skrivit ännu klarare för att inte människor i onödan skola misstolka, men jag tror inte det är så svårt att förstå detta. Vi röra oss här med en sak som gäller den ekonomiska politiken, enkannerligen penningpolitiken i det nuvarande läget. Vi ha ofta sagt, att vi inte ha några invändningar mot en rörlig ränta i ett läge, som kan komma att bli mera normalt. Det är alltså här fråga om vad som skall göras under en, som vi få hoppas, övergående period. Det är väl inte så konstigt att jag i detta sammanhang vill ha in denna brasklapp, som inte innebär någonting annat än att det mycket väl kan uppkomma ett läge under den närmaste framtiden, där även jag och regeringen och kanske riksdagsmajoriteten kunna

Lag om räntereglering.

rekommendera att räntan i viss mån göres rörlig. Det är så klart som allt i världen, att man inte kan låsa sig fast och nödvändigtvis vidhålla det som är i dag om ett halvt eller ett år, utan det kan hända, att man då vill ändra sin mening på den punkten.

Jag skulle alltså vilja slå fast, att om man vill ha till stånd en kreditåtstramning med bibehållen lågräntepolitik, är enligt min mening en lagstiftning som denna nödvändig, men att den kan ersättas med överenskommelser utan att lagen behöver sättas i kraft.

Det skulle emellertid aldrig falla mig in att förneka, att den, som har en helt motsatt mening och som vill att vi skola ha en rörlig ränta, helt naturligt anser att denna ränteregleringslag inte är nödvändig. Den behövs inte i ett läge med rörlig ränta, det erkänner jag. Jag förstår alltså dem, som med sin allmänna ståndpunkt till penningpolitiken anse att denna lag inte är nödvändig. Det är klart att de försöka finna ut alla möjliga nackdelar och svårigheter med denna lag och göra vad de kunna för att den inte skall bli antagen. I det avseendet känner jag inte heller någon moralisk indignation, herr Hjalmarson!

Efter detta skulle jag vilja gå in något på vad reservanterna ha sagt och vad som har kommit fram i dagens debatt om förslagets konstruktion och utformning. Jag vill först reagera mot att man betraktar det nästan som ett brott mot grundlagen att riksdagen ger Kungl. Maj:t en fullmakt på detta område. Penningpolitiken är riksdagens angelägenhet, den sköter riksdagen med riksbanken, säger man, och varför skall då regeringen lägga sig i detta? Det finns många remedier mot detta, och riksdagsmajoriteten kunde mycket väl ha valt en annan väg. Riksdagen kunde ha beslutat en permanent lag, som lade denna rättighet i händerna på riksbanksfullmäktige. Det finns ingenting som hindrar detta, utan det kan man visst göra. Man kanske också kan

besluta att ge en fullmakt åt riksbanksfullmäktige att när de så önska tillgripa dessa medel, men jag undrar ändå om man inte tycker att det är mera betryggande, om två instanser pröva denna sak innan den sättes i kraft.

För övrigt är det ju inte första gången som riksdagen ger Kungl. Maj:t en fullmaktslag som gäller riksbankspolitiken. Jag pekar på lagen om den utsträckta skyldigheten för banker att hålla kassareserver. Jag tror därför inte man skall göra denna fullmaktslag till någonting enastående och märkvärdigt, ty det lär den icke vara.

Jag skall naturligtvis inte förbigå det argument, som reservanterna ha framfört, nämligen att riksdagen borde fatta själva beslutet om lagens ikraftträdande. Jag undrar om de ärade reservanterna ha tänkt sig för. Nu är det visserligen så att vi kunna snabbbehandla ärenden i riksdagen när det gäller bilskatt och chokladskatt, men det tar ju ändå några dagar hur snabba vi än äro. När det gäller sådana ting som räntereglering rör man sig på ett område, där spekulationen ständigt står på lur och där de mest invecklade ting kunna hända. Tänk vilken rörelse och vilket liv det skulle bli i finansvärlden, om det en vacker dag damp ned ett förslag på riksdagens bord om att det skulle införas en räntereglering! Ja, det förstås, man kan tänka sig att det kunde komma en proposition på lördagskvällen, som skulle gå till utskottet kl. 10 på kvällen. Vi skulle få ett utskottsutlåtande kl. 11.55, som då skulle bordläggas, och på söndag morgon kl. 12.15 skulle vi sammanträda och besluta om denna räntereglering. Så kan onekligen ske. Det skedde på det sättet när Ivar Kreuger hade skjutit sig. Men jag undrar om detta är vad reservanterna ha tänkt sig. Jag tror som sagt att man har överdrivit betydelsen av denna sak.

Det finns en invändning, som har kommit fram i många remissyttranden

Lag om räntereglering.

och som visar argumentationens fatigdom, nämligen att obligationsrättan ju lämnas fri. Ränteglidningen börjar i obligationsrättan, säger man, och då är ingenting vunnet. Ja, det är ofta så, att ränteglidningen börjar med att någon utbjuder obligationer i så stort antal, att det inte finns köpare till gällande kurser. Kurserna sjunka och rântan stiger. Om obligationsrântan stiger med 0,2 procent, vilja försäkringsbolagen omedelbart ha 0,2 procent högre rânta för sina in-teckningslån. Nästa dag är det en ny utförsäljning av obligationer på börsen, och då ta köparna hänsyn till in-teckningsrântan dagen förut. Så glida obligationskurserna ned ytterligare ett stycke och rântan stiger, och så blir det en saxning mellan olika slag av långa rântor. Det konstituerar ofta en ränteglidning. Men om jag då binder den ena skänkeln av rântesaxen, nämligen försäkringsbolagens in-teckningsrântor, får den andra skänkeln inte så stor kraft, och då tror jag man har löst problemet tämligen tillfredsställande.

Det har gjorts en stor affär av och jag har hört flera talare i dag säga, att det här måste leda till en så förfärligt konstig och svår apparat och det måste bli en kreditransonering. Ja, en kreditransonering blir det alltid när man genomför kreditåstramning. Så snart man gör det mer ont om pengar blir det en kreditransonering, som verkställs av bankerna. Om penningtillgången blir mindre händer det ingenting annat än att det blir en kreditransonering hos bankerna, ty de ha inte mer pengar att lämna ut än som finns till förfogande. Det säges då, att man väl inte kan reglera alla dessa många rântesatser, som affärsbankerna tillämpa. Jag har försökt ta reda på hur många rântesatser det är, och jag tror det rör sig om mellan fem och tio olika rântegrupper. Då säger man, att följderna blir den, att alla få betala den högsta rântan, men jag säger: Gud nåde den ban-

ken inför allmänheten och i konkurrensen med andra, som låter bättre och sämre säkerheter inom en rântegrupp få samma rânta! Den saken tror jag inte man behöver bekymra sig för, ty konkurrensen mellan bankerna kommer att sörja för att differentieringen efter kreditvärdighet kommer att bestå inom varje rântegrupp. Detta gäller framför allt i det enklaste fallet med rântestopp, då man bara låser fast de rântor som tillämpas. Det blir ingen annan kontroll över affärsbankerna, försäkringsinstituten och sparbankerna än den som inspektionerna regelmässigt utföra. Det blir endast på den s. k. fria marknaden, som kontrollen måste utökas. Hela denna sak målar man ut ofantligt mycket större än vad den i verkligheten är. Denna kontroll kan infoga sig som ett led i den kontroll som redan finns, och själva beslutet från riksbankens sida kommer att gälla ett litet antal rântesatser.

Nu låter man några specialbestämmelser för exceptionella fall spela en alldeles oproporionerlig roll i diskussionen. Man pekar på att regleringen kan riktas emot en viss person eller ett visst företag, på att det skall bestämmas minimirânta vid inlåning och på att riksbanken i exceptionella fall skulle kunna komplettera långivningen där den kunde komma att klicka. Det är sådana ytterlighetsfall som kanske över huvud taget aldrig komma att inträffa, men man får alltid räkna med att det finns någon, som inte lojalt fogar sig i vad som är beslutat, och för sådana fall kan det vara nödvändigt att ha föreskrifter som vi kanske icke tro skola komma att användas. Bara möjligheten att de kunna tillämpas kommer att verka avskräckande.

Jag skall inte fortsätta längre med detta. Man skulle ju kunna tycka att när reservanterna nu ha haft fördelen av alla dessa många remissyttranden, naturligtvis i huvudsak från institutioner som anse att man inte skall ha nå-

Lag om räntereglering.

gon räntereglering utan vilja att man skall tillämpa rörlig ränta, borde alla möjliga motiv kunna anföras emot förslaget. Jag vill här fråga herr Hjalmarson, när herr Hjalmarson anklagar utskottet för att det tagit denna lag utan någon mera ingående granskning, varför inte reservanterna ha underkastat lagen en granskning och visat hur dålig den är. Det finns inte något försök till det. Alla de många argument, som remissinstanserna ha givit reservanterna, ha vid behandlingen i departementet blivit motbevisade, och det är därför som det blivit ett så magert resultat kvar för reservanterna att anföra. Den kritik, som finns i reservationen mot lagen som sådan, både dess innehåll och dess räckvidd, är ovanligt svag. Jag har sagt mig, att om någon människa i denna värld, som vore opartisk i denna fråga och som inte hade alla våra förutfattade meningar, satte sig ned och jämförde utskottets utlåtande och reservationen sida för sida, skulle det mycket förvåna mig, om han inte skulle finna att argumenten finnas i utskottsutlåtandet och att det är några mycket svaga motargument, som man har lyckats prestera i reservationen.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Min varning mot att anföra ett alltför starkt markerande av moraliska synpunkter på näringslivets inställning till att påta sig olika bördor adresserade jag inte till finansministern utan åt annat håll.

Finansministern framhöll att han ville utnyttja hela den marginal till åtstramning, som finns inom lågräntepolitikens ram. I nästa ögonblick framhöll finansministern, att ingen nämnvärd kredit-åtstramning kan åstadkommas utan möjlighet till räntereglering. Däremot undvek finansministern sorgfälligt att ge något som helst svar på den fråga, som så ofta har ställts från vårt håll: Hur tänker man åstadkomma likvidi-

tetsbegränsningen? Vi ha nu fått höra att man skall ha räntereglering och att man skall röra sig inom lågräntepolitikens ram, men vilka medel tänker man använda för att genomföra likviditetsbegränsningen? Vi ställa självfallet frågan, emedan vi äro övertygade om att det kommer att vara lätt att visa, när finansministern tar fram de medel han tänker använda, att dessa inte kunna begagnas med utsikt till framgång, om man inte kompletterar dem med rörlig ränta.

Finansministern yttrade att denna lag inte är så mycket att oroa sig över, därför att den endast syftar till att minska rörelsefriheten för några affärsbanker och deras ledare. Det är det riksdagsmässiga uttrycket för att det är en lag, som skall begränsa storfinansens rörelsefrihet. Vad bygger då det nuvarande kreditsystemet på, herr talman? Jo, det bygger på en mycket differentierad och noggrann prövning, som utföres av tiotusentals personer vid bankernas och sparbankernas kontor runt om i landet. Vad är det avgörande för deras prövning? Affärsmässighet. Vad betyder affärsmässighet? Jo, att krediterna ges på sådant sätt, att de motsvara konsumenternas efterfrågan, vilket också betyder att spararnas pengar få den bästa placeringen. Det nuvarande systemet gynnar både spararna och konsumenterna. Det tror jag däremot inte man kan göra, om man inför ett moment av politisk prövning, som alltid betyder ett godtycke.

Varför ha Kooperativa förbundet, BLF, TCO, sparbankerna, riksgäldsfullmäktige, konjunkturinstitutets chef o. s. v. gått emot denna lag? Tror verkligen finansministern att det är därför, att de i denna lag bara se en begränsning av rörelsefriheten för några mycket kapitalstarka människor och institutioner här i landet?

Till sist, herr talman, vill jag säga att finansministern yttrade någonting ganska märkligt. Han sade att om man

Lag om räntereglering.

genomför en kreditransonering, kommer det inte att spela så stor roll, därför att inom varje särskild ransoneringsgrupp kommer man att kunna pröva krediterna efter samma synpunkter som förut. Nej, herr finansminister, kunde man göra det, då skulle man inte behöva ha någon ransonerings.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (kort genmäle): Herr talman! Herr finansministern fann den argumentation, som framförts i reservationen och som kommit fram i debatten, vara skäligen mager och utan något egentligt intresse. Det är ju inte möjligt för dem, som här tidigare ha talat i dag, att upprepa alla de argument som framförts, delvis i herr finansministerns frånvaro. Herr finansministern sade att om det finns några som vilja ha en rörlig ränta, är det helt naturligt att de finna på alla handa nackdelar och svårigheter, som äro förbundna med en räntereglering. Det ha nu inte reservanterna behövt göra, ty det ha remissinstanserna gjort för oss, och det är väl sällan som remissinstanserna ha varit så eniga som i detta fall. Det har inte bara varit remissinstanser, som ha direkt eget intresse av en rörlig ränta. Jag vill bara hänvisa till de instanser som herr Hjalmarson nämnde, och det finns flera.

Herr finansministern sade att kontrollen inte blir så svår om vi införa en räntereglering och att det inte behöves bli någon detaljreglering. Jag har tidigare i dag anfört ett citat ur en ledare i Aftontidningen, där det säges att det ligger en detaljreglering över hela den ekonomiska verksamhetens område innesluten i förslaget. Nu kan det hända att finansministern säger, att det är lika dumt för det, även om det har stått i Aftontidningen, men det obehagliga är att ledaren är skriven av bankoutskottets högt värderade ordförande.

Finansministern sade vidare, att det

inte är något enastående att riksdagen ger regeringen en sådan fullmaktslag; det har man gjort vid flera andra tillfällen. Emellertid känna vi till att de allra flesta fullmaktslagarna förutsätta riksdagens godkännande, åtminstone i efterhand, och i kassareservslagen står det uttryckligen, att en förutsättning för att lagen skall sättas i kraft är att det råder utomordentliga förhållanden. Något liknande finns inte i den här föreslagna lagtexten. En av lagrådets ledamöter, den ende som inte helt avstyrkte förslaget, ville ha med att det åtminstone måste vara särskilda omständigheter som föranleda ikraftträdandet. Finansministern ansåg att det inte var nödvändigt att infoga ens det i lagtexten. Detta är därför en fullmaktslagstiftning av ny karaktär.

Herr HÄCKNER (kort genmäle): Herr talman! Finansministern påstod att jag skulle ha sagt att detta förslag var ett uttryck för ett våldsregemente. Det sade jag aldrig. Finansministerns uttalande kanske kan tydas som ett tecken på dåligt samvete. Vad jag sade var att det var ett steg i en frihetsfientlig riktning, och det håller jag på.

Finansministern målade ut oppositionens inställning som om oppositionen har gjort detta förslag ofantligt mycket större än det i verkligheten är. Jag vill svara att finansministern har gjort detta förslag ofantligt mycket mindre än det i verkligheten är.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag har visserligen förlagt min anteckning om herr Häckners anförande, men att det fanns någonting om våldsregemente i hans yttrande hoppas jag det stenografiska referatet skall komma att utvisa. Det sista herr Häckner framförde var en frisering.

Till herr Gustafson i Göteborg vill jag säga, att jag har läst den ledare som stod i Aftontidningen, men jag kan inte

Lag om räntereglering.

därför godtaga den. Jag har försökt skaffa mig en konkret bild av hur lagen kan komma att fungera och har funnit, att det inte alls kan bli tal om något annat slags kreditransonering än den, som bankerna alltid måste utföra när de ha ont om pengar. Det är nämligen så — och där kommer jag över till vad herr Hjalmarson yttrade — att ränteregleringen som sådan ju inte medför någon kreditstramning och inte minskar likviditeten. Likviditeten måste minskas med andra medel. Jag tror det skall vara möjligt att komma överens med bankerna om på vilket sätt den likviditetsminskningen skall kunna genomföras, och jag tror den skall kunna genomföras så, att den blir till fördel för både det allmänna och bankerna. Om det inte skulle gå att genom överenskommelser komma till en sådan likviditetsminskning, få vi emellertid använda lagen om utökning av bankernas kassareserver, och besluten enligt den kunna vi lägga så, att vi kunna få den likviditetsminskning som behövs. Den likviditetsminskningen få vi sedan driva så långt som vi beräkna att det är möjligt utan att rubba förhållandet mellan penningtillgången och räntan.

Herr Hjalmarson sade någonting om att alla som ha yttrat sig väl inte ha intresse av rörlig ränta. Ja, det kan väl sägas, men det är ju så med dessa ting, att det finns en mycket fast åsiktshildning. Oftast äro dessa åsikter beroende på de intressen man har, och många gånger kunna de vara beroende av ett rent teoretiskt och ideologiskt övervägande. Jag skall inte göra någon uppdelning av remissinstanserna i den ena eller andra gruppen, men det gäller här inte någon anklagelse från min sida. Det är likadant på vårt håll, vi ha våra åsikter och dem hålla vi på och dem stå vi för.

Herr von SETH: Herr talman! Jag tror vi alla kunna konstatera, att finansministern är mild som en västanfläkt

i tonen. Finansministern är mild i formen av sin kritik, och han har försökt att på detta milda vis reducera reservationen till platt intet värde. Jag vill dock, herr talman, inför riksdagens ledamöter säga, att det förslag, som kammaren här är färdig att upphöja till lag, saknar motstycke i andra länders ekonomiska lagstiftning. Det är en mycket farlig sak som vi ge oss in på, och jag vill bara med dessa ord varna för detta.

Herr SEVERIN: Herr talman! Jag blev först genom finansministerns yttrande uppmärksamgjord på att herr Hjalmarson hade anklagat utskottet för att icke ha granskat detta lagförslag innan det avlämnade sitt betänkande. Jag vet inte varifrån herr Hjalmarson har fått denna interiör från bankoutskottets behandling av förslaget, men den är i varje fall felaktig. Vi hade en mycket ingående föredragning på lagtexten under en och en halv timme av en jurist och beträffande det sakliga innehållet av riksbankschefen. Sedan hade vi en dags debatt om saken, som pågick så länge det över huvud taget fanns någon, som hade något att anföra i frågan. Vi diskuterade alla olika detaljer i detta lagförslag, t. ex. den bestämmelse om inlåningsräntan, som finns i lagförslaget. Om herr Hjalmarson finner att detta utskottsutlåtande eller reservationen inte ger uttryck åt en ingående behandling, återfaller det nog på hans egna partivänner och meningsfränder, som icke ha begagnat tillfället, som dock stod öppet.

Medan jag i alla fall har ordet skall jag passa på att framhålla ytterligare en omständighet. Herr Gustafson söker göra gällande, att det skulle finnas en mer eller mindre väsentlig åsiktskillnad mellan finansministern och mig. Jag yttrade då jag första gången hade ordet i denna debatt, att utskottet är fullt medvetet om denna lagstiftnings ömtålighet och besvärlighet.

Lag om räntereglering.

Över huvud taget äro ju detaljregleringar ganska ömtåliga och besvärliga. Beträffande denna åsikt kan jag också stödja mig på finansministern, som vid många tillfällen avgivit precis samma förklaring och framhållit, att i den mån man kan undvika detaljregleringar skall man göra det, därför att sådana alltid äro mera irriterande och svårare att handha än generellt verkande medel. Det var precis detsamma som stod i Aftontidningen. Där stod ingenting annat än att det hela vore besvärligt att handha, emedan det här gällde en kreditreglering som sträckte sig över hela fältet.

Har jag ett ögonblick kvar till mitt förfogande, skall jag passa på att rätta till ett missförstånd, som herr Ohlin gjorde sig skyldig till. Han sade att vi å vår sida hade anklagat folkpartiet för att det tidigare hade intagit den ställningen, att räntan var det primära och kreditåtstramningen det sekundära, medan partiets inställning nu vore den motsatta. Det är en missuppfattning av vad jag sade. Jag framhöll, att man tidigare inom folkpartiet ansåg räntestegring och kreditåtstramning — som jag betraktar som *en* åtgärd, därför att dessa begrepp ovillkorligen hänga samman — såsom det primära, medan man nu åtminstone upp till parallellitet har godkänt sådana åtgärder som investeringsavgifter, investeringsbegränsningar, uppmuntring av sparandet och budgetöverbalanseringen såsom självständigt verkande faktorer, alltså icke såsom komplement till räntestegringen och verksamma endast under förutsättning att räntan steger.

Har jag ytterligare ett ögonblick till mitt förfogande, skulle jag dessutom vilja säga ett par ord om den maktlöshetsförklaring, som jag avgav och som herr Ohlin så livligt beklagade. Jag sade när jag talade första gången, att jag icke ville förneka att även i vårt land felberäkningar och felkalkyler hade kunnat göras. Jag uteslöt sålunda

icke detta. Jag skall inte ingå på någon analys av de flydda förhållandena. Men vad jag ville säga var, att vi inte kunna helt avskärma oss ifrån den starka prisstegring, som har ägt rum på den internationella marknaden med mindre än att vi tillämpa en sådan valutakurspolitik och vidtaga andra sådana åtgärder som medföra, att vi till sist bli alldeles isolerade. Jag sade att det är teoretiskt möjligt att göra det, men i praktiken är det faktiskt omöjligt för ett land med så stor utrikeshandel som Sverige att på detta sätt skärma av sig från varuutbyte med hela den övriga världen. Ty skulle vi göra det skulle omedelbart ekonomiska komplikationer inträffa, som säkert skulle medföra en sänkning av levnadsstandarden i vårt land. Därmed har jag icke sagt, att vi äro fullkomligt utan inflytande, men jag har sagt, att vi inte kunna isolera oss från en sådan internationell prisstegring.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hjalmarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp-

Lag om räntereglering.

resning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hjalmarson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 72 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter anförde

Herr HÄCKNER: Herr talman! Jag ber att få reservera mig mot beslutet.

§ 9.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; och

nr 361, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt fogade varuförteckningen, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 6.40 em.

In fidem
Gunnar Britth.